

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Серія “Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки”

А. В. Цьось, Г. В. Балахнічова, Л. В. Заремба

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН

Навчальний посібник

Луцьк
Редакційно-видавничий відділ
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
2010

УДК [37.016:796.011.3](075.8)

ББК 74.267.5я73

Ц 92

Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 14 від 29 червня 2010 р.)

Серія “Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки”
Серія заснована у 2010 році

Рецензенти:

Смолюк О. І. – доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного інституту Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Дем’янчук О. Н. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-методичної роботи Луцького інституту розвитку людини Університету “Україна”.

Цьось А. В., Балахнічова Г. В., Заремба Л. В.

Ц 92 Сучасні технології викладання спортивних дисциплін [Текст] : навч. посіб. / Анатолій Васильович Цьось, Галина Валентинівна Балахнічова, Людмила Василівна Заремба. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 132 с. – (Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки).

ISBN 978-966-600-493-5 (серія)

ISBN 978-966-600-507-9

У виданні розкрито сучасні технології викладання спортивних дисциплін, проаналізовано тісний взаємозв’язок формування пріоритетної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до роботи з учнями загальноосвітньої школи.

Для викладачів, учителів загальноосвітніх шкіл та всіх, хто цікавиться інноваційними технологіями сучасної освіти.

УДК [37.016:796.011.3](075.8)

ББК 74.267.5я73

© Цьось А. В., Балахнічова Г. В.,
Заремба Л. В., 2010

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2010

ISBN 978-966-600-493-5 (серія) © Волинський національний університет
ISBN 978-966-600-507-9 імені Лесі Українки, 2010

ЗМІСТ

Передмова	4
Тема 1. Технологічний підхід і новітні інформаційні технології в сучасній освіті	6
Тема 2. Сутність та особливості педагогічної технології. Елементи педагогічної технології у фізичній культурі й спорті	14
Тема 3. Технологія функціонування системи фізичного виховання	23
Тема 4. Технологія формування творчої особистості вчителя фізичної культури	31
Тема 5. Вплив педагогічної технології фізичної культури на особистість школяра	41
Тема 6. Технологія організації групової навчальної діяльності	45
Тема 7. Сучасні педагогічні технології підвищення професійної спрямованості фахівця фізичної культури в навчально-виховному процесі сучасної школи	52
Тема 8. Технологія навчальної та науково-дослідної роботи як засіб формування професіоналізму майбутнього вчителя фізичної культури	65
Тема 9. Технологічні підходи й структура самовиховання майбутніх фахівців фізичної культури та спорту	69
Тема 10. Окремі напрями використання технології фізичної культури в навчально-виховному процесі	73
Тема 11. Технологічна модель професійних рис майбутнього фахівця фізичної культури	82
Тема 12. Технологія професіограм тренера, старшого тренера фізичної культури та спорту	87
Тема 13. Професіограма організатора масової фізкультурно-оздоровчої роботи в технології підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту	91
Тема 14. Технологія проведення рухливих ігор на уроках фізичної культури в сучасній школі	96
Тема 15. Технологія організації позакласної роботи вчителя фізичної культури зі школярами різних вікових груп	102
Тема 16. Технологія етикету сімейних відносин – один зі складників професійної підготовки майбутнього вчителя, тренера, вихователя	107
Короткий технологічно-термінологічний словник	121
Література	128

ПЕРЕДМОВА

Вирішуючи проблему розвитку та вдосконалення вищої освіти в Україні, вивчення курсу “Сучасні технології викладання спортивних дисциплін” зумовлюється метою розширення й поглиблення знань про стан розвитку сучасних технологій у педагогічній і спеціальній науках та особливостями розвитку сучасних технологій у викладанні спортивних дисциплін.

Подані матеріали містять чітку систему завдань. Зміст кожної теми, з одного боку, характеризує особливості підготовки вищими закладами освіти фахівців із фізичної культури та спорту, а з іншого – формує здатність практично застосовувати набуті знання й уміння у фізкультурно-спортивній діяльності протягом усіх років навчання у вищому навчальному закладі.

Узагальнені наукові дослідження ХХ – початку ХХІ ст. переконають, що сучасні технології забезпечують діалектичну єдність викладання спортивних дисциплін із системою контролю модульно-рейтингової технології навчання, що, зі свого боку, спрямовується на фахову підготовку особистості.

У навчально-методичному виданні увагу акцентовано на сучасній підготовці фахівців фізичної культури, провідними тенденціями якої є:

- технологічний підхід в освіті та основи педагогічної технології;
- технологія функціонування системи фізичного виховання;
- технологія формування творчої особистості вчителя фізичної культури та особистості школяра;
- технологія організації групової навчальної діяльності учнів різних вікових груп на уроках фізичного виховання;
- технологічна модель учителя-тренера й організатора спортивно-масової роботи;
- технологічні підходи до процесу самовиховання фахівця фізичної культури;
- технологічні основи навчальної та науково-дослідної роботи як засіб формування професіоналізму майбутнього вчителя фізичної культури;
- новітні інформаційні технології в сучасній освіті.

Завдання навчально-методичного видання полягає в ознайомленні студентів випускних курсів з особливостями сучасних технологій викладання спортивних дисциплін. Студент повинен **знати** основні напрями технологічної освіти, сутність оптимальних шляхів застосування новітніх тенденцій у практичній діяльності фахівця фізичної культури, термінологію й тлумачення понять “технологія навчального процесу”, “технологія виховного процесу”, “технологія освіти”, “технологія професійного формування фахівця фізичної культури і спорту” та **вміти** визначати вихідні положення сучасних технологій освіти, навчання й виховання учнів різновікових груп, аналізувати різні підходи технологічних процесів, чітко визначати мету та завдання спортивних дисциплін у навчанні й вихованні учнів.

Це видання пропонується для студентів таких спеціальностей: “фізичне виховання”, “фізична реабілітація”, “олімпійський та професійний спорт”. Зміст навчально-методичного посібника сприятиме поглибленню знань студентів із курсу “Сучасні технології викладання спортивних дисциплін”, поліпшить їхню професійну підготовку до фізкультурно-спортивної діяльності.

Тема 1

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД І НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Уведення в навчальний процес курсу “Сучасні технології викладання спортивних дисциплін” можна розглядати, з одного боку, як тісний узаємозв’язок формування пріоритетної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до роботи з учнями сучасної школи, а з іншого – як становлення особистості майбутнього громадянина України в контексті технології навчально-виховного процесу.

Протягом останнього десятиліття з’явилося чимало наукових доробок із питань технологізації освіти та виховання з використанням окремих методів викладання. Світовий і вітчизняний досвід свідчать, що засоби фізичної культури та спорту мають універсальну здатність комплексно вирішувати проблеми підвищення рівня здоров’я населення, виховання й освіти дітей та молоді. У той же час науковці звертають увагу на недоліки фізичної культури, які мають місце в роботі з учнями, зокрема недостатнє володіння методологічним матеріалом та економічними знаннями. Учнівська молодь здебільшого застосовує фактологічну методологію, уміє відтворювати знання на практиці, але лише в знайомих ситуаціях уміє інтегрувати нові знання.

Технологія становлення майбутніх фахівців фізичної культури й спорту – один із факторів формування здорового способу життя кожної людини. Головними її компонентами є:

- 1) поліпшення фізкультурно-спортивної роботи безпосередньо в навчальних закладах (школах, коледжах, ВНЗ);
- 2) розширення мережі спортивних шкіл;
- 3) створення фізкультурно-оздоровчих клубів;
- 4) проведення масових фізкультурно-спортивних заходів.

Удосконалення технології фізичного виховання безпосередньо в загальноосвітній школі передбачає збільшення обсягу занять із фізичної культури, організацію позакласної роботи, залучення кожної

дитини, підлітка, старшокласника до нових спортивно-оздоровчих програм.

Загалом, технологія фізичної культури розглядається в цілісній концепції формування особистості. Більш конкретно її можна охарактеризувати як систему, яка містить низку завдань:

- 1) формування позитивного ставлення дитини чи групи дітей до фізичної культури;
- 2) підвищення знань школярів про фізичну культуру;
- 3) створення таких умов, де соціальні відносини між дітьми, підлітками, молоддю відбуваються в ході реалізації фізичних цінностей.

Стратегічний напрям загальної середньої освіти має бути чітко розроблений на перспективу з метою досягнення структурності соціального, економічного та культурного розвитку системи шкільної освіти. Перед освітянами стоїть завдання виховання учня, котрий уміє самостійно вчитися, творчо працювати й жити, самостійно формувати мету та шляхи її досягнення. Для пріоритетів освіти сьогодення необхідні:

- гнучка адаптація учнів до сучасних умов;
- уміння бачити проблему, знаходити шляхи її вирішення;
- уміння розмірковувати, де набуті знання можуть бути реалізовані в дійсності;
- здатність генерувати нові ідеї й творчо мислити;
- грамотність апелювання інформацією;
- комунікабельність, контактність в оточуючому середовищі, уміння працювати з колективом і виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- саморозвиток особистості.

Головним для розвитку особистості в системі освіти є вдосконалення педагогами своїх знань, умінь і навичок; технологізація навчально-виховного процесу, яка надає вчителю право вибору певних механізмів у реальному навчальному процесі з урахуванням інтересів і творчої індивідуальності кожного учня (спортсмена).

Отже, вибір освітньої технології – це вибір стратегії пріоритетів, спільна система взаємодії “учень–учитель” у навчанні й вихованні, це стиль роботи вчителя з учнями. Механізм впливу на учня включає:

емоційно-психологічний стан, загальний рівень вікового та культурного розвитку, сформованість взаємовідносин, духовний та інтелектуальний розвиток. Учитель будь-якого фаху повинен бачити перед собою дитину, знати й розуміти вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на її формування. Становлення особистості школяра потребує системи, спрямованої як на перспективу, так і на конкретний педагогічний результат.

Узагальнивши працю науковців минулого над поняттям “Технологічний процес”, можна визначити дві основні проблеми:

- уміння бачити іншу людину, охарактеризувати її за формою поведінки, психологічним станом, ставленням до оточуючого середовища;
- уміння в зрозумілій і цікавій формі відтворити особистісне ставлення та цим впливати на відносини “вчитель–учень”, “тренер–спортсмен”.

У XVI ст. М. Монтень розробив низку педагогічних позицій, які є дуже цінними (рис. 1).

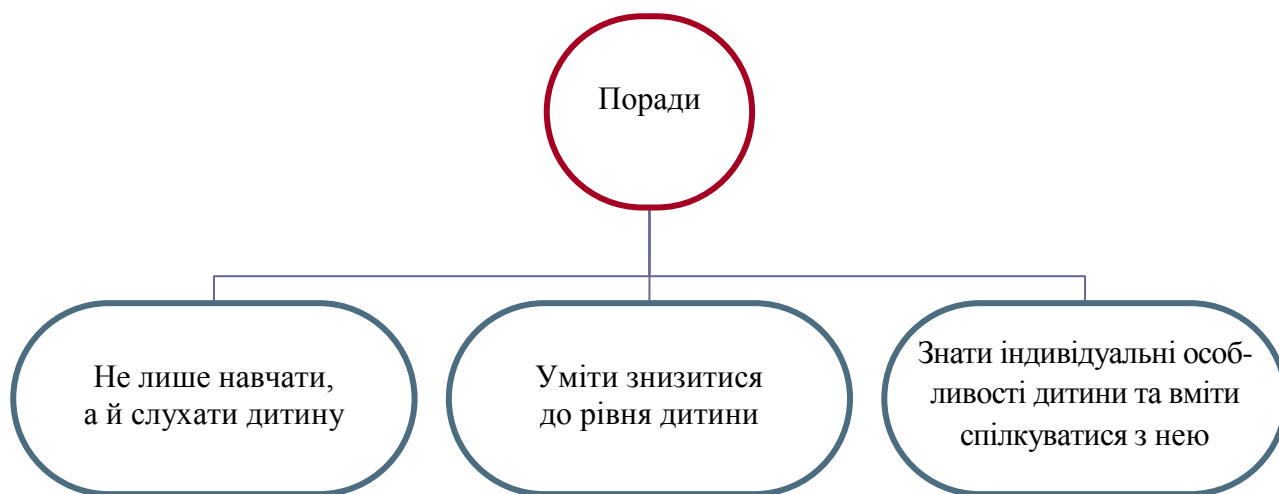

Рис. 1. Педагогічні поради М. Монтеня

У підручнику Я. А. Коменського “Велика дидактика” міститься комплекс технологічних принципів навчання й виховання учнів (рис. 2).

Д. Локк (1632–1704) стверджував, що навчання – це не тягар. Він заперечував покарання як засіб впливу на учня, пропонував багаторазове повторення дій, які викликають утруднення в запам’ятовуванні.

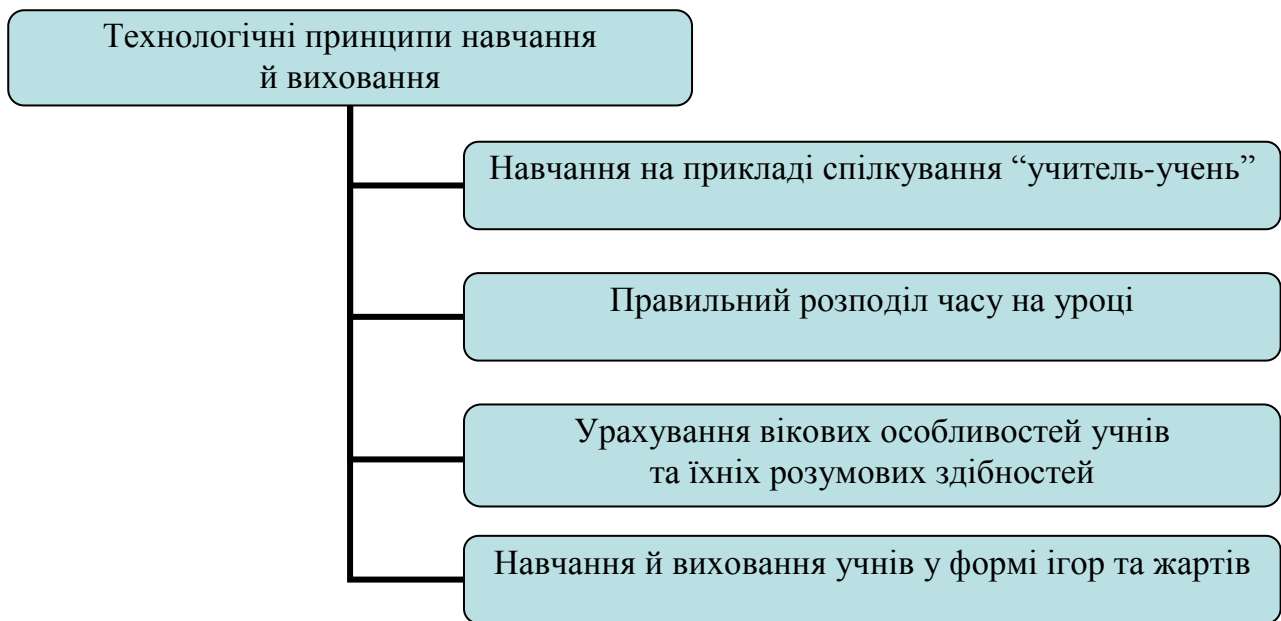

Рис. 2. *Комплекс технологічних принципів навчання й виховання (за А. Я. Коменським)*

І. Песталоцці (1746–1827) мріяв про соціальні зміни суспільства шляхом розвитку людських сил; запропонував ідею різнобічного й гармонійного виховання; наголошував на розвитку індивідуальних здібностей учня; увів поняття “виховуюче навчання”; значну увагу приділяв створенню психологічного клімату та педагогічної технології.

У працях науковців дещо пізнішого періоду також знаходимо чимало порад щодо навчання й виховання як технологічного процесу. Наприклад, К. Д. Ушинський (1824–1870) у своїх працях акцентував увагу на моральному вихованні; радив шанувати гідність кожної особистості, не принижувати дитину; пропонував у навчанні використовувати закони філософії, анатомії, фізіології, психології.

С. Т. Шацький (1878–1934) наголошував на впливі середовища у вихованні дитини; розширив горизонти педагогічної технології; удосконалив і підвищив роль виховання на уроках та за їх межами.

П. П. Блонський (1884–1941) радив у навчальну практику впроваджувати логіку мислення учнів, не нав’язуючи, а вдосконалюючи їхні потреби, ураховуючи при цьому психологічні, фізіологічні й вікові особливості; виступав за створення оптимального для учня середовища. Ставлячи високі вимоги до вчителя, він закликав: “Вчителю, стань людиною, тому що лише різностороння людина здатна

виховувати”. Тонкий і мистецький підхід до дитини з метою розкриття палітри її почуттів, співпереживань із нею, за словами П. П. Блонського, мають наповнювати душу педагога героїзмом і поезією.

А. С. Макаренко (1888–1939) у своїх працях вільно апелював терміном “педагогічна техніка” й використовував педагогічну технологію. По суті, усі його твори є не що інше, як розробка й реалізація технологічного підходу в педагогічній теорії та практиці. Педагог визначив три провідних компоненти в технологічному процесі:

- виховання в колективі;
- майстерність педагога;
- виховання з урахуванням віку й індивідуальних особливостей дитини.

Провідними у вихованні, на його думку, є педагогічні операції, із яких і складається педагогічний процес. Будь-яка операція має відповідну мету. Вона може виступати головною та другорядною. Основна виховна мета операцій полягає в педагогічному впливі колективу на окрему особистість чи групу осіб, у досягненні гармонійного взаєморозуміння між адміністрацією, вихователями й окремими учнями, з якими раніше були конфлікти. Співвідношення цих операцій може змінюватися, але кінцевий результат залежатиме від поставлених завдань.

В. О. Сухомлинський (1918–1970) у спілкуванні з дітьми особливу увагу звертав на інтелектуальність кожної особистості; він заперечував вилучення дитини з її середовища. Кожен вплив на особистість учня повинен розвивати його. Педагог гостро виступав проти покарання як педагогічного засобу: “Школа і приниження дитини – несумісні”.

У 60-х рр. ХХ ст. педагогічна технологія отримала статус офіційного існування. У місті Тула розроблено перші програми з педагогічної техніки. Із часом з’явилися соціальні положення з позиції педагогічної технології, зокрема поєднання вимогливості й поваги до учня. Проте слід відзначити, що не всі науковці та вчителі сприймали ці нововведення. Серед тих, кому педагогічна технологія імпонувала, можна назвати В. А. Леву, А. А. Леонтьєва, А. А. Бодальова.

Починаючи з 70-х рр. ХХ ст., педагогічну техніку за допомогою театральної педагогіки втілено в діяльність педагогічних ВНЗ, де

увагу акцентовано на мовному впливі, диханні, голосі, дикції, наголосі, інтонації, логіці побудови фраз.

Подальший розвиток педагогічної технології пов'язаний із визначенням компонентів педагогічної майстерності.

М. А. Верб, В. Г. Куценко в наукових працях до основних компонентів педагогічної майстерності віднесли психолого-педагогічну ерудицію, професійні здібності, педагогічну техніку, яка сприймається науковцями як різнобічні прийоми особистісного впливу вчителя на учнів.

У 80-х рр. ХХ ст. у навчальні плани вищих закладів освіти введено безперервну педагогічну практику, спецкурси, нові форми занять із дисциплін “педагогічна техніка” та “основи педагогічної майстерності”.

Наявність новітніх інформаційних технологій у сучасній освіті пояснюється тим, що в суспільстві нашої країни відбулося чимало змін у нових засобах створення, збереження, передачі й використання корисної інформації. Перед значною часткою освічених людей виникає потреба опрацювання нової інформації. Саме комп'ютерні та комунікаційні технології є цілком очевидними проявами інформаційної революції.

На етапі сьогодення значна частка педагогів намагається знайти шляхи адаптації школи до сучасного світу, тому їхня зацікавленість комп'ютеризацією зрозуміла.

На думку значної кількості людей, комп'ютер – це нова технологія навчання, яка спонукає на творчий розвиток дітей, звільняє від нудного традиційного навчання, сприяє розробці нових ідей, дає можливість дітям і дорослим вирішувати складні проблеми, краще підготуватися до життя й здобути матеріальні блага.

Розглядаючи питання нових інформаційних технологій навчання, слід звернути увагу на *історичні передумови* їх виникнення. Розробка комп'ютерних технологій навчання в Україні почалася в середині 70-х рр. і розвивалася переважно у вищій школі. Найбільшого розповсюдження в той час набули *автоматизовані навчальні системи*. Оскільки обчислювальна техніка була дорогою та недоступною, то можливості використання таких систем були обмежені. Загалом ті

надбання складали довгострокові й тестувальні системи, побудовані за принципом програмованого навчання.

Із часом новітні інформаційні технології як предмет інформатики в школі стали викладатися згідно з навчальними програмами за двома змістовими лініями – інформаційно-логічних моделей та інформаційних технологій. Як нові методи й засоби навчання вони відкрили учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, сприяли розвитку професійних навичок і підвищенню ефективності самостійної роботи, дали змогу реалізувати принципово нові форми та методи навчання.

Учителі, працюючи з інформаційними технологіями (комп'ютерами), підвищують свою інформаційну обізнаність, створюють можливість для управлінської діяльності не лише в школі, а й у світовій системі освіти. Тобто, розглядаючи питання новітніх інформаційних технологій у сучасній освіті, спираючись на концептуальні положення, можна стверджувати, що педагогічні технології донедавна пов'язували лише із застосуванням у навчанні технічних засобів програмового навчання. Останнім часом під педагогічними технологіями розуміють нові наукові підходи до аналізу й організації навчання – технології навчання чи технології навчального процесу. Таким чином, педагогічна технологія включає в себе дві групи питань: перша – пов'язана із застосуванням ТЗН, друга – з їх організацією.

Із програмовим навчанням тісно поєднується навчальне телебачення, за допомогою якого демонструються складні навчальні комплекси, що об'єднують можливості лінгафонних кабінетів із телебаченням і методикою програмованого навчання.

Більш складним, але дуже перспективним є використання із навчальною метою електронно-обчислювальних машин (ЕОМ). Методика організації роботи частіше зводиться до діалогу між учнем та ЕОМ, основною метою якого є перевірка знань, отриманих із традиційних джерел.

Вищеназвані напрями педагогічної технології як використання в навчальному процесі технічних засобів та програмового навчання взаємопов'язані з одного боку, з реалізацією досягнень технології, а з іншого – із розвитком педагогічної теорії.

Інша галузь – “технологія навчального процесу” – об’єднує широке коло проблем, пов’язаних з аналізом навчального матеріалу та організацією навчальної діяльності.

Розглядаючи сучасні педагогічні технології з погляду професійної підготовленості на основі набутих знань, умінь і навичок під час навчання у вищому навчальному закладі, слід зазначити, що ця проблема в першому десятиріччі XXI ст. набуває важливого значення й висвітлює теоретичні можливості підготовки майбутнього педагога, у тому числі й фахівця із фізичної культури та спорту.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити зміст стратегічного напрямку розвитку фізичної культури в навчальних закладах.

2. Визначити перспективні шляхи реформування освіти.

3. Обґрунтувати історичні передумови та роль вчителя фізичної культури в перебудові освітніх завдань на педагогічну технологію освіти.

4. Висвітлити концептуальні положення новітніх інформаційних технологій.

Література: 11, 15, 30, 35, 38.

Тема 2

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ, ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ Й СПОРТІ

Педагогічна технологія як система наукових знань покликана оптимізувати й забезпечити суб'єктивність виховного процесу, де виховання виступає як спеціальна спрямована діяльність, де школа, вчителі не є єдиними вихователями. Не менш значущими при цьому є сім'я, суспільство, народ, релігія, мова й природа. Виховання в широкому розумінні – це об'єктивний процес, який здійснюються незалежно від бажання й волі вчителя, а у вузькому – це серйозний, спланований вплив на дитину з боку дорослих людей чи соціальних інститутів.

К. Д. Ушинський зазначав, що виховання можна розглядати як цілеспрямований процес школи і вплив класу, вчителів, суспільства, громадських організацій, оточуючого світу.

Таку думку підтримує і сучасний науковець – І. Ф. Козлов. Він характеризує виховання як об'єктивно закономірне суспільне явище, що виникло в ході історичного розвитку, а не з чієїсь свідомої волі чи бажання.

Таким чином, виховання підростаючого покоління – це об'єктивні закономірності життєвого явища, у ході якого здійснюються засвоєння виробничого й життєвого досвіду людства та практична діяльність педагога, який сприяє цьому засвоєнню. У цьому випадку увага акцентується на діяльності дитини, яка особистим інтелектуальним і духовним зусиллям засвоює накопичений людством досвід.

Загальновідомо, що однакових людей немає. Кожна людина по-своєму сприймає впливовість виховних процесів і ті накопичення, які були вироблені людством протягом світового розвитку. Тут доцільно навести вислів ще одного вченого – В. М. Коротова, який стверджує, що виховання – це не те, що роблять із дітьми, а те, що з нами самими відбувається.

Розглядаючи проблему сутності й особливостей педагогічної технології, доцільно розглянути й проаналізувати різні підходи науковців ХХ ст. Наприклад, Б. Т. Лихачов педагогічну технологію розглядав із двох боків: 1) як сукупність психологічних настанов, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів та прийомів навчання, виховних засобів; 2) як педагогічну технологію й організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу.

І. Волков тлумачить педагогічну технологію як систему дій учителя й учнів, які слід виконувати для оптимальної реалізації навчального процесу.

На думку П. Москаленка, технологія в освіті – це певна діяльність і операції моделювання, що дає можливість оптимізувати й корегувати навчально-виховний процес.

В. О. Сластьонін убачає в педагогічній технології закономірну діяльність, яка реалізує науково обґрунтований процес і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж за традиційних методів навчання.

Отже, можемо зробити висновок, що спільним у всіх визначеннях педагогічної технології для підвищення навчального процесу є розвиток учнів, що відбувається постійно, але вектор цього розвитку може змінюватися й тому завдання вчителя – спрямовувати виховний процес у бік досягнення дитиною людської культури, не нав'язуючи своїх ідей, а сприяючи самостійному засвоєнню досвіду.

На думку науковців, учених та вчителів-практиків, проблеми технології в навчанні й вихованні пов'язані з відповідями на такі питання:

- що відбувається з дитиною коли вона співвідноситься з оточуючим світом?
- за якими законами здійснюється розвиток особистості учня?
- чи має вчитель (вихователь, тренер) чітко визначену мету, чи розуміє, до чого необхідно прагнути, яких результатів потрібно досягнути?

У процесі розвитку особистості слід пам'ятати, що вона розвивається лише тоді, коли проявляє інтелектуальну звичку й операцій-

но-трудова активність. Результатом такої активності стають нові властивості самої особистості, у якій відбуваються фізичні зміни організму, створюються нові умови для подальшого розвитку характеру, активності, тобто особистість формується незалежно й вільно. Якщо вищезазначене сприймається учнем (спортсменом), тоді він самостійно виробляє своє світосприйняття як до людей, так і до оточуючого світу. Силоміць змусити дитину саме так ставитися до когось чи до чогось, як би це хотілося педагогу, – неможливо, у зв'язку з тим, що позиція відносин здійснюється кожною людиною суб'єктивно. Усе це підтверджує той факт, що в освіті мають створюватись умови для формування в кожного учня ціннісних орієнтацій. Зрозуміло, для цього необхідно вміло підходити до особистості та, передаючи людський досвід, зберегти право вільного вибору на рівні сучасної культурної й освіченої людини. Звідси й постає необхідність технологічного підходу з чітко поставленою метою, з урахуванням індивідуальних особливостей, прагнення до розвитку, підтримки вчителем (тренером) вимог дитини.

Розвиток дитини (учня) відбувається тоді, коли вона сама проявляє активність і взаємодіє з оточуючим світом. Характер цієї активності визначається суб'єктивно вільним ставленням особистості. Педагогічний вплив має орієнтувати виховання на певне ставлення до соціальних цінностей. Вплив педагога й весь процес взаємодії з дитиною має відбуватися на рівні сучасної культури відповідно до мети виховання. Чим різноманітніше й повніше людина сприймає оточуючий світ, тим більше інформації вона отримує, тим освіченішою стає.

Майбутньому вчителю потрібно знати, що процес відображення набутих знань відбувається невимушено, спонтанно, якщо учень стає співучасником будь-якої діяльності. Цей процес може відбуватися й більш позитивним шляхом, якщо і педагог, і батьки виступають як джерело знань.

Отже, педагогічний вплив – це особливий вид діяльності педагога, спрямований на розкриття потенціальних можливостей дитини. Він містить у своїй основі структурні елементи технології, зокрема:

- мету, яка виражає певний результат;

- мотивацію, що розкриває соціально-особистісні значущі причини суб'єкта, який здійснює діяльність;
- засоби як необхідний і достатній інструмент здійснення діяльності;
- безпосередні дії (операції);
- оцінку й відповідне коригування.

Завдання технологічного впливу полягає в активізації учнів, їх оснащенні засобами здійснення діяльності, стимулюванні в них індивідуального вибору, де велику роль у розв'язанні зазначених завдань відіграють функції педагогічного впливу, зокрема:

- ініціювання активності;
- забезпечення засобами діяльності;
- стимулювання індивідуального вибору.

Вищезазначене стверджує, що реалізація вказаних функцій педагогічного впливу забезпечується педагогічною технологією, яка науково обґрунтовує професійний вибір операційного впливу педагога на взаємодію учня зі світом, формує його ставлення до оточуючого, гармонійно поєднує свободу особистісного прояву й соціокультурну норму.

Педагогічна технологія – це не рецептура безперечного використання, яка гарантує результат, а закономірність у прикладному значенні, де значну роль відіграють характер діяльності вчителя (тренера) й особистісний компонент. Отже, процес розробки педагогічних технологій містить цілу систему складників, а саме: професійні вміння педагога, оволодіння та використання необхідних знань, уміння підходити до всіх справ творчо в будь-якій педагогічній ситуації.

Відповідне місце в педагогічній технології посідають загальні функції педагогічного впливу й оволодіння технологічними вміннями.

В освітній практиці педагогічна технологія може функціонувати на таких рівнях:

- загальнопедагогічному;
- предметно-методичному;
- локальному (модульному).

У зв'язку з цим необхідно чітко усвідомити розмежування понять технології освіти, зокрема:

- *освітньої технології*, яка відображає розвиток і розв’язання таких завдань, як освіта, прогнозування освіти, проектування (планування). Сюди ж можна віднести концепцію освіти, освітні закони, освітні системи (відображення того, що ми розглядаємо в законі України “Про освіту”);
- *педагогічної технології*, що відображає модель навчально-виховного процесу в закладі; об’єднує зміст, форми, методи й засоби; може поєднувати спеціалізовані технології, зокрема електронні, цифрові, поліграфічні, валеологічні;
- *технології навчання*. Цей тип технології моделює шлях засвоєння конкретного навчального матеріалу. Технологія навчання наближається до окремої методики. Існує дидактична технологія, яка у своїй основі містить зміст та форми навчання. Важливим її аспектом є співвідношення дидактичної технології з теоретичною та практичною діяльністю.

Технологічний процес можна характеризувати як систему технологічних одиниць з орієнтуванням на конкретний педагогічний результат. У технологічно-виховному процесі велику роль відіграють методика творчих справ, методика організації колективу, система виховної роботи, система форм і засобів вивчення певних тем навчального курсу, організація практичних занять, виконання фізичних вправ на витривалість, швидкість тощо.

Значна роль у навчально-виховному процесі належить учителю (тренеру). Надзвичайно важливе значення має рівень його майстерності, від якого значною мірою залежать розвиток дитини та психологічний клімат у колективі.

Відповідно до призначення педагогічної технології можна визначити такі її функції: “відкриття” учня на спілкування, “співучасть” його у спілкуванні, “підвищення статусу” учня в педагогічному спілкуванні.

Розглядаючи кожну з них більш детально, слід відзначити, що, наприклад, функція “відкриття” учня на спілкування створює на уроці більш комфортні умови. У стані психологічної незалежності дитина краще розвивається, проявляє сміливість, не боїться здаватися смішною або потрапити в немилість до вчителя.

Без реалізації функції “відкриття” важко визначити ставлення учня до спілкування. Ця функція сприяє розумінню істинного ставлення дитини до співрозмовника й допомагає вчителю (вихователю, тренеру) планувати подальшу спільну роботу. За допомогою технологічних операцій вона практично втілюється в життя та працю учня.

Функція “співучасті” учня в педагогічному спілкуванні простежується в результаті аналізу процесу взаємодії вчителя й учня, де учень зникає до запропонованих дій, форм і методів роботи вчителя, хоча інколи вчитель (тренер) і нав’язує свої ідеї в спілкуванні. До цієї функції можна віднести:

- *прийняття* учня, тобто визначення педагогом рівня його розвитку й вихованості, виявлення характеру взаємодії з дитиною. Спираючись на позитивне в учневі, педагог стимулює розвиток його позитивних рис;
- *прохання* про допомогу з метою підвищення рейтингу учня. Проте прохання має бути доступним для виконання, а звертання – етичним;
- *дотримання* оптимістичної межі як технологічної операції, яка підносить учня над його проблемами.

Велике значення в діяльності вчителя (тренера) належить використанню технологічного підходу в педагогічній оцінці як філософській категорії, що пояснює ставлення до соціальних явищ, людської діяльності, поведінки тощо.

Відомо, що вчитель (тренер) у своїй діяльності постійно використовує оцінку, яка виставляється в балах або в такій формі, як “відмінно”, “добре”, “погано”. Тобто оцінка в цьому випадку означає встановлення ступеня якості отриманих знань учнем.

Працюючи з учнями, учитель формує та коректує ціннісні відношення своїх учнів, морально-етичні норми виховних впливів. До функцій педагогічної оцінки слід віднести поняття “рівень ціннісних відносин”, “стимулювання діяльності”, “корекція виконання вправ та окремих дій”. Оціночна реакція вчителя створює комфортні психолого-педагогічні умови для особистісного зростання кожного учня.

У практичній діяльності фахівці педагогічної галузі мають використовувати технологічні правила, зміст яких позитивно впливає на

елементи педагогічної технології взаємовідносин учителя (тренера) й учнів (вихованців), а саме:

- заохочення як оцінку домінанта;
- співпрацю педагога й учня, що сприяє вирішенню незрозумілих питань;
- установлення особистісного контакту, який досягається застосуванням вербальних, візуальних і тактовних засобів (за допомогою слів-звертань: “будь ласка”, “прошу Вас”; візуальний контакт – контакт очей, який передає свій настрій, симпатію, вимогу; тактовний контакт – як тонкий (інтимний) вид комунікації, доторкання до книжок, столу, до вчителя, що й сприяє “відкриттю” дитини.

Функція “підвищення статусу” учня в педагогічному спілкуванні іноді сприймається учнем як авансування, що стимулює ціннісні новоутворення.

Існує в практиці й термінологічний бар’єр, що криється в застосуванні вчителем наукових термінів або слів іншомовного походження, значення яких для учнів незрозумілі. Це створює перешкоду в спілкуванні вчителя з учнями, адже лише зрозумілість веде до позиції “ми”.

Таким чином, застосування цих операцій дає змогу “розкрити” учнів на спілкування, а використання технологічних порад сприяє заохоченню в навчанні, виникненню світлих і радісних емоційних почуттів, створює умови для розвитку та поглиблення взаємовідносин учителя й учня.

Іноді в спілкуванні “вчитель–учень” постають такі проблеми, які потребують негайного їх вирішення. Якщо проблема не вирішується, це призводить до виникнення конфліктних ситуацій. Конфлікти можуть виникати з учнями, батьками, учителями, керівниками установ. Але кожен із них може виступати не лише конфліктом, а й протиріччям чи спонуканням до розвитку особистості. Термінологія конфліктів широка. У перекладі з латинської конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів чи поглядів. Запобігання конфлікту – творчий акт, і унікального рецепту тут бути не може. Якщо конфлікт уже виник, необхідно визначити позиції сторін, розкрити соціальне й

особистісне його значення, посилити соціально цілісну позицію в якісному та кількісному станах.

У сучасній технології існують і додаткові елементи, які сприяють зниженню напруження, викликаного конфліктами, а саме: створення психологічного клімату, позитивні взаємовідносини, етична й благородна поведінка, попередження можливих невдач, застосування аудіовізуального й художнього сенсу в спілкуванні тощо.

У педагогічній технології, особливо пов'язаній із фізичною культурою та спортом, використовують технологічні схеми, технологічні карти, що дає змогу спланувати роботу й постійно рухатися до визначеної мети.

У так званому перехідному періоді технологічної освіти сучасна практика поділяє вчителів на дві категорії: перша – не готові працювати за науковими технологіями, друга – працюють лише на інтуїтивному рівні.

Педагогічна технологія має низку ознак (рис. 3).

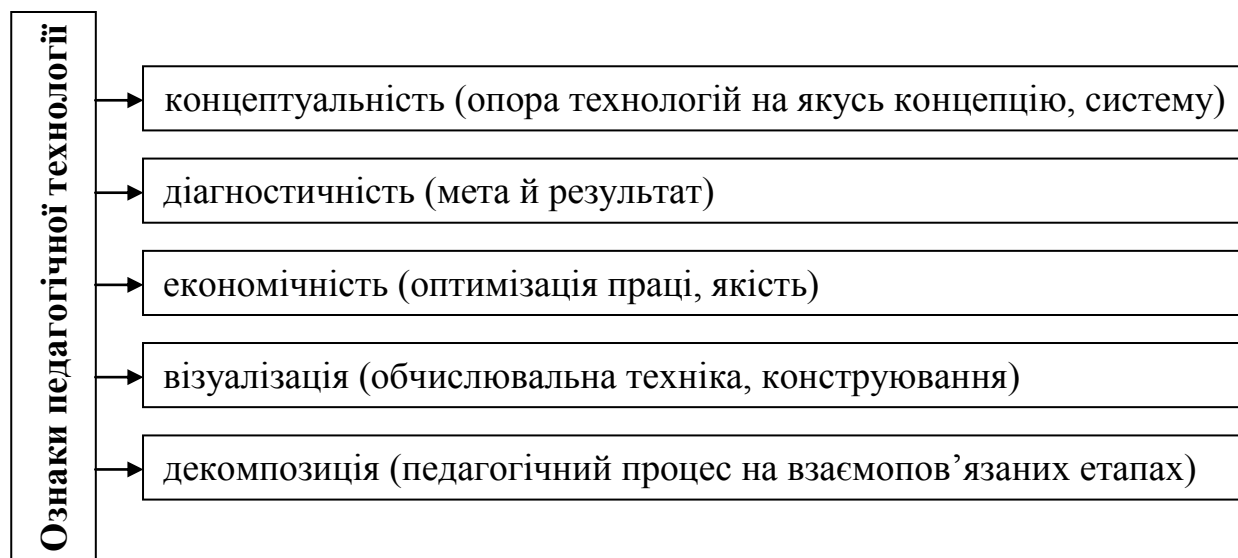

Рис. 3. Головні ознаки педагогічної технології

До критеріїв оцінювання педагогічної технології на етапі проектування належать поділ процесу на етапи, дії, операції, алгоритмічність, технологічна послідовність реалізації етапів виконання дій, операцій, управління.

Критерії оцінювання педагогічної технології на етапі функціонування включають зміст та методи навчання, систему дидактичних засобів, організацію мовлення.

Критерії ефективності результатів застосування педагогічних технологій передбачають засвоєння знань (глибина, усвідомленість, системність, дієвість, міцність, самостійність), розвиток ціннісних орієнтацій, самореалізацію учня й учителя (тренера), зміну відносин у педагогічному процесі, специфічне мислення (проблемність, аналітичність).

Таким чином, сутність та особливості педагогічної технології мають гарантувати досягнення певного рівня навчання й виховання, бути ефективними за результатами, оптимальними за витратою сил.

Моральний аспект технологізації освіти містить у своїй основі взаємодію педагога й учня, відмову від авторитарного стилю мислення, терпимість, схильність до компромісу тощо.

Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтувати сутність історичних аспектів виникнення педагогічної технології.

2. Дати роз'яснення різних підходів до поняття “педагогічна технологія в навчанні й вихованні”.

3. Визначити особливості педагогічного впливу технологічного процесу на школярів як структурного елемента.

4. Охарактеризувати педагогічне спілкування та його функції як елемент технології.

5. Розкрити сучасні технології педагогічних вимог у фізичній культурі й спорті.

Література: 10, 22, 29, 30, 38.

Тема 3

ТЕХНОЛОГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Для забезпечення технологічного процесу потрібні певні педагогічні умови. Першою й головною умовою є бажання громадян реалізувати свої права на фізичний і духовний розвиток (що передбачено статтею 4 закону України “Про фізичну культуру і спорт”).

Другою умовою є належна матеріально-технічна база й фінансування (спеціальні приміщення, спортивний інвентар, який відповідав би фізичним, естетичним та гігієнічним потребам, здійснення рекреації, де змогли б займатися громадяни різного віку).

Третя (визначальна) умова – забезпечення галузі фізичного виховання й спорту висококваліфікованими фахівцями-професіоналами.

Провідним критерієм оцінки вчителя була та є викладацька діяльність. Педагогічні кадри нової генерації покликані поєднувати високий професіоналізм із глибоким усвідомленням сучасних потреб. Тому у формуванні особистості вчителя вбачаються два головних аспекти – професійний та загальнокультурний.

Т. Г. Шевченко щодо особистості вчителя стверджував: “Вчитель мусить бути апостолом правди й науки, уособленням совісті нації”.

Доводячи необхідність узаємоповаги вчителя до учнів, І. Я. Франко різко критикував байдужість, грубість, формалізм учителя.

Підготовка фахівців фізичної культури та спорту відбувається в спеціальних коледжах, інститутах, університетах та академіях згідно з навчальними планами й програмами відповідно до соціальних запитів держави.

Технологія системи фізичного виховання тісно пов’язана з його метою, тому що будь-яка усвідомлена діяльність можлива лише за умови чіткого визначення її мети. Отже, технологічна система, зміст, форми й методи залежать від тієї мети, яка лежить в її основі або залежить від виховного ідеалу, до якого вона прагне.

Мета – це очікуваний результат, до якого прагне людина. Вона залежить від певних потреб – суспільства, людини, групи людей, від визначених завдань. Наприклад:

- біологічна потреба пов'язана з розвитком рухового апарату. Вона існує протягом усього життя. Ця потреба постійно задовольняє інтереси й бажання людини, її всебічний і гармонійний розвиток;
- гігієнічна потреба, пов'язана з дотриманням правильного режиму життя, раціональною організацією дозвілля, підготовкою до високопродуктивної праці.

Таким чином, технологічна мета системи фізичного виховання тісно пов'язується із зазначеними потребами та може виступати як визначальна.

Мета навчання – це ідеальна модель бажаного результату й змісту освіти. Вона може виступати як ідеальна, стратегічна, тактична, оперативна.

Ідеальна – спрямовується на кінцевий результат; *стратегічна* – поділяється на загальну й середню фізкультурну освіту; *тактична* – навчання в початковій, основній і вищій школах; *оперативна* – отримання певного курсу програм та негайних результатів.

Досягнення мети – технологічний узаємообумовлений процес, спрямований на кінцевий результат, але будь-яка мета реалізується шляхом її конкретизації в цілому комплексі послідовних узаємопов'язаних завдань.

Технологія фізичного виховання розв'язує низку завдань (рис. 4).

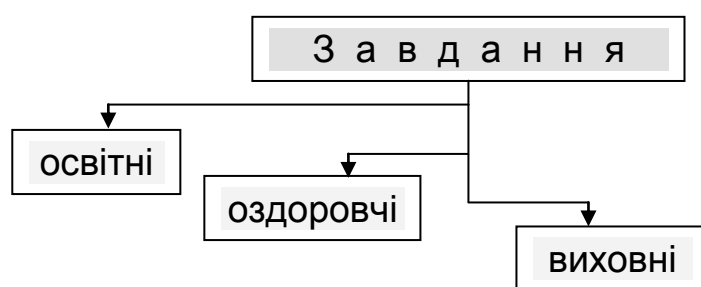

Рис. 4. Завдання фізичного виховання

Освітні завдання розв'язуються в процесі фізичного виховання й полягають у тому, щоб озброїти кожного учня базовими науково-практичними знаннями, що нагромаджені у сфері фізичного виховання; забезпечити раціональне формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок, необхідних у житті, та довести їх до рівня

досконалості; навчити кожного школяра застосовувати набутті знання, уміння й навички в повсякденному житті з метою самовдосконалення.

Розв'язання освітніх завдань не самоціль. Їх реалізація спрямована на одержання максимального ефекту від занять фізичними вправами, що сприяє зміцненню здоров'я, підвищенню фізичного розвитку й творчому довголіттю. У цьому контексті освітні завдання виступають як обслуговуючі відповідно до оздоровчих та виховних завдань.

Оздоровчі завдання спрямовані на забезпечення оптимального розвитку властивих людині фізичних властивостей; зміцнення й збереження здоров'я, що вирішується в процесі фізичного виховання на основі вдосконалення людських уластивостей, зокрема вдосконалення будови тіла та формування постави, досягається різними засобами, у тому числі завдяки лікувально-профілактичній роботі.

Виховні завдання розв'язуються кожним педагогом у процесі фізичного виховання. Їх реалізація сприяє втіленню мрії людства про гармонію й духовний розвиток. Розв'язання виховних завдань передбачає розвиток інтелекту та ствердження життєвого оптимізму, патріотичне й моральне загартування молоді, виховання любові до праці, розширення сфери естетичного впливу навколишнього середовища на особистість.

Таким чином, кожен фахівець фізичної культури та спорту повинен розуміти, що в процесі фізичного виховання названі основні групи завдань підлягають конкретизації через послідовну деталізацію їхнього змісту (рис. 5).

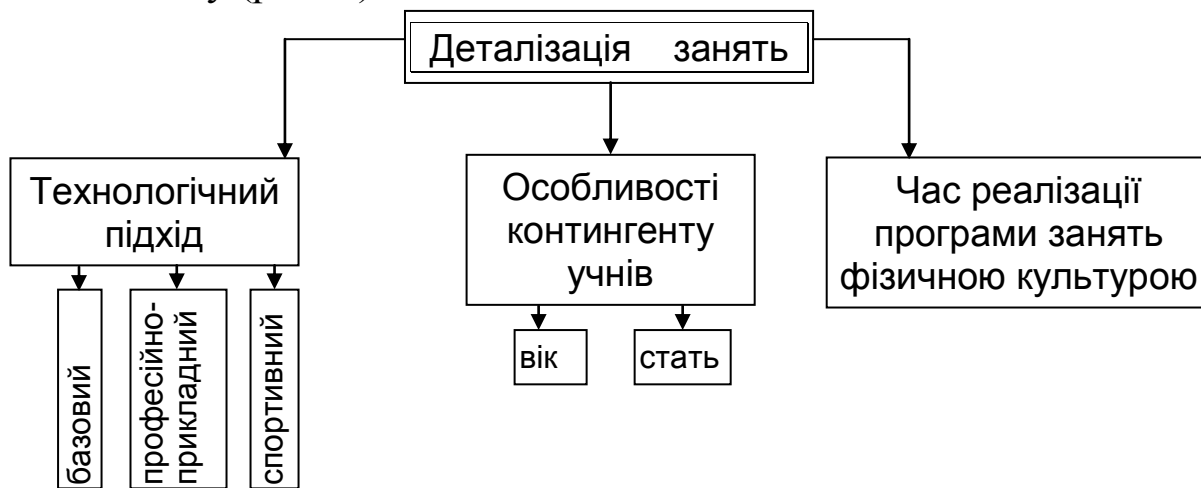

Рис. 5. Конкретизація завдань фізичного виховання

Відповідно до базового напрямку слід ураховувати завдання, які передбачають широку фізкультурну освіту й досягнення базового рівня всебічного розвитку життєво важливих фізичних здібностей.

Професійно-прикладна фізична підготовленість і спортивне тренування потребують поглибленого вдосконалення рухів, умінь, навичок та здібностей, необхідних для досягнення високих результатів, не включаючи забезпечення загальної фізичної підготовки.

Індивідуальна конкретизація завдань – вік, індивідуальні й статеві особливості – передбачає зіставлення цих особливостей з можливостями учнів, від яких залежить реалізація висунутих завдань, і тому конкретні завдання диференціюються з урахуванням можливостей їх досягнення. Проте слід зауважити, що така конкретизація, особливо в шкільному віці, непроста. Для учнів характерна організація навчально-виховного процесу у формі колективних занять з урахуванням як вікових, індивідуальних, статевих особливостей, так і рівня їх підготовленості.

Завдання в часовому аспекті – це зіставлення завдань із часом, тобто врахування технології перспектив на сьогодні, послідовність виконання фізичних вправ, урахування певних термінів від коротких (одне заняття) до тривалих (місяць, рік і більше).

Дуже важливо пам'ятати, що розв'язання конкретно поставленого завдання можливе лише в конкретній ситуації, за умови правильно складених планів та програм, документів планування й умов реалізації. Щоб виконати конкретні завдання, необхідні реальні можливості.

Сучасний стан державотворення в Україні вимагає реформування всіх сторін життєдіяльності людини; зміни її світогляду й свідомості; вироблення особистого ставлення до явищ суспільного життя. Тому проблема передумов і перспектив технології реформування національної системи фізичного виховання посідає важливе місце.

Не слід акцентувати увагу на прогалинах попереднього устрою щодо формування людини, проте можна зазначити, чому саме не приділялась особлива увага:

- формуванню активного творчого способу життя, прийняття самостійних рішень з окремих життєвих питань, у тому числі це стосується і сфери фізичного виховання, що призвело до

зниження інтересу до фізичної культури дітей, підлітків і дорослого населення;

- спортивним спорудам та оснащенню інвентарем, рівню компетенції кадрів.

Сьогодні вимагає концептуально нового методологічного підходу до вирішення комплексних проблем становлення й розвитку національної системи фізичного виховання, а саме:

- фінансування, покращення матеріально-технічного, медичного та кадрового забезпечення;
- зміни сутності фізичного виховання і його призначення, оскільки фізичне виховання як суспільне явище зводиться до фізичної підготовки й вивчення обмеженої кількості рухових дій.

Попередній досвід шкільних програм свідчить, що у фізичній культурі недостатньо приділено уваги завданням та засобам фізичного виховання, які впливають на формування особистості учня.

Цим проблемам приділяють увагу передові вчені-дослідники, учителі-практики; по-новому розглядаються шляхи розвитку фізичної культури. Новітні тенденції знаходимо в працях В. А. Ареф'єва, М. М. Булатової, Е. С. Вільчковського, О. Д. Дубогай, В. О. Запорожанова, А. С. Нісімчука, В. М. Платонова, Л. П. Сергієнка, Б. В. Сергєєва, А. В. Цьося та ін. Таким чином, на сьогодні висувається низка концептуальних положень:

- технологія системи фізичного виховання школярів повинна формуватися на загальнолюдських гуманістичних цінностях і національних засадах з урахуванням регіональних особливостей та передового досвіду в галузі фізичної культури й спорту;
- шкільна фізична культура як частка загальної культури людини має стати ціннісним орієнтиром для кожного учня. Адже в руховій діяльності моделюються людські взаємини і в цьому контексті вона стає засобом формування особистості, її свідомості й культури;
- визначальною умовою побудови педагогічного процесу з фізичної культури в школі має стати забезпечення на заняттях узаємоповаги, узаємодовіри та співпраці вчителя й учнів як запоруки виховання активної, творчої особистості, здатної самостійно приймати рішення й реалізовувати їх у процесі життєдіяльності;

- зміст фізичного виховання школярів може бути представлений у вигляді основних блоків: знання, способи рухової активності, фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність. Він визначається навчальними програмами всіх рівнів і забезпечується навчальними посібниками та дидактичним матеріалом;
- будуючи навчально-виховний процес за принципом демократизму й гуманізму, слід забезпечити участь учителів та учнів у формуванні його змісту; виявляти фізично обдарованих дітей і надавати їм можливість розвивати свої здібності. Це досягається участю середніх загальноосвітніх навчальних закладів у формуванні навчальних програм;
- практична реалізація завдань фізичного виховання безпосередньо має здійснюватися на спеціально організованих заняттях, де урок фізичного виховання є головною формою занять. Але серед уроків є й позаурочні заняття, тому засоби рухової активності учнів повинні відповідати їхнім інтересам, передовим педагогічним технологіям, традиціям і конкретним умовам проведення;
- вагомий важіль підвищення ефективності фізичного виховання, прояву активності, ініціативи, творчості учнів – оцінка їхньої діяльності. Вона повинна відповідати праці школяра, укладеної в досягнення не якогось конкретного нормативу, а індивідуального результату під час засвоєння теоретичних знань, методичних умінь, практичних навичок розвитку фізичних можливостей;
- удосконалення методики фізичного виховання дітей-інвалідів, анормальних дітей і тих, які віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи;
- використання для індивідуальної діагностики фізичної підготовленості учнів державних тестів. Результати тестування є підставою для внесення коректив у процес фізичного виховання з метою досягнення належної фізичної підготовленості дітей і молоді;
- фізичне виховання школярів має стати базою, на якій формуються уявлення про норми й правила здорового способу життя, виховується звичка його ведення;
- формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає нового змісту й пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки та підвищення кваліфікації шкільного вчителя.

Названі концептуальні положення обумовлюють нове розуміння змісту шкільного предмета “Фізична культура”, покликаного забезпечити загальну культуру освіти кожній людині.

Зміст технологій фізичної культури тісно пов’язаний зі створенням психолого-педагогічних умов до творчої діяльності.

Будь-яка діяльність повинна регламентуватися, тому її процес слід планувати з елементами творчості, яка б викликала інтерес, породжувала внутрішні стимули й виступала збудником творчої особистості. Якщо вчитель досяг цього, то інтереси виступають важливою умовою творчої діяльності дітей, у них з’являється захопленість проникнути в сутність того, що пізнається.

Таким чином, воля, уважність, почуття індивіда та пошуки зливаються в єдине ціле, а технологія навчального процесу виступає як засіб моделювання змісту, форм, методів і представляє декілька технологічних схем, які можуть використовуватися для узагальненого заняття пошукового типу й спонукають до творчого розвитку дітей.

Технологія формування творчості має бути зорієнтована на особистість учня, а підготовленість учителя до творчого пошуку разом з учнем створить атмосферу пізнавальної діяльності.

Технологічний процес створення умов сучасного навчання та виховання учнів на уроках фізичної культури залежить від наявності факторів саморегуляції учнів, зокрема відносин – характеру стосунків “учитель–учень”, емоційної саморегуляції, здоров’я, творчості.

Використання в практичній діяльності вчителя фізичної культури факторів саморегуляції дасть змогу сформувати таку дитину, яка в житті та спілкуванні буде здатна правильно сприймати й переосмислювати інформацію, висвітлювати думки, почуття, відстоювати свої погляди та бачення проблеми.

Розвиток творчої уяви на основі технології розв’язання складних завдань дасть позитивні результати під час розв’язання завдань фізичного виховання й спорту.

Творчі колективи освітян України вважають за необхідне з метою поглиблення знань та розвитку особистості учня займатися пошуками вдосконалення уроків, урізноманітнення їх форм.

Формування цільової мотивації на уроках дає змогу формувати в учнів уміння правильно ставити мету й завдання, активізувати кон-

троль за сприйняттям нових знань, підвищувати темп уявних операцій, звертати увагу на глибину та чіткість усвідомлення, зорове уявлення фактів, критичне ставлення до змісту навчання.

Нововведення в освіті сьогодення – це початок нової системи навчально-виховного процесу, механізм технологічного підходу.

Технологія функціонування системи фізичного виховання – це створення технологічних умов для забезпечення реального процесу фізичного виховання.

Кожен учитель повинен чітко розуміти важливість і соціальну роль своєї праці, суттєвими елементами якої виступають самосвідомість, висока думка про гідність та значення своєї професії, гуманне ставлення до учнів і батьків, повага до колег, прагнення розвивати в собі кращі риси, вільне володіння предметом, знання духовної й фізичної природи людини, закономірностей її розвитку.

Механізм технологічного підходу до організації роботи з учнями передбачає правильне формулювання цільової програми, активізацію контролю за сприйняттям нового матеріалу, підвищення темпу уявних технологічних операцій, чіткість усвідомлення, критичне ставлення до виконаної роботи.

Таким чином, технологія функціонування системи фізичного виховання – це вивчення й упровадження нових методів навчання та виховання школярів на основі теоретичного осмислення, класифікації педагогічних інновацій з урахуванням сучасних пріоритетів освіти.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити мету й завдання технології фізичної культури в системі фізичного виховання.

2. Охарактеризувати передумови та перспективи технології реформування національної системи фізичного виховання школярів.

3. Обґрунтувати концептуальні положення технології функціонування системи фізичного виховання як засіб розуміння нового змісту шкільного предмета.

4. Висвітлити технологічні умови професійної підготовки кадрів галузі фізичної культури в системі роботи з учнями сучасної школи.

Література: 4, 6, 9, 33.

Тема 4

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Вивчення історичного аспекту технологічного підходу до навчання та виховання висунуло соціальний запит на формування творчої особистості, здатної вміло генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі рішення й володіти нестандартними думками.

Психологи стверджують, що випускники шкіл, які приходять на виробництво, ще не здатні самостійно вирішувати проблеми, не можуть діалектично та системно мислити, не вміють легко переходити від одного виду діяльності до іншого. Їм бракує *творчої уяви, ініціативи, винахідливості*.

Такий стан справ потребує якісно нового підходу підготовки молоді до життя, починаючи з дитячого віку, а орієнтиром змісту освіти має стати технологічний підхід до формування творчої особистості, що спонукає кожного учня самостійно мислити й уміти приймати оптимальні рішення.

Узірцем педагогічної думки в Київській Русі було *“Повчання Володимира Мономаха дітям” (1053–1125)*, у якому акцентовано увагу на необхідності зв’язку освіти з потребами життя особистості. Особлива увага автора зверталася на важливість розвитку в дітей ініціативності, працелюбства, додержання гуманістичних відносин між людьми.

Французький філософ М. Монтень (1553–1592) у своїй праці *“Досліди”* теоретично обґрунтовував методи навчання й виховання, спрямовані на активізацію та розвиток творчого мислення й ініціативи дитини. Важливого значення він надав заняттям, проведеним з учнями *“...не на слух, а шляхом досвіду, спрямовуючи і формуючи їхні душі не стільки настановами, скільки прикладами та справами”*.

Спираючись на досвід представників передової педагогічної думки Я. А. Коменського, Ж. Ж. Руссо, С. Т. Песталоцці, П. Ф. Лесгафта, С. Ф. Русової, переконуємося, що майбутня українська школа

повинна звернути увагу на *формування розуму, упорядкування розумових сил, вироблення активної думки*, а не лише попадання в голову учня різноманітних знань.

Г. Ващенко зауважує, що школа, з одного боку, мусить дати учням певну суму знань, а з іншого – виховати в них неформальні здібності інтелекту, без яких людина не може рухатися вперед, тому що їй потрібні логічне мислення й творча фантазія.

У 50–60-х рр. виникли *педагогічні концепції* формування духовних потреб особистості школяра. Найхарактерніші тенденції цього процесу мають прояв у специфіці та особливостях педагогічної технології. Особливість цього періоду характеризується технологічним апаратом педагогіки співпраці, де чітко визначено два аспекти (рис. 6).

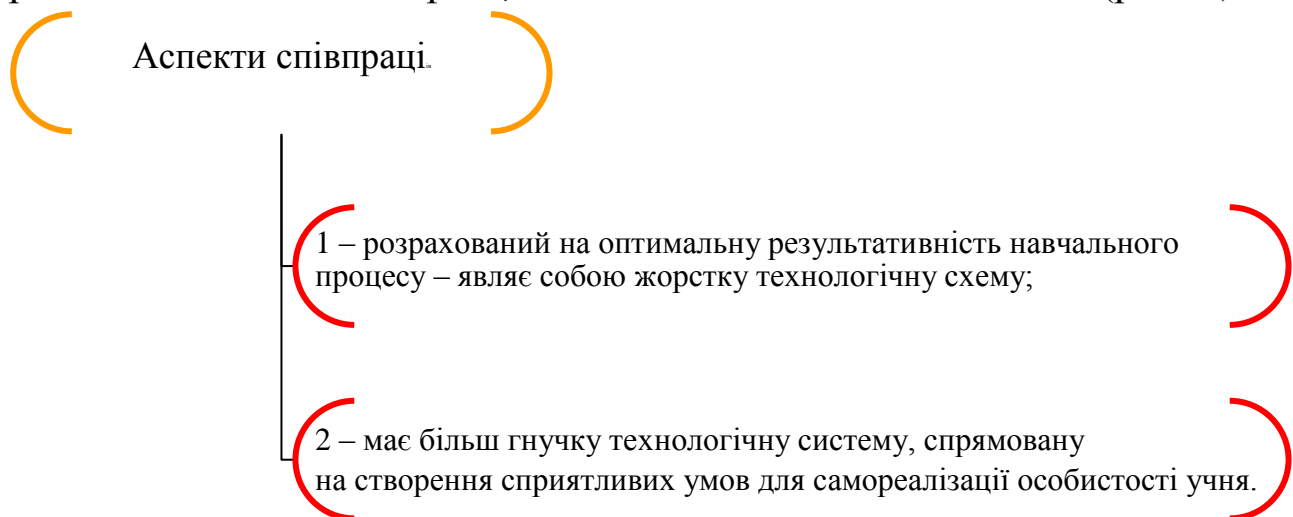

Рис. 6. *Аспекти співпраці педагога й учнів*

Дещо пізніше виникла система розвивального навчання, яка дала змогу не лише зберігати інтелектуальний потенціал підростаючого покоління, а й примножувати його без особливих зусиль (учені Кузьміна, Тализіна).

У 90-х роках ХХ ст. зародилася нова філософія освіти – педагогічний розвиток особистості, – яку покладено в основу нової реформи. Таким чином, форми й методи навчання набули діяльнісного характеру, з’явилися методи навчання евристичного змісту та навчання за методом проектів.

Унаслідок удосконалення системи освіти постали дискусійні питання: “*Яка школа потрібна дитині?*”, “*Яка дитина потрібна школі?*”

Більшість науковців погоджується з визначенням, що *творча особистість* – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального.

Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний. Отже, головним показником творчої особистості вважається наявність творчих здібностей, які пов'язані зі створенням нового, оригінального продукту, із пошуком нових засобів діяльності.

У психолого-педагогічній літературі поряд із терміном “*творча особистість*” трапляється “*креативна особистість*”.

Під креативною особистістю слід розуміти таку, яка має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність. Проте творча активність не завжди може виступати продуктивною.

Продуктивну творчу активність можна назвати творчою діяльністю, тобто таким творчим процесом, унаслідок якого виникає нове досягнення.

Таким чином, творча особистість – це креативна особистість, яка за мірою впливу зовнішніх факторів набула додаткових мотивів, здібностей, що сприяє досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності.

Кожна людина повинна не лише вдосконалювати навички творчого мислення, а й уміти керувати ними.

У чому ж полягає технологія механізму організації творчої діяльності? Головне завдання школи не лише формувати цільові мотиви, що дають змогу прищеплювати вміння й навички, завдяки яким людина керує своєю пізнавальною активністю. Завдання вчителя фізичної культури – навчити учнів оволодіти технологією пізнавальної активності.

Дослідження науковців засвідчили, що лише в 13 % учнів формуються цільові установки на виявлення нового, раніше невідомого, а в решти (87 %) – на механічне запам'ятовування текстів, завдань, фізичних вправ.

Щоб вирішити ці проблематичні питання вчителю необхідно організувати роботу з учнями за трьома напрямками:

I напрям – правильно формувати цільову настанову (перелічувати факти для запам'ятовування, давати загальне уявлення про тему, звертати увагу на новизну виучуваного матеріалу, розвивати вміння критично ставитися до підручників;

II напрям – активізувати контроль за сприйняттям програмового матеріалу (незрозуміле, суперечливе, неправильне вміти вирішувати);

III напрям – підвищувати темп уявних операцій, звертати увагу на глибину й чіткість їх усвідомлення, опиратися на зорове уявлення фактів, вилучення головного, прогнозування прочитаного, критичне ставлення до тексту.

Варто зазначити, що найкращий результат дає дотримання вчителем принципів навчально-виховного процесу, які сприяють формуванню творчих здібностей учнів, зокрема:

- *принцип розвитку* – врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- *принцип самодіяльності* – діяльний підхід, коли учні відчують себе співучасниками навчального процесу;
- *принцип самоорганізації*, який має бути добре відпрацьований учителем.

Отже, місце вчителя на кожному етапі уроку – його діяльність (навчає, спрямовує, допомагає). Учитель фізичної культури має пам'ятати, що кожна дитина – індивідуальність. Треба стимулювати в неї розвиток тих здібностей – рис, які сприяють успішній творчій діяльності.

Велике значення надається *діагностичній діяльності* вчителя. Особливо в тому випадку, коли він знайомиться з новим колективом учнів, де критеріями оцінювання *рівня творчої діяльності* виступають ініціатива, активність, упевненість у своїх діях, здібностях, нестандартні дії, прагнення до самостійної роботи, логіка мислення, імпровізація.

Поняття *обдарованості та творчості* взаємопов'язані. Спрямованість на творчість є ознакою обдарованості, а обдарованість проявляється у творчій діяльності.

За даними світової психології, *творчо обдарована дитина виявляє себе більш виразно в академічній, інтелектуальній, руховій, комунікативній і художній сферах* діяльності.

Творча активність учня може здійснюватися завдяки:

- формуванню нового педагогічного мислення вчителя;
- глибокому вивченню особистісних творчих можливостей учня;
- удосконаленню навчально-виховного процесу – реалізації психологічних аспектів засвоєння знань та використанню нестандартних уроків.

Творчий процес відбувається за умови чітко визначеної мети й завдань технології, що передбачає постійне збагачення учнів творчим досвідом і технологічною самоорганізацією кожного з них.

Стартовим майданчиком успішного формування творчої особистості є наявність складників інтегральної діяльності:

- високий рівень сформованості елементарних пізнавальних процесів;
- високий рівень активного мислення;
- високий рівень організованості, цілеспрямованості пізнавальних процесів.

Високому рівню сформованості пізнавальних процесів сприяє розвиток творчого потенціалу учнів (рис. 7).

Рис. 7. Формування пізнавальних процесів учнів

Кожен учитель у практичній діяльності з учнями різних вікових груп прагне, щоб учні самостійно вміли приймати рішення, а це можливо лише за умови пізнання, сприйняття та засвоєння знань. У центрі уваги вчителя має бути кожна особистість школяра.

Технологія створення психолого-педагогічних умов учнів до творчої діяльності переплітається з іншими технологіями:

- діяльність учнів не повинна регламентуватися, її процес слід організувати з елементами творчості;

- необхідно викликати інтерес кожної особистості, який породжує внутрішній стимул, що й виступає збудженням до творчої активності.

Таким чином, воля, уважність, почуття індивіда, пошуки зливаються воедино, а творча діяльність стає потребою особистості.

Важливу роль у стимуляції в учнів інтересу до праці відіграють чітко розроблені вчителем завдання:

- удосконалення, узагальнення, систематизації, уміння порівнювати й аналізувати відчуте, займатися пошуками;
- створення умов для ситуативного інтересу;
- використання ігрових моментів, що стимулюють прояв самостійності учнів та їхніх творчих можливостей;
- розв'язання творчих завдань.

Під час формування особистості учня, розвитку його творчих здібностей слід пам'ятати, що одне й те ж завдання може по-різному впливати на школярів. Для одних воно може виступати як творче, для інших – носити повчальний характер. Безумовно, усе це залежить від їхнього розвитку, сприйняття та майстерності вчителя.

Отже, щоб розібратися в технології навчання учнів, треба мати чітке розуміння реалізації завдань уроку, а саме:

- 1) проаналізувати завдання й сформулювати шляхи його розв'язання;
- 2) визначити, які дані необхідні для відповіді на запитання задачі;
- 3) з'ясувати, чи всі дані є в умові задачі;
- 4) спланувати послідовність операцій, спрямованих на знаходження відповіді;
- 5) реалізувати заплановані завдання уроку;
- 6) перевірити розв'язання завдань.

Таку технологію можна назвати “Організація творчої діяльності учнів”, що дає змогу кожному працювати в оптимальному режимі. Таким чином, технологія навчально-виховного процесу як моделювання змісту, форм і методів діяльності має декілька технологічних схем.

I. Технологічна схема узагальненого заняття пошукового характеру сприяє творчому розвитку учнів, в основі якого слід ураховувати постановку проблем, їх розв'язання, аналіз проблеми й висунення гіпотези, роздуми, синтез нових завдань, творче моделювання, критич-

ний аналіз і теоретичне обґрунтування результатів, експериментальну перевірку творчої діяльності та впровадження її в життя.

II. Технологічна схема уроку, наприклад підготовчий етап: поділ нового матеріалу на блоки, у кожному може бути 4–5 головних проблемних питань; розробка опорних конспектів на ці питання; рейтингова система опитування; виставлення оцінок.

Технологія формування продуктивної пізнавальної атмосфери сприяє формуванню творчої особистості, діяльність якої вирізняється новизною, неповторністю, оригінальністю, потребою у творчості.

Технологія формування творчого учня орієнтована на особистість учителя-професіонала, який володіє максимальною індивідуалізацією й диференціацією навчального процесу, побудовою його на діагностичній основі.

Усім відомо, що кожен учитель має свою систему роботи. Це його особистий шлях у професійній діяльності, його особистий набір психологічних, змістових, конструктивних умінь, здібностей, рівнів їх виявлення.

Готовність учителя до творчого пошуку – це вміння створювати атмосферу продуктивного пізнання на уроці, що залежить від його обізнаності та володіння арсеналом педагогічних знань, умінь і навичок, знання предмета й глибини інтересу до нього.

Лише на основі цього вчитель може творчо застосовувати навчальні та виховні прийоми, комбінувати їх, упроваджувати нові методики, виробляти нестандартні форми активізації пізнавальної діяльності учнів, що здійснюється на основі особистісного підходу в навчанні до кожного учня, використанні можливостей предметних модулів, розвитку ініціативи й творчості, використанні нестандартних форм навчання.

Для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку творчого підходу під час опрацювання ними певних завдань є проблемні ситуації. У практичній діяльності вчитель повинен самостійно вигадувати й урізноманітнювати, раціоналізувати матеріал, щоб створювати атмосферу пошуку.

А. С. Макаренко щодо цього зазначив: “Кожен учитель, якщо він підготовлений та проявляє старанність, може досягти педагогічної майстерності й проявляти творчість”.

Відомо, що вчитель, який творчо реалізує свої педагогічні здібності, розвиває прагнення до самовдосконалення, убачає сенс не лише в самостійному творчому пошуку, а й у колективному.

Вплив учителя на формування творчої особистості школяра досить вагомий (рис. 8).

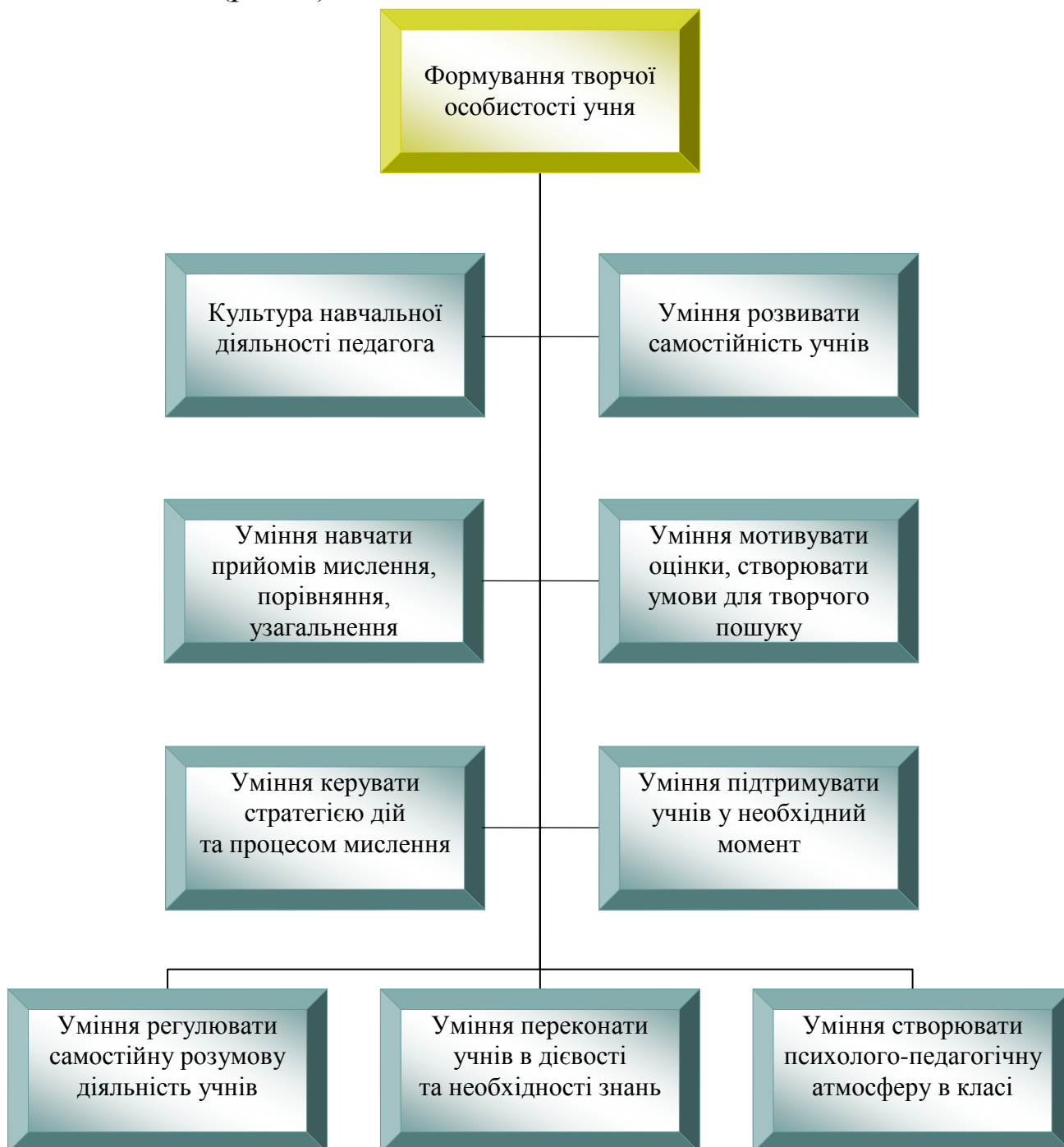

Рис. 8. Уміння вчителя формувати творчу особистість учня

Учитель, який формує творчу особистість учня, повинен бути новатором. Тільки тоді нові ідеї й прогресивні принципи допоможуть йому:
– створювати нові технології;

- упроваджувати різноманітні інноваційні технології в навчально-виховний процес;
- перебудувати всю систему виховання й навчання в бік підвищення її ефективності.

Аналізуючи наукові надбання з проблем формування творчої особистості вчителя, можна стверджувати, що реалізувати завдання сучасної школи можливо завдяки цілісній системі організації діяльності учнів у школі.

Прикладом може стати програма авторської школи № 52 м. Миколаєва. Учитель-методист цієї школи В. О. Душко розробила й плідно застосовує програму “Школа для життя та через життя”. Зміст програми – навчання дітей без примусу, розвиток стійкої зацікавленості до занять та потреби в самостійному пошуку.

Таким чином, щоб створити умови сучасного навчання й виховання в роботі з учнями, учителі мають використовувати низку факторів самореалізації особистості:

- *фактор відносин* (характер стосунків, які складаються між учнями та вчителями);
- *фактор емоційної саморегуляції* (різноманітна різнорівнева й диференційована за змістом організація навчального процесу);
- *фактор здоров’я* (формування здорового способу життя школярів);
- *фактор творчості* (розвиток творчих здібностей кожної дитини, максимальний розвиток самодіяльності, вільне вираження свого “я”).

Така система роботи дасть змогу формувати особистість дитини, яка в житті й спілкуванні здатна:

- правильно сприймати інформацію;
- переосмислювати її зміст;
- висловлювати думки, почуття;
- відстоювати свої погляди.

Не секрет, що творчість учнів, особливо в молодших класах, відбувається через гру, свята, поетичні хвилинки, конкурси та інші форми.

На думку психологів, творчій особистості притаманна фантазія, яка прискорює творчий процес у 10 разів.

На нашу думку, під час викладання будь-яких дисциплін, починати роботу з учнями необхідно з розвитку творчого мислення та

цьому в пригоді стає “Технологія розв’язання винахідницьких завдань” (далі – ТРВЗ).

Прикладом може стати творча праця вчителів м. Запоріжжя, де з успіхом застосовують ТРВЗ. Наприклад, технологія уроків, розроблених Л. В. Левіною, передбачає застосування в навчально-виховному процесі інтелектуальної розминки, знайомство з предметами гри, обговорення творчого характеру виконання завдань, відбір найкращих моделей, зроблених руками учнів, приклади фантазування, виконання та захист творчих робіт тощо.

Творчі колективи шкіл України рекомендують удосконалювати уроки, змінювати форми й методи їх проведення. Учителі Київської школи-коледжу вважають, що все це і є творчі пошуки, елементи зацікавленості, використання технології навчання. Уроки поглиблення знань передбачають міжпредметні зв’язки, інтегровані й бінарні уроки, уроки-панорами, реалізацію науково-дослідницьких пошуків, складання технологічних карт тренувань спортсменів, а в старших класах – виконання реферативних форм роботи, написання статей. Особливістю новизни в діяльності вдосконалення форм контролю знань із фізичної культури учнів 5–11 класів цікавляться не лише учні, а й батьки.

Упроваджуються в школах ідеї гуманізації та гуманітаризації освіти, орієнтації на особистісні риси кожного учня. Тобто впровадження класичної системи освіти стимулює та впливає на розвиток мислення, естетичних смаків, формування світогляду з метою всебічно розвиненої особистості школяра.

Для виконання соціального замовлення держави потрібно бути професійно підготовленим учителем, знати програмовий матеріал і вміти передати його учням.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризувати історичні аспекти та механізми організації творчої діяльності особистості фахівця з фізичної культури.
2. Визначити мету й завдання формування творчої особистості вчителя в технології навчального процесу.
3. Розкрити зміст інноваційних технологій формування творчої особистості вчителя.

Література: 1, 22, 27, 34, 37.

Тема 5

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ОСОБИСТІСТЬ ШКОЛЯРА

Умови ринкових відносин сьогодення вимагають по-новому оцінювати трудову діяльність кожного громадянина. На сторінках преси, у дослідженнях науковців стверджується, що існуючий соціальний захист у кращому випадку гарантує лише прожитковий мінімум, хоча більш високий добробут залежить від конкретної особи, її освітнього рівня та набутого професіоналізму.

Гуманізація освіти – категорія багатогранна, й розпочинається вона з подолання авторитарної педагогіки, підґрунтям якої є страх та примуси. Першочерговим у вихованні має стати утворення гуманістично-демократичних принципів педагогіки, тобто співвідношення результатів освіти з можливостями й природними задатками дитини, про що йшлося на I з'їзді працівників освіти України. Особливо має бути кращим стан психічного та фізичного здоров'я вихованців із погляду гуманістичної педагогіки, що є показником ефективності освіти, рівня знань та вихованості кожного школяра.

У спадщині великого педагога К. Д. Ушинського багато уваги приділено питанням підростаючого покоління, особливо акцентується увага на знаннях вікових особливостей.

Не секрет, що дитині від природи властиве прагнення до діяльності, саме це і є найголовнішим засобом впливу на її розвиток.

Із наведених міркувань К. Д. Ушинського можна зробити кілька важливих висновків, що, на нашу думку, і є використанням технологічного підходу у формуванні особистості школяра:

1) оскільки виховання здійснюється у процесі діяльності самої дитини, поза такою діяльністю воно неможливе, то завдання виховання полягають у тому, щоб допомогти дитині обрати таку діяльність, яка їй до вподоби, й збагатити її засобами до обраної діяльності;

2) діяльність дитини, незалежно від віку, – це її праця, де основними видами мають бути гра, навчання, позаурочна робота;

3) застосування фізичної праці, яка необхідна для розвитку дитини та підтримки в її тілі фізичних сил, здоров'я і фізичних здібностей;

4) необхідність розумової праці для розвитку сил, здорового й нормального стану тіла.

Педагогічна технологія виховання – це усвідомлення мети виховання, знання предмета виховання та правильний вибір його засобів з урахуванням вікових особливостей школярів.

Знання вікових особливостей підкаже вчителю-вихователю, що переконання як метод виховання не завжди дає бажані наслідки, воно слабо діє на учня. Лише з віком дитина починає більш вагомо розуміти його. Ось чому довгі й одноманітні моральні повчання небажані та навіть шкідливі. Якщо учні проявляють байдужість до високих моральних сентенцій, то це свідчить не лише про безсилля мовного виховання, а й про те, що воно сприймається невдало, тому не досягне бажаної мети.

Аналізуючи першоджерела з обраної проблеми, необхідно звернути увагу на педагогічні твори П. Ф. Лесгафта, які відображають його погляди на розвиток особистості в процесі занять фізичною культурою. Зокрема, у книзі “Керівництво фізичною освітою дітей шкільного віку” висвітлюється загальнопедагогічна концепція оригінальної теорії фізичної освіти (виховання). Педагогом обґрунтовується думка про те, що головна мета школи полягає в сприянні розвитку логічного мислення учня, розумінні ним мети фізичної освіти, навчанні свідомо підходити до виконання завдань фізичної культури.

Таким чином, знайомство з працею П. Ф. Лесгафта дає змогу виявити так званий технологічний підхід. Педагог використовує історичний досвід роботи, намагається розділити фізичну освіту школярів на три періоди:

- емпіричний, який базується на спостереженні та досвіді;
- схоластичний, що базується на виробленні зовнішніх прийомів і звичок;
- науковий, який передбачає застосування індивідуального підходу й досвіду під час перевірки засвоєних знань.

Отже, згідно з ученням П. Ф. Лесгафта завдання школи полягає в тому, щоб між розумовим та фізичним розвитком учнів існував тісний узаємозв'язок, щоб вони могли навчитись оволодівати різними

засобами набуття знань і прийомів ознайомлення з навколишнім світом, набули вміння вивчати певні явища на основі спостережень.

У праці педагога обґрунтовано подається методика фізичних вправ, звертається увага на те, що під час виховання учня є можливість діяти не лише простим словом, а й застосовувати прості та складні рухи, використання яких залежить від професійної майстерності вчителя.

Технологія фізичного виховання особистості школяра полягає в залученні його до виконання послідовних дій, зокрема:

- привчання до збільшення тривалості виконання вправ;
- прояв сили волі у своїх діях;
- навчання умінь узгоджувати свої дії з діями інших учнів;
- виконання простих і складних рухів із застосуванням силового навантаження.

Загалом фізична освіта в школі містить освітні, оздоровчі й виховні завдання, які передбачають формування в кожній особистості свідомого ставлення до своїх дій та розвиток бажання до самовдосконалення шляхом поступового наближення до ідеалу. У цьому випадку завдання навчання – це не лише просте накопичення знань, а й засвоєння значної кількості фактів, здобутих наукою.

У традиційній педагогіці заслуговує на увагу ім'я українського педагога Григорія Ващенка, педагогічні погляди якого формувалися під впливом відомого на ті часи вченого П. Ф. Лесгафта. Метою Г. Ващенка було створення української національної педагогіки. Його праця “Тіловиховання як засіб виховання волі й характеру” розкриває зміст розвитку інтересу до фізичної культури та формування здібностей і обдарувань кожної особистості.

Відкриття в кожній дитині її задатків і здібностей, прищеплення інтересу до інтелектуально-повноцінної навчально-пізнавальної праці, удосконалення фізичного розвитку – головне завдання сучасної школи. Ці проблеми порушувалися відомим українським педагогом В. О. Сухомлинським у книзі “Павлишська середня школа”, де автор акцентує увагу на фізичному вихованні та піклуванні про здоров'я кожного учня.

Наукові дослідження фізичного розвитку учнів засвідчують їх незадовільний стан здоров'я. Сповільнене мислення в більшості випадків є наслідком не фізіологічних змін клітин головного мозку, а результатом загального нездужання, яке сам учень не завжди усвідомлює.

Відомо, що джерело духовних сил школярів – відчуття життєрадісності та бадьорості. Саме тактовна турбота вчителя фізичної культури сприяє зміцненню здоров'я учнів, розвитку їхньої сили й витривалості. Тому головними видами занять із фізичної культури мають бути гімнастика та легка атлетика, а для учнів старших класів – вправи на знаряддях. Мета таких вправ – не лише фізичний розвиток, а й виховання почуття краси рухів.

Важливе значення в технології фізичного виховання особистості школяра має як організація уроків фізичної культури, так і впровадження туристичної роботи, унаслідок якої загартовуються фізичні сили, формуються моральні переконання та естетичні погляди.

Отже, технологія фізичного виховання особистості школяра – це довготривала й кропітка робота, яка вимагає застосування технології гуманістично-демократичної педагогіки, зокрема спрямування учнів на розвиток пізнавальних інтересів, використання творчого підходу в будь-яких справах і застосування педагогіки здорового способу життя.

Для того, щоб запровадити ці завдання в практику роботи з учнями, кожен фахівець фізичної культури має глибоко знати свій предмет, чітко визначати мету, правильно вибирати засоби фізичного виховання з урахуванням вікових особливостей учнів.

На сучасному етапі, на жаль, недостатньо уваги приділяється значенню фізичного виховання. Тому головним завданням школи є піклування про здоров'я учнів, навчання їх свідомо підходити до виконання занять із фізичної культури, дотримання здорового способу життя.

Технологія праці вчителя фізичної культури та спорту – це мистецтво навчання й виховання, спрямоване на формування особистості школяра, а педагогічна технологія – це сценарій організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців із метою опанування обраної професії.

Завдання для самостійної роботи:

1. Висвітлити історичну спадщину науковців-педагогів про вплив фізичного виховання на особистість школяра.
2. Визначити основні завдання та зміст технології навчально-виховної діяльності школярів у фізичному вихованні сучасної школи.
3. Охарактеризувати технологію фізичного виховання школярів у системі діяльності “вчитель–учень”.

Література: 3, 14, 19, 20, 22.

Тема 6

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчання – це цілеспрямований процес передачі й засвоєння вивченого матеріалу. Його можна здійснювати по-різному, а форми передачі знань залежать від багатьох факторів.

Так, у викладанні фізичної культури розрізняють фронтальну, групову та індивідуальну форми навчання, які здійснюються на уроці як основній формі заняття, семінарах, екскурсіях, тренуваннях. Цим формам властиві всі компоненти навчання, й відрізняються вони кількістю учнів та способами організації роботи.

Протягом останніх років велика увага приділяється організації групової навчальної діяльності, в основі якої – гуманізація, глибока повага до учнів, урахування вікових особливостей, розвиваючий характер занять. Така форма навчальної діяльності відкриває для учнів можливість співпраці, стосунків, пізнання навколишнього світу.

Групова форма – це альтернативний вид роботи існуючих традиційних форм навчання, починаючи з ідей Ж. Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці, Я. А. Коменського і навіть Белл-Ланкастерської теорії.

На початку ХХ ст. з'явилася ще одна форма групових занять з учнями, так званий Дальтон-план. Проте вона не була прогресивною, тому скоро втратила своє існування.

Подібну форму роботи мав “Бригадно-лабораторний план”. Ця форма навчання відбувалася за методами проектів, де були як позитивні, так і негативні елементи, зокрема:

- визначена форма роботи породжувала суперництво між учнями, а це спонукало їх до активізації навчання;
- мало місце нераціональне використання часу й неспроможність самостійного набуття знань;
- у випадку застосування такої форми роботи знецінювалася роль учителя, виникала відсутність мотивації навчання, спостерігалося неекономне витрачання часу.

Вивчаючи проблему технології групової діяльності учнів, слід відзначити, що значний внесок у її розвиток здійснили французькі вчені-педагоги Гарсія, Френс, Галь; польські вчені Окунь, Петровський, Кунисевич та ін.

У 40–50-ті рр. ХХ ст. навчання здійснювалося на основі класно-урочної системи, яка в основному пропагувала фронтальні методи занять, і лише в 60-ті роки в дидактиці підвищився інтерес до групових форм навчання. Це передусім було пов'язано з розвитком пізнавальної активності учнів і вдосконаленням їхньої самостійної роботи. До вчених тих часів слід віднести Аристову, Данілова, Йосипова, Бабанського, Лернера та ін.

Значний інтерес до групових форм навчальної діяльності протягом останнього 10-річчя ХХ ст. простежувався в працях українських педагогів: Дяченка, Котова, Ярошенка, Вітківської.

Фронтальна, індивідуальна й групова форми роботи учнів пронизують увесь навчальний процес. Щоб зрозуміти взаємодію цих видів діяльності, потрібно з'ясувати їх сутність і встановити особливості групової навчальної діяльності учнів порівняно з фронтальною та індивідуальною формами роботи.

Фронтальне навчання характеризується тим, що всі учні працюють над одним навчальним завданням під керівництвом учителя, де він виступає як носій знань, організатор навчальної роботи й намагається вплинути на всіх учнів рівномірно. Але не всім учителям одразу вдається забезпечити високу активність учнів, тому що вікові ознаки й можливості сприйняття знань неоднакові. Проводячи фронтальну роботу, вчитель орієнтується на середнього учня, а темп роботи, обсяг, рівень складності завдань навчального матеріалу він розподіляє на уроці залежно від обставин. Проте слід пам'ятати, що зниження темпу праці може негативно позначитися на сильних учнях.

Під час індивідуальної роботи кожен учень працює самостійно. Темп роботи залежить від цілеспрямованості, розвитку інтересів, нахилів, а темп активності – від підготовленості учнів. Узаємодії під час індивідуальної роботи не існує, оскільки контакти учнів з учителем нетривалі. В індивідуальній роботі діяльність слабких учнів приречена на невдачу, що пов'язано з прогалинами в знаннях, недостатньою сформованістю й відсутністю навичок самостійної роботи.

Недоліки фронтальної та індивідуальної роботи з учнями компенсує групова форма діяльності. За визначенням науковця України О. М. Пехоти, групова форма діяльності – це організація навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою під опосередкованим керівництвом учителя. Технологія діяльності вчителя в груповій формі відбувається таким чином, що він керує роботою кожного учня опосередковано через завдання. Стосунки між учителем та учнями набувають характеру співпраці. Утручання педагога під час фронтальної та індивідуальної форм роботи відбувається тоді, коли в учнів виникають якісь запитання, які вони не в змозі самотійно вирішити.

Групова діяльність, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а, навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, до взаємодії, до співпраці. Є випадки, коли учням буває психологічно складно звертатися за поясненням до вчителя, а легше – до ровесників, і вони це роблять.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що групова навчальна діяльність сприяє активізації та результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, вмінню доводити й відстоювати свій погляд, прислухатися до думки товаришів; формує культуру ведення діалогу, почуття відповідальності за результати своєї праці. Саме в груповій діяльності створюються умови доброзичливості, чуйності, оволодіння учнями формами взаємодопомоги. Шкільна педагогіка свідчить, що під час групової діяльності активується робота всіх, без винятку, вихованців. Психологи пояснюють це тим, що одна з найважливіших характеристик людини в групі полягає в тому, що вона звертається до своєї групи як до джерела орієнтації в навколишній дійсності.

Як вид навчальної діяльності школярів групова діяльність багатофункціональна, тому що в ній учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Пояснюється це тим, що під час групової форми роботи слабші учні виконують за обсягом будь-яких вправ на 20–30 % більше, ніж під час фронтальної. Крім того, дослідження показали, що групова форма роботи сприяє організації більш ритмічної діяльності кожного учня.

Під час групової діяльності з учнями будь-яких вікових груп велику роль відіграє використання таких функцій навчальної діяльності, як мотиваційна, навчальна, розвивальна, виховна, організаційна, що сприяє формуванню почуття колективізму, розвитку моральних і гуманних рис особистості. За технологічного підходу до організації групової діяльності важливу роль відіграють такі особливості організації роботи з учнями, як:

- розподіл функцій та обов'язків між учасниками діяльності;
- обмін думками;
- взаємна вимогливість і допомога;
- взаємоконтроль та взаємооцінка.

Особливо це помітно на уроках фізичної культури і в позакласній роботі, коли вчитель фізичного виховання використовує змагальні методи роботи.

Групова навчальна діяльність виконує й організаційну функцію, яка полягає в тому, що учні вчаться спілкуватися один з одним, розв'язують конфлікти, що виникають під час спільної групової діяльності, а іноді учень бере на себе функції “вчителя” та самостійно виконує певні види роботи.

Таким чином, технологія групової форми навчальної діяльності, порівняно з іншими організаційними формами роботи, має низку значних переваг, а саме:

- за певний проміжок часу обсяг виконаної роботи збільшується;
- простежується висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- виробляються вміння співпраці;
- формуються мотиви навчання;
- розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль) та гуманні стосунки між учнями.

Отже, організовуючи групову роботу з учнями, учителі фізичної культури повинні:

- методично правильно обирати форми навчальної роботи на конкретному уроці;
- правильно формувати групи;

- розробляти інструкції, пам'ятки, які спрямовують групову навчальну діяльність;
- регулювати міру вчительської допомоги групам у процесі їхньої роботи;
- учити школярів співпраці під час виконання групових завдань.

На етапах первинного сприйняття нового матеріалу належний рівень групової діяльності досягається лише за умови, якщо всі учні класу характеризуються високим або середнім рівнем навчальних можливостей, добре володіють навичками самостійної роботи, виявляють велику працездатність.

Більш продуктивна групова діяльність дітей залежить від вікових особливостей на етапах закріплення, поглиблення та систематизації знань. Але, незважаючи на позитивні характеристики групової діяльності, обстоювати її не слід. Основна частина вчених України наголошує на оптимальному поєднанні фронтальної, індивідуальної та групової форм діяльності.

Запропонована технологія групової навчальної діяльності базується на таких положеннях:

- навчити учнів прийомів ділової праці;
- забезпечити правильне формування груп;
- актуалізувати активність кожного учня;
- поєднувати всі форми навчальної діяльності на уроках.

Чисельність груп коливається в межах 3–8 осіб. Малочисельні групи сприяють зручному й швидкому розміщенню учнів, активній діяльності кожного, розподілу обов'язків між ними. Групу можна формувати на основі особистих переваг учнів, але обов'язково враховувати їх психологічну єдність і бажання, усе це виступає як потенціал активної діяльності.

Якщо під час організації групової діяльності враховуються освітні технології, то розподіл форм діяльності на різних етапах уроку дасть позитивні результати. Наприклад, під час перевірки домашніх завдань доцільно організовувати учнів у парні групи або в ланки. Під час вивчення нового матеріалу більший ефект дає диференційована групова діяльність; під час закріплення програмового матеріалу –

ланкова, попарна та диференційована; під час повторення або застосування нових знань – парна, ланкова, кооперативно-групова діяльність.

Щоб зацікавити учнів колективною роботою, потрібно забезпечити позитивне ставлення до співпраці, засвоїти правила загального обговорення: не говорити разом, звертатися до учня з повагою, уміти слухати один одного. Аналізуючи групову роботу учнів, учитель підводить їх до висновку, що узгоджена робота дає змогу знайти найбільш цікаве рішення, виявити творчість, прискорити виконання завдань, допомогти й підтримати один одного. Після підготовки до спільної роботи, можна переходити до формування вмінь працювати парами та запропонувати взаємоперевірку, узаємне складання плану, розв'язання прикладів, уміння вести дискусії. Якщо технологічний елемент підготовчої роботи закінчено, можна переходити від попарної до ланкової роботи. Роль учителя полягає в керівництві через пам'ятки інструкції. Так, під час навчання легкоатлетичних бігових вправ треба визначити зміст бігових вправ, поетапне й самостійне їх виконання, обговорення в групі правильності виконання та оцінювання кожної виконаної вправи. Відпрацьована технологія бігу на 100 м дасть змогу вступити в так звану кооперативну групову діяльність не лише членів однієї групи, а й сприятиме взаємодії між групами.

Таким чином, груповая діяльність учнів сприяє підвищенню успішності, розв'язанню низки виховних і розвивальних завдань, захопленню учнів навчальною діяльністю, формуванню самооцінки й саморегуляції, умінню пристосовуватися до темпу спільної роботи, формує позитивне ставлення до фізичної культури та спорту.

У процесі групової навчальної діяльності важлива роль відводиться вчителю-професіоналу. Організуючи будь-яку діяльність з учнями, учитель має створити сприятливі умови для сприйняття ними групового навчального завдання й забезпечити умови для його розв'язання.

Щоб визначити місце групової діяльності на уроках фізичної культури, учителю слід проаналізувати зміст навчального предмета, визначити, на якому етапі уроку краще ввести групову діяльність, продумати завдання з урахуванням можливостей учнів, їхньої підготовленості та фізичного розвитку.

Під час організації групової навчальної діяльності на уроці фізичної культури вчитель має:

- чітко формулювати пізнавальні та проблемні завдання (для спонукання учнів до їх виконання);
- уважно спостерігати хід навчальної діяльності в малих групах;
- зосереджувати увагу на діяльності слабких учнів;
- проводити попередній інструктаж ланкових, спрямовуючи їх на роботу в групі;
- не створювати змагань на швидкість виконання вправ, а лише на якість.

Керівна роль учителя в навчальному процесі жодним чином не зменшується. Він лише опосередковано керує та спрямовує роботу. Вимогливість учителя повинна координуватися з гуманністю, тобто не пропустити ту мить, коли потрібна допомога учневі й увага до нього.

Відпрацьована технологія організації групової діяльності з фізичної культури – це інноваційний засіб освіти, за допомогою якого досягається творчий підхід у груповій діяльності, що супроводжується розвитком потреб учнів у фізичному розвитку, засвоєнням досвіду людських стосунків, наявністю гуманізації взаємовідносин.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити зміст історичних передумов виникнення технології групової діяльності з учнями в навчальних закладах.

2. Визначити мету та завдання організації групової навчальної діяльності.

3. Висвітлити концептуальні положення організації групової навчальної діяльності з фізичної культури та вимоги до особистості вчителя (тренера).

Література: 5, 24, 40, 42, 43.

Тема 7

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Технологія професійної підготовки вчителя фізичної культури до здійснення роботи з учнями сучасної школи включає декілька напрямів, зокрема:

- професійну підготовку майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі;
- набуття знань і вмінь для організації та проведення навчально-виховної роботи з учнями та їхніми батьками;
- вироблення особистих рис учителя, тренера, організатора спортивно-масової роботи й туризму;
- уміння давати самооцінку своїм діям і володіти процесом самовиховання.

Усе сказане складає професіограму та кваліфікаційну характеристику фахівця фізичної культури. Кожен спеціаліст, якою б діяльністю він не займався, повинен знати перспективні шляхи, які сприятимуть підвищенню результативності певної діяльності.

Технологія професійної підготовки вчителя фізичної культури складається з особливостей змісту, структури, форм навчання та характерних рис його підготовки до практичної роботи (рис. 9).

Фізичне виховання в сучасній школі – це складник навчально-виховного процесу учнів із першого по випускний класи, де основною формою роботи виступає класно-урочна система. Тому дуже важливо вміти визначати коефіцієнт корисної діяльності для цілісного формування особистості та вирішення питань, які турбують школу сьогодні, зокрема чітко визначення понять “навчання”, “виховання”, “розвиток усебічно розвинутої особистості”.

Рис. 9. *Технологія професійної підготовленості вчителя фізичної культури*

Кожен урок, незалежно від специфіки предмета, вносить свій вклад у розв'язання освітніх завдань. За період роботи вчитель проводить більше 25 тисяч уроків. Кваліфікований учитель у процесі своєї діяльності прагне, щоб кожен його урок був творчим, професійним і корисним.

Найголовнішими чинниками в навчальному процесі виступають *зміст уроку, методи й засоби викладання, структура, тип уроку* і сама *технологія його ведення*, що і є провідними компонентами, де немає готових рецептів. У цілому вся діяльність учителя базується на професійній майстерності, творчому підході до роботи, на особистих його рисах, які можна згрупувати за різноманітністю знань, любові до дітей і до своєї професії.

Успіх проведення уроків та інших навчальних занять залежить від професійної підготовленості вчителя. Тому в кожного вчителя повинна бути особиста бібліотека, яка включає літературу за фахом, програмові документи, журнальні й газетні статті зі спеціальності, матеріали, пов'язані з вивченням досвіду роботи, літературу психолого-педагогічних наук, результати особистих досліджень, розробки

майстрів спорту, наочність і плакати, зйомки змагань, виступів на олімпіадах тощо.

Учитель-майстер – це вчитель, який спроможний не лише виконувати навчально-виховну, а й тренерську роботу, уміє складати навчальні плани з перспективою на кінцевий результат, може сформувати міцну й здорову особистість, здатну до будь-якої праці.

Оскільки вчитель фізичного виховання – це автор кожного уроку, майстер своєї справи, а розробка (технологія) уроку – це його натхнення, мотивація, то, на нашу думку, творчий підхід має будуватися за структурою виникнення творчої думки, реалізації творчості в практичній діяльності вчителя й учнів, використання її елементів на будь-якому уроці. При цьому важливими факторами вдосконалення професіоналізму виступають осмислення вчителем навчального матеріалу, співвідношення програмового матеріалу з попереднім, завдання сучасності, співвідношення з духовним та інтелектуальним станом педагога, його досвід роботи й життєвий ценз, співвідношення вивченого з тим, що планується вивчати, урахування атмосфери класу та психолого-педагогічних особливостей учнів, взаємовідносини між учителем та учнями, орієнтація на передовий досвід кращих учителів.

Дуже важливо вміти продумувати декілька методичних засобів й окремих компонентів уроку. Вибір методів – дуже важлива справа, тому що з 10-ти визначених треба відібрати саме ті, які допоможуть вирішувати дидактичні (освітні), оздоровчі й виховні завдання.

Фізична культура як навчальний предмет викладається в усіх класах. На уроках фізичного виховання вчитель створює відповідні умови для розв'язання поставлених завдань і спрямовує учнів на самостійну діяльність.

Кожен урок має визначати *основи змісту різних форм заняття фізичного виховання*, де *характерними рисами* виступають дидактична спрямованість, керівна роль учителя, чітка регламентація діяльності учнів, дозування навантажень відповідно до вікових та індивідуальних можливостей, постійний склад учнів, однорідний віковий ценз, обумовленість уроків розкладом. Зазначені *властивості уроку* відповідають соціальному замовленню школи в галузі фізичного виховання й навчання учнів та створюють умови для набуття знань із

фізичної культури, зокрема фізичної підготовленості учнів до самостійного життя й праці; формування потреби до занять фізичними вправами; зміцнення здоров'я та підтримки фізичної підготовленості протягом усього життя. Учні під керівництвом педагога оволодівають *системою знань і способів діяльності*, виховуються й розвиваються.

Таким чином, професійна підготовленість учителя включає:

- глибокі теоретичні знання щодо використання методів навчальної діяльності;
- творче осмислення теоретичних знань минулого й вимог сьогодення;
- постійне використання фізичних вправ і методів навчальної та виховної роботи;
- застосування професійних форм організації занять відповідно до конкретних умов, завдань і реальних рухових можливостей школярів.

Надаючи перевагу українським національним методикам фізичної культури, слід звернути увагу на те, що ще на початку ХХ ст. у гімназії імені Івана Франка (м. Коломия) навчання чітко визначало такі завдання: виховання здорової, всебічно розвиненої молоді, привчання її перемагати лінощі душі й тіла; виховання сміливості, сили волі, витримки, дисциплінованості, любові до рідного краю та природного оточення; відволікання від негативних і шкідливих звичок, заохочення до занять за інтересами; широке використання традицій та звичаїв українського народу.

Дотримуючись вимог уроку фізичного виховання як основної форми навчання з метою підвищення професійної спрямованості фахівця фізичної культури, необхідно пам'ятати, що результативність його уроку залежить від змісту, оскільки урок – це не лише набір фізичних вправ, а й прищеплення учням гігієнічних навичок, навчання вільно ходити, дихати, загартовуватися. Тобто все те, що стосується здоров'я та способу життя школярів, має формуватися на професійному рівні вчителями фізичної культури. Сучасній школі потрібний кваліфікаційно підготовлений учитель, який зміг опанувати все те, що включає поняття “професіоналізм”.

В останні роки більшість учених-науковців акцентують увагу на тому, що в програму фізичного виховання необхідно вводити курси

фізіології, спортивну медицину, психологічну гігієну, але найголовнішим є вміння самовдосконалення.

Майстерність учителя фізичної культури полягає в тому, щоб навчити учнів на високому рівні виконувати вправи, дотримуватися загальних норм поведінки, сприймати й осмислювати нове й невідоме. Велике значення при цьому має привчання учнів до проектування дій, організації контролю (самоконтролю) та самооцінки. Тобто всі елементи діяльності вчителя й учнів мають спрямовуватися на кінцевий результат не лише уроку фізичного виховання, а й інших занять.

Форма роботи “вчитель–учень” є двосторонньою, оскільки від конкретної діяльності вчителя залежить і діяльність учнів. Функції вчителя відрізняються від функцій учнів тим, що до них належить спостереження за учнями, оцінка їхньої діяльності, корекція дій, дозування навантаження, керування поведінкою, налагодження взаємовідносин тощо.

Таким чином, зміст уроку фізичного виховання – складне явище, яке виражається:

- у визначеному комплексі вправ і пов’язаних із ними завдань;
- у взаємообумовленій діяльності вчителя й учнів;
- у результатах як наслідкові діяльності “вчитель–учень”.

Під час планування змісту уроку фізичного виховання трапляються й непередбачені ситуації, які вимагають незапланованих рішень. Тому вчитель іноді планує декілька варіантів уроку, а рівень проведеного уроку залежить від підготовленості педагога та професійної майстерності, що й дає йому змогу знайти правильне розв’язання завдання.

У практичній діяльності професійному становленню фахівця фізичного виховання допомагає вміння використовувати біологічні закономірності функціонування організму та обумовленість біологічної працездатності.

На рис. 10 зображено зони працездатності, які обумовлюють відповідну частку навчально-виховного процесу.

Названі особливості *зон працездатності* зумовлюють поділ уроків фізичного виховання на основні три частини, де підготовча частина включає в себе I і II зони; основна – фазу III зони; завершальна –

зону, яка покликана забезпечити працездатність і перехід до наступної діяльності. Представлений розподіл не означає втрату цілісності, а, навпаки, кожна частина логічно співвідноситься з наступною, базуючись на попередній.

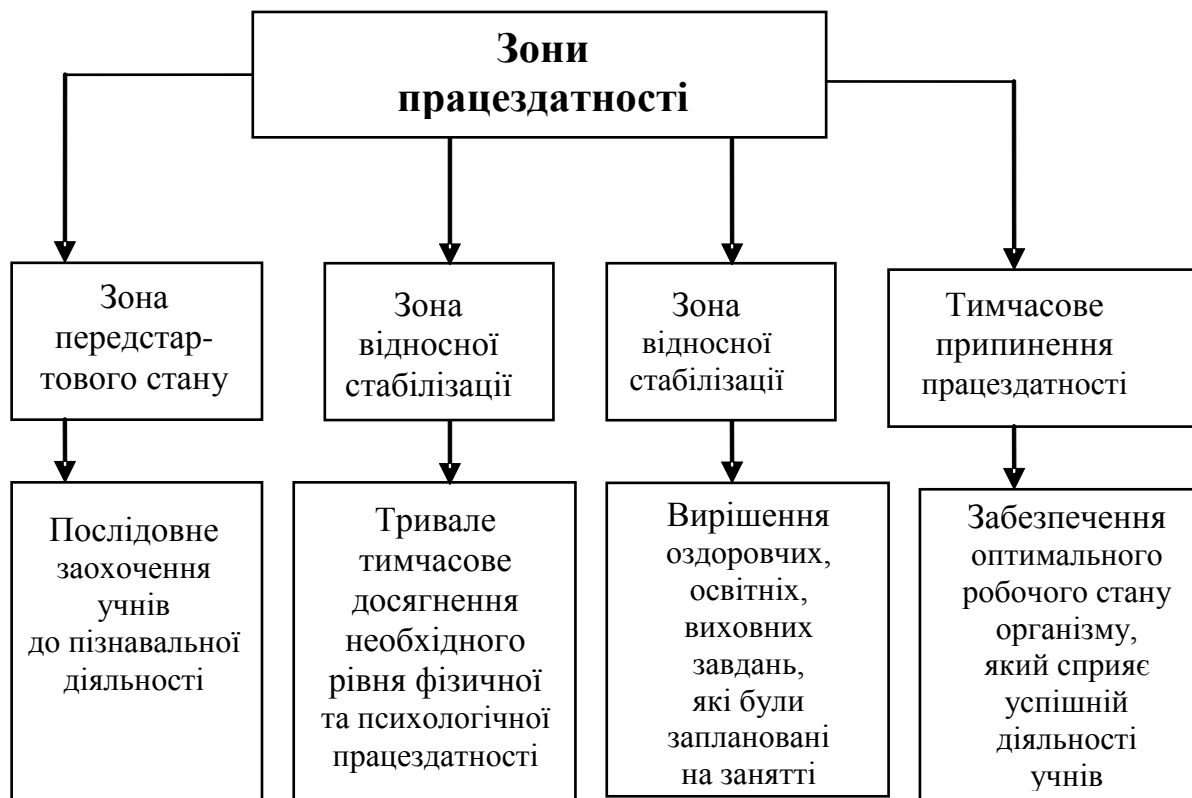

Рис. 10. *Працездатність учнів на занятті*

У зв'язку з тим, що кожна частина уроку спрямовується на кінцевий результат, час, який визначається на ту чи іншу частину заняття, не стабільний, а залежить від багатьох факторів (завдань), що впливають на структуру уроку, зокрема від специфічності вправ, конкретного стану учнів на даному періоді сприйняття, урахування їхніх індивідуальних особливостей, а також зовнішніх умов.

Таким чином, можна стверджувати, що професійна майстерність учителя фізичної культури залежить від досягнень попередніх впливів виконаних вправ і від того, наскільки успішно враховувалися педагогічні технології в послідовності таких структурних елементів уроку, як опанування складнокоординаційних вправ, що успішніше проходить на початку уроку. Під час удосконалення вправи її можна виконувати й наприкінці уроку. Вправи на розвиток швидкості не дають високого ефекту після роботи на витривалість. Немає потреби

на одному уроці поєднувати вправи, які можуть викликати негативне відчуття.

Отже, сучасні педагогічні технології вдосконалення професійної майстерності фахівців фізичного виховання сприятимуть формуванню професіоналізму в тому випадку, якщо кожен із майбутніх учителів фізичної культури усвідомить, що урок – це організована форма навчання, яка становить єдність змісту, методичних та організаційних елементів, тобто технологічних засад. Порушення цієї єдності або нерозуміння чи ігнорування важливості будь-яких елементів ставить під сумнів якість викладання й розв'язання завдань уроку.

Фізичне виховання в сучасній школі – складова частина навчально-виховного процесу учнів із 1 по 11 класи. Основною формою роботи з фізичної культури виступає класно-урочна, пріоритет теоретичного обґрунтування якої належить видатному слов'янському філософу й педагогу Я. А. Коменському.

До важливих ознак шкільного уроку слід віднести врахування вікових особливостей школярів і їхню підготовленість, постійний склад учнів, чітку регламентацію уроку та його місце в розкладі занять, керівну роль учителя, планомірність розв'язання освітніх завдань як на окремому уроці, так і в системі уроків, конкретизацію завдань, зміст і методи навчальної роботи зі школярами. Саме ці педагогічні ідеї беруть свій початок із кінця XVII – початку XVIII ст.

До вчених-педагогів, які розробили класно-урочну систему, слід віднести, крім Я. А. Коменського, Джона Локка, Жан-Жака Руссо, Іогана Генріха Песталоцці.

Так, І. Г. Песталоцці і Ж.-Ж. Руссо в кінці XVIII ст. в Німеччині створили *школи нового типу*, так звані школи людинолюбства, у яких велике значення відводилося фізичному вихованню.

Відомими фахівцями фізичного виховання того часу були Г. Фіт, І. Гутемутто. Засновником німецької гімнастики в цих школах був Фрідріх Людвіг Ян. Його послідовники вважали гімнастику важливим доповненням до інших загальноосвітніх дисциплін у школі.

Німецький учений Адольф Шпис (1810–1853) розробив вправи відповідно до вимог школи й описав їх у книзі “Керівництво”, яка призначалася для дітей 6–10 й 10–16 років. А. А. Шпис застосовував

на уроках різні гімнастичні знаряддя. Саме це давало змогу одночасно займатися гімнастикою та фізичною культурою великій кількості учнів і забезпечувати рухову активність та щільність уроку. Схема навчального уроку за А. Шписом уключала п'ять видів вправ: порядкові, вільні, народні, вправи на знаряддях, ігри. До занять фізичними вправами ставилися такі завдання, як виховання сили, мужності, витримки, волі. Тобто побудова уроку включала послідовну реалізацію п'яти видів занять, покликаних розв'язувати у відповідній послідовності оздоровчі й виховні завдання.

Говорячи про витoki фізичної культури, а саме гімнастику, неможливо оминати ім'я шведського діяча й драматурга П. Г. Лінга (1776–1839). Він створив оригінальну систему чотирьох видів гімнастики: педагогічну, військову, медичну та естетичну.

Спочатку урок у П. Лінга не мав визначеної структури, але пізніше його справу продовжив син Я. Лінг, який увів термін “планування уроків”. В основу нововведень покладено принципи безперервності, поступовості, двосторонності. У майбутньому саме на основі цих принципів почали будуватися так звані схеми уроків, на яких відбувалося розв'язання гігієнічних, оздоровчих і виховних завдань.

Із часом стали проводитись уроки гігієнічної спрямованості, завдання яких зводилися до мобілізації уваги, зростання навантаження, зміни важких вправ із вправами дещо легшого навантаження, постійної зміни завдань, що сприяло ліквідації втоми. Таким чином, фізичні вправи розподілено на *вступні, головні та завершальні*.

У середині ХІХ ст. широкого розповсюдження в Росії набула система гімнастики, заснована Мирославом Тиртем (1832–1884), під назвою “Сокальська система гімнастики”, де основними завданнями виступали всебічний розвиток дітей і підлітків, естетичне виховання, тобто краса тіла й саме виконання вправ, моральне виховання.

Урок Сокальської гімнастики складався з 3-х частин – підготовчої, основної й завершальної. Тривалість занять мала чітку визначеність (для дорослих 90 хвилин). Підготовча частина – порядкові й вільні вправи; основна – виси, упори, стрибки, ігри з метаннями, бокс, боротьба, перелази; завершальна – ходьба, помірний біг.

Уроки фізичної культури проводилися два рази на тиждень. Їх основу складали завдання оволодіння технікою виконання вправ. На

уроках Сокальської гімнастичної системи відповідне місце посідали освітні, виховні й оздоровчі завдання.

Важливим кроком у розвитку теоретичних основ уроку з фізичного виховання є втілення рекомендацій учених та практиків фізичної культури минулих часів. Сьогодні ми не можемо не згадати про вклад у розвиток фізичної культури французького фізіолога й педагога Жоржа Демені (1850–1917 рр.), яким засновано оригінальну систему фізичного виховання. В її основу покладено досягнення з анатомії, фізіології, гігієни та педагогіки.

Урок гімнастики складався із семи розділів, а кожен розділ – із трьох компонентів – завдання, змісту й дозування. Різниця між Сокальською системою гімнастики та системою Ж. Демені полягає в тому, що Сокальська на перше місце висувала освітні завдання як головні, а виховні та оздоровчі виступали як супутні. За системою Ж. Демені, незалежно від віку, статі й фізичної підготовленості учнів, в основній частині розв'язувались освітні та виховні завдання, а в підготовчій і завершальній – гігієнічні.

Послідовниками Ж. Демені були Ебер, Буаже. Вони пропонували гімнастичні заняття проводити щоденно по 60 хвилин, акцентували увагу на вдосконаленні системи самого уроку.

Таким чином, надбання вчених минулого сприяли вдосконаленню системи фізичного виховання в майбутньому.

У першій половині ХХ ст. перед учителями фізичної культури постали дуже важливі завдання:

- зміцнення здоров'я, сприяння фізичному розвитку й загартуванню учнів;
- навчання учнів життєво важливих рухових умінь і навичок;
- виховання в школярів таких особистих рис, як сміливість, наполегливість, дисциплінованість, культура поведінки тощо.

Отже, можна стверджувати, що названі завдання не втратили свого значення і в теперішній час, оскільки засоби, методи й форми організації навчальної роботи з фізичного виховання значною мірою сприяють діяльності вчителя фізичної культури сьогодення.

Аналіз бібліографічної літератури дав змогу визначити науковців, педагогів-практиків, спортивних тренерів, які внесли свій вклад у вдосконалення системи навчальної роботи з фізичної культури як країн СНД, так і України, а в майбутньому – увести педагогічні технології.

У 1920–1930 рр. науковець А. А. Зигмунд розробив схеми уроків із восьми частин і диференціював заняття з фізичної культури відповідно до вікових особливостей дітей. В. В. Беліневич розробив зміст побудови уроку гігієнічного спрямування. Н. С. Філітіс запропонував схеми уроків фізичного виховання із застосуванням природних фізичних вправ та трудових дій для учнів II ступеня навчання й обмеження часу уроку до 45 хв.

У 1950–1960 рр. В. В. Беліневич обґрунтував три частини уроку фізичного виховання, де кожна має відповідне значення й виконує свої завдання, зокрема організацію й підготовку учнів до уроку, виконання його основних завдань й організоване завершення уроку.

Н. Н. Єфремов уперше в спеціальній літературі визначив, крім основних чотирьох частин уроку, структурні, тобто технологічні елементи уроку.

У 1970–1980 рр. В. Г. Подольський, В. Г. Яковлєв, К. А. Кузьміна, Н. А. Лупандіна у своїх посібниках, які носили методичний характер, та наукових працях удосконалили 3-частинну структуру уроків із фізичної культури, акцентуючи увагу на завданнях оздоровчого, освітнього й виховного характеру.

Г. Г. Водолажський, І. Н. Решетень звертали увагу на розвиток та формування інтересу учнів до навчальної роботи з фізичного виховання.

У 1990–2000 рр. Б. М. Шиян, В. Г. Папуша, Є. Н. Приступа акцентували увагу на стані психічного й фізичного здоров'я вихованців із погляду гуманної педагогіки, що є невід'ємним показником ефективності освіти, рівня знань, умінь і навичок учнів сучасної школи.

Ознайомлення з науковими доробками сучасних науковців і фахівців фізичної культури та спорту не применшують цінності досягнень педагогів минулого, зокрема доктрин педагога К. Д. Ушинського й науковця фізичної культури та спорту П. Ф. Лесгафта.

Аналізуючи першоджерела спадщини К. Д. Ушинського, слід звернути увагу на важливі педагогічні аспекти. Педагог наголошує, що особливістю виховання є те, що воно здійснюється в процесі самої діяльності дитини. Поза такою діяльністю виховання неможливе. Дитину необхідно зацікавити до діяльності та збагатити необхідними засобами. Основними видами діяльності дитини є гра, навчання й позаурочні заняття.

К. Д. Ушинський зазначав, що фізична праця необхідна “...для розвитку і підтримання в тілі людини фізичних сил, здоров’я і фізичних здібностей”.

У наукових працях П. Ф. Лесгафта відображено погляди на розвиток особистості в процесі занять фізичною культурою, наголошено на необхідності встановлення наукових основ для фізичного розвитку, оскільки за цієї умови можна обґрунтувати відношення фізичних вправ до розумових.

Науковці сьогодення А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак у навчальному посібнику “Сучасні педагогічні технології” не лише акцентували увагу на історичному досвіді, а й зробили спробу розділити фізичну освіту школяра на важливі періоди (передемпіричний, схоластичний, науковий), які базуються:

- передемпіричний – на досвіді, спостереженнях;
- схоластичний – на виробленні зовнішніх прийомів і звичок;
- науковий – на застосуванні індуктивного методу й досвіду під час перевірки засвоєння знань.

Таким чином, до основних завдань фізичного навчання школярів сьогодення потрібно віднести:

- виконання вправ у вигляді простих і складних рухів із застосуванням силового навантаження;
- використання бігу на короткі й довгі дистанції з поступовим збільшенням швидкості й тривалості;
- застосування вправ із метанням у ціль для розвитку спритності, уміння узгоджувати свої дії відповідно до зорового сприйняття;
- виконання вправ зі стрибками. Їх мета – привчати учнів до дій із поступовим збільшенням навантаження та зростанням швидкості;
- використання вправ на підтягування, метою яких є навчання учнів зміцнювати своє тіло, швидко змінювати положення тіла, використовувати елементи боротьби;
- застосування фізичних вправ у вигляді гри, а для розвитку інтересу – командних, групових, змагальних ігор.

З аналізу сказаного можна стверджувати, що урок фізичної культури як навчальна форма занять спроможний вирішити всі завдання фізичного розвитку та здоров’я дітей. Сформована система фізичної культури, безліч різних форм навчальної, позанавчальної та поза-

шкільної роботи з учнями; професійна компетентність фахівців фізичної культури, в основі діяльності яких ураховується стан психічного й фізичного здоров'я вихованців, із погляду гуманної педагогіки – невід'ємний показник ефективності освіти.

Проблеми сучасного розвитку фізичного виховання мають широкий спектр невирішених питань, які стосуються професіоналізму майбутніх фахівців.

Важливе місце в підвищенні професійної майстерності відіграє чітке визначення мети, завдань і методів формування особистості вчителя фізичної культури та спорту.

Якщо мета – формування всебічно розвинутої особистості педагога, здатного творчо й компетентно розв'язувати завдання фізичного виховання в різних організаційних формах на основі взаємодії педагогічного колективу, громадських організацій, сім'ї та позашкільних закладів, то основи завдань повинні відповідати змісту й меті, а саме:

- вихованню позитивної мотивації, сучасних поглядів і переконань, спрямованих на роль фізичної культури у формуванні особистості;
- оволодінню системою загальнотеоретичних, психолого-педагогічних та методичних знань для використання засобів фізичної культури й спорту в навчально-виховній роботі школи;
- оволодінню системою практичної підготовки, яка формує психолого-педагогічні й методичні вміння та навички;
- формуванню фізичної культури особистості майбутнього вчителя як носія позитивного ставлення до фізичного виховання школярів.

Не менше значення в підготовці майбутнього вчителя належить вибору форм, методів і засобів, які сприяють формуванню професіоналізму вчителя фізичної культури. Майбутній фахівець під час навчання у ВНЗ повинен акцентувати увагу на мотивації професійної спрямованості вчителя, тренера фізичної культури, що забезпечить досконалу фахову підготовку; активізації професійного самовиховання й самоосвіти; формуванні позитивного ставлення та потреби до регулярних занять на всіх етапах навчання; умінні здійснювати на високому рівні організаційні форми роботи з фізичної культури з учнями, їхніми батьками, населенням.

За рейтинговою оцінкою розрізняють чотири рівні підготовленості фахівців фізичної культури та спорту (рис. 11).

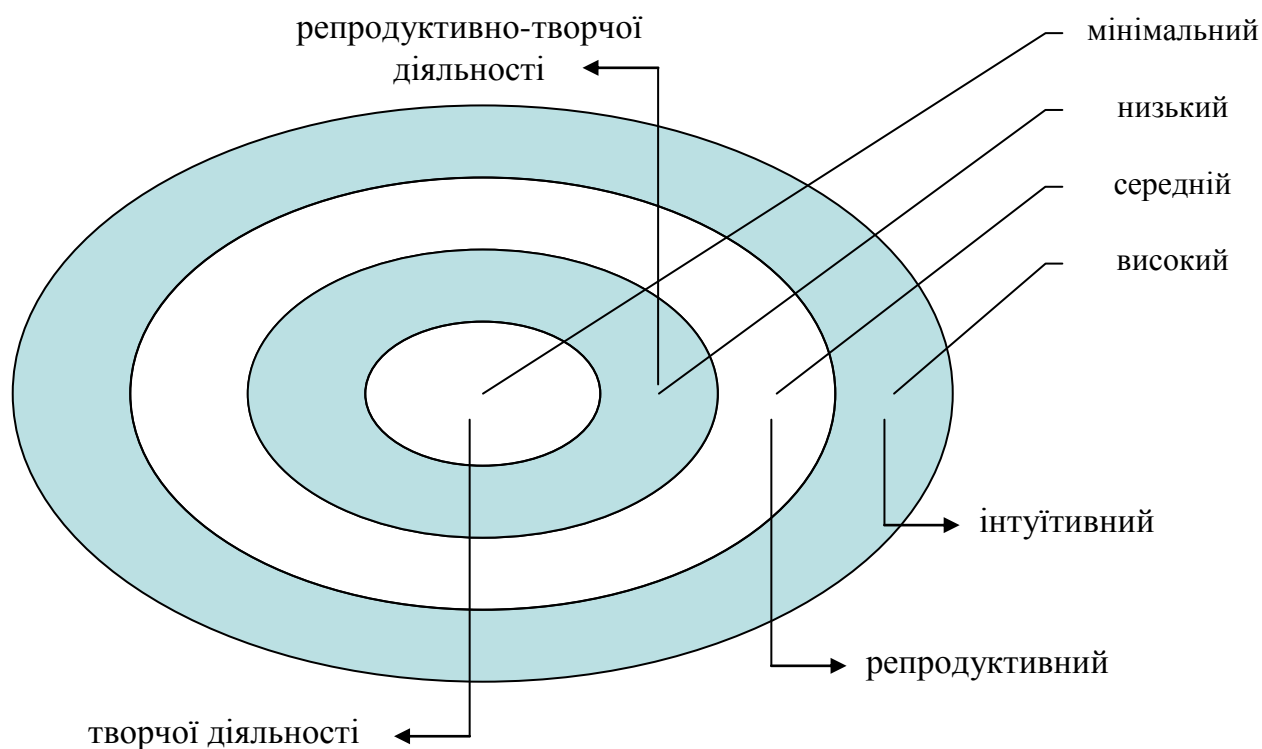

Рис. 11. Рівні підготовленості фахівців фізичної культури

Критеріями рівня педагогічних умінь студентів – майбутніх учителів фізичної культури – є якість знань, умінь, навичок та рівень вихованості, що в майбутньому сприяє результативності праці з учнями й умінню оцінювати їхню роботу з фізичної культури та спорту.

Усе сказане підтверджує, що підвищення професійної підготовки вчителя фізичної культури залежить як від системи організації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, так і від особистих мотиваційних рис студентів.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити зміст технології професійної підготовки фахівця фізичної культури.

2. Визначити провідну ланку навчального процесу в школі. Як відбувається технологія творчого сприйняття навчального матеріалу з фізичної культури.

3. Охарактеризувати зони працездатності в технології передачі знань, умінь і навичок із фізичної культури.

4. Розкрити поняття “Професійна майстерність учителя фізичної культури в технології формування фахівця”.

Література: 14, 17, 23, 26.

Тема 8

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Технологія навчально-дослідної роботи майбутніх фахівців фізичної культури відіграє велику роль у професійній підготовці до майбутньої роботи з учнями різновікових груп.

Навчально-дослідна робота студентів – це творча діяльність у межах навчально-виховного процесу вузу. Елементи навчально-дослідної роботи знаходять своє відображення під час проведення семінарських, практичних і лабораторних занять, виконання завдань наукового спрямування в період педагогічних практик, написання рефератів-повідомлень, курсових, дипломних та магістерських робіт з елементами науково-дослідницького характеру.

Під час навчання у вищому навчальному закладі, починаючи з перших курсів, студенти працюють у науково-дослідних секціях, гуртках і виконують низку робіт дослідницького характеру, працюють у проблемних групах, беруть участь у науково-дослідній роботі факультетів. Кращі їхні наукові доробки обговорюються на звітних наукових конференціях вузу та за його межами. Безумовно, участь у науковій роботі створює умови кожному майбутньому фахівцю для набуття досвіду роботи в плані наукової діяльності.

Участь студентів у навчально-науковій роботі дає змогу набути певних умінь, а саме: знаходити перспективні шляхи в галузі фізичної культури, правильно використовувати наукові знання, уміння й навички в повсякденній роботі як вищого навчального закладу, так і школи, оволодівати теоретичними основами програмового матеріалу зі спеціальності; сприяє вирішенню організаційних і психолого-педагогічних проблем фізичної культури та спорту.

Ті студенти, які розуміють зміст навчального спрямування на елементи науковості, працюють під девізом: *“Шукати, знаходити,*

аналізувати”, – на лекціях, семінарах, під час педагогічних практик та проведення тренувань.

Загалом завдання навчально-дослідної роботи тісно пов’язується з професіограмою вчителя, тренера, організатора туристичної, масової й фізкультурно-оздоровчої роботи.

Важливим у формуванні вчителя фізичної культури є набуття вміння на науковій основі складати багаторічні й річні плани роботи із застосуванням наукових підходів, готувати учнів різних вікових груп та спортсменів до виконання таких завдань, як написання конспектів занять, конспектів тренувань, уміння аналізувати виконання вправ із навантаженням і без нього, визначати основні напрями фізичного виховання, які впливатимуть на позитивне ставлення учнів до фізичної культури.

Логічний аналіз виконаної роботи формує в майбутніх фахівців фізичної культури наукові підходи й уміння застосовувати дослідницькі методи і в навчальній, і в тренувальній діяльності.

Кожен майбутній фахівець фізичної культури повинен зрозуміти важливість використання елементів науково-дослідної роботи, оскільки це:

- сприяє правильному визначенню мети й завдань роботи, цілеспрямованому використанню їх як у щотижневому циклі, так і в навантаженні під час тренування;
- допомагає встановити зв’язок з аналогічними заняттями в попередніх навчальних циклах;
- підвищує ефективність річного тренування;
- учить підбирати вправи для різних частин заняття, дозувати навантаження на всіх етапах роботи, визначати тривалість інтервалів відпочинку між вправами, серіями вправ на уроках, тренуваннях, визначати моторну щільність і робити підсумки проведених занять;
- сприяє підходу на науковій основі до практичних рекомендацій медичних працівників, здійсненню лікарського контролю, узаємодії рекомендацій психологів та фізіологів, критеріїв оцінювання учнів.

Обов’язок учителя-тренера – навчити учнів аналізувати наукову літературу й удосконалювати себе на цій основі. Кожен майбутній

учитель має пам'ятати, що участь у науково-дослідній роботі сприяє формуванню професійних рис, які необхідні в повсякденній роботі з учнями та спортсменами, умінню підбирати необхідний матеріал для певної діяльності.

У наш час велику допомогу в професійній діяльності надає програмування й комп'ютерне навчання, але до цього слід підходити вибірково, залежно від можливостей учнів і технічного оснащення.

Кожен професійно підготовлений учитель чи тренер повинен уміти складати картки та тести для усного й писемного опитування, а під час застосування цих методів – використовувати декілька варіантів, зокрема:

- методику навчання фізичної культури;
- тактику проведення уроків, тренувань;
- окремі завдання організаційно-масової роботи з туризму.

Причому, розробляти картки дозволяється із запитаннями й відповідями.

У книзі С. Гусакова, Л. Кофмана “Спорт і американська школа” є тематика тестів, яка має науково-дослідну спрямованість для засвоєння знань, умінь і навичок залежно від професійної підготовленості майбутнього вчителя, наприклад:

Тест 1. Що з компонентів здоров'я тісно пов'язується з тренуванням?

Орієнтовні відповіді: А – швидкість, Б – час реакції, В – спритність, Д – гнучкість.

Тест 2. Із чим пов'язана витривалість серцево-судинної системи?

Орієнтовні відповіді: А – здатність м'язів проявляти силу; Б – здатність долати дистанції за короткий час; В – здатність серця, легенів і пов'язаних із ними систем забезпечувати м'язи киснем.

Дуже важливою ланкою в технології навчально-дослідної діяльності студентів є контрольні роботи, особливо теоретичного, емпіричного та експериментально-констатуючого характеру. Найбільше зацікавлення викликають ті з них, які порівнюються з матеріалами педагогічних практик та з використанням творчості й науково-пошукової роботи.

Значний вплив на технологію професійної підготовки вчителя фізичної культури до практичної роботи має участь студентів у науково-дослідній роботі в позанавчальний час. Студентські наукові гуртки й проблемні групи, які створюються при кафедрах вузу, залучають студентів до тематики дослідної роботи, де студенти-науковці:

- виконують дослідження, пов'язані з науково-теоретичними основами фізичної культури та спорту;
- вчаться на творчому рівні оволодівати методикою наукових досліджень;
- готують огляди літературних джерел із запланованих тем;
- учаться виступати з науковими повідомленнями, лекціями.

Кращі роботи відзначаються виступами на наукових конференціях, а найбільш змістовні – на республіканських конкурсах.

Ті студенти, які плідно займаються в студентських наукових товариствах й оволодівають гностичними вміннями, використовують свої навички під час написання дипломних та магістерських робіт. Наукові знання, уміння й навички використовуються студентами в практичній діяльності з учнями різних вікових груп.

Робота студентів, які активізують свою діяльність у галузі наукових досліджень, протягом останніх років набула статусу творчості, оскільки вона формує особистісні вміння науково-дослідницького підходу, маніпуляції знаннями, чітке й лаконічне формування відповідей.

Таким чином, навчальна й науково-дослідна робота студентів щодо використання технологій навчально-виховного процесу виступає як засіб підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до практичної діяльності відповідно до вимог сьогодення.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити використання різних форм технологій навчальної та науково-дослідної роботи, які сприяють професійній підготовці фахівця фізичної культури.

2. Обґрунтувати участь студентів у науково-дослідній роботі вузу та її роль у практичній діяльності майбутнього вчителя фізичного виховання.

Література: 1, 7, 12, 33, 37.

Тема 9

ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ Й СТРУКТУРА САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Діяльність учителя, який конструює особистість школяра, достатньою мірою складна, і щоб вона була успішною, йому необхідно володіти технологією специфічних умінь та навичок удосконалення себе як професійно підготовленого фахівця фізичної культури.

Успіх педагогічної діяльності вчителя фізичної культури залежить від особистісних характеристик, і тому професійному вдосконаленню потрібно приділяти велику увагу.

Вимоги суспільства України до особи вчителя та особистісні вимоги вчителя самого до себе ефективно можуть бути реалізовані лише в тому випадку, якщо людина свідомо включається в процес самовиховання, самоосвіту та практичну діяльність.

Самовиховання – це процес, якому притаманні два значення – громадське й особистісне. *Особистісне* включає духовне, фізичне та професійне значення, а *громадське* проявляється в результаті особистісного розвитку й примноження сил на віддачу суспільству.

Технологія самовиховання майбутніх учителів засобами фізичної культури та спорту виступає як результат загального професійно-педагогічного вдосконалення, де під технологією фізичного самовиховання вбачається процес цілеспрямованої свідомої й планомірної роботи над собою, спрямований на формування особистості.

До провідних ланок в організації самовиховання слід віднести високий рівень навчального процесу з фізичного виховання та активну участь усіх громадських організацій у пропаганді фізичної культури.

Успіх самовиховання залежить від того, наскільки своєчасно спланована робота з програми-орієнтиру, чітко визначені мета, завдання та методи її вирішення.

Прикладом програми-орієнтиру самовиховання майбутнього фахівця фізичної культури можуть стати рекомендації із чітко визна-

ченими завданнями й методами їх розв'язання. Наприклад, досягнути всебічного фізичного розвитку можна за допомогою ознайомлення з літературними джерелами фізичного самовиховання, систематичного використання в повсякденному житті, навчанні, відпочинку фізичних вправ, туризму, спорту.

Розв'язанню завдання здорового способу життя сприяє дотримання режиму сну, харчування, перебування на свіжому повітрі, чергування праці та активного відпочинку, загартування, відмова від алкоголю й паління, систематичні заняття фізичними вправами та спортом.

Фізкультурно-спортивна діяльність (пізнавальна, організаційна, інструкторська, суддівська, просвітницька, педагогічна) передбачає участь в органах студентського самоврядування, фізкультурно-спортивній діяльності, пропаганду фізичної культури та спорту, організацію й проведення масових оздоровчих, фізкультурних і спортивних заходів, розширення й поглиблення знань із фізичної культури та спорту.

Формування вольових, організаторських і комунікативних здібностей особистості здійснюється на основі самостійних занять фізичними вправами, участі в змаганнях, фізкультурно-спортивній діяльності.

Запропонована система розкриває перспективу діяльності із самовиховання майбутніх фахівців фізичної культури на 2–3 роки, а з метою самовиховання можна використовувати й такі методи, як *самонаказ* – вимогу негайного виконання дій чи поведінки. Вона може бути письмовою, усною або у думках; *самопереконавання* – “дискусію” із собою, висунення проблем і пошуки їх вирішення; *самонавіювання* – мотивацію запланованої дії, вчинку. Вплив людини на себе за допомогою навіювання: “Я повинна”, “Я зроблю”; *самосхвалення* – тобто втішання себе про можливість досягнути успіхів, підтримка особистої активності над собою. Самосхвалення може виражатися в словах: “Добре”, “Так триматися”, “Ще трохи – й усе буде гаразд”; *самокритику* – найбільш поширений метод тих, хто займається самовихованням. Така особистість намагається знайти достойне місце в колективі, справах; *самозобов'язання* – метод, який застосовується із початку роботи над самовихованням.

В особистому плані фізичного самовиховання студент – майбутній фахівець із фізичного виховання – працює над завданнями й фіксує процес їх виконання за такою схемою. Наприклад, завдання – загартування організму, вироблення наполегливості, розвиток витривалості, навчання гри в баскетбол, навчання правильного дихання, включаючи методи, зміст засобів, дні занять.

Поетапне застосування самовиховання допомагає визначити характер роботи над собою та, безумовно, сприяє формуванню професійно-педагогічної підготовки до майбутньої роботи. Так, наприклад, на першому етапі провідним положенням є фізичне виховання, яке формує самовиховання. На другому й третьому етапах фізичне виховання та самовиховання взаємодіють паралельно. На четвертому етапі провідне місце займає самовиховання, а стимулювання та коректування його визначаються станом отримання знань у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Основною умовою самовдосконалення є його прояв у взаємодії інтелектуальних, вольових, емоційних компонентів діяльності.

Фізичне самовдосконалення студентів ВНЗ не може здійснюватись ізольовано від інших спрямувань самовдосконалення, й особливо професійного.

Розрізняють три види професійного самовдосконалення: *тематичне*, яке передбачає формування окремих знань; *практичне*, що включає формування системи практичних навчально-пізнавальних умінь і навичок; *психологічне*, за допомогою якого формуються й розвиваються ті риси мотиваційної сфери, які виражають ставлення до самовдосконалення. Схематично процес самовдосконалення зображено на рис. 12.

Практичний досвід засвідчує, що позитивне ставлення майбутнього вчителя до самовдосконалення, полегшує теоретичну й практичну його підготовку, технологія якої містить навчальні заняття – лекції й семінарські, що обумовлюють завдання самовиховання; зустрічі з викладачами вузу та шкіл, які працюють учителями та завдяки самоосвіті й самовдосконаленню досягли творчих успіхів; зустрічі з дирекціями шкіл під егідою “Якими ми хочемо бачити вчителів фізичного виховання?”; зв’язок із методичними кабінетами на фа-

культетах післядипломної освіти, курсах спеціалізації, із бібліотечними фондами літератури, із матеріалами творчих і наукових робіт.

Рис. 12. *Схема самовдосконалення особистості*

Таким чином, сутність технології самовиховання майбутнього вчителя включає в себе ознайомлення з орієнтованою моделлю діяльності вчителя-тренера фізичної культури сучасної школи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити сутність, зміст та засоби професійного самовиховання вчителя фізичної культури.

2. Охарактеризувати індивідуальні й психофізичні особливості майбутнього вчителя фізичної культури та його адаптацію в процесі самовиховання.

3. Визначити, як відбувається управління процесом самовиховання та здійснюється контроль самовиховання й самоосвіти вчителя фізичної культури.

Література: 7, 17, 22, 24, 28.

Тема 10

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Педагогічна технологія як категорія навчання та виховання функціонує як наука, що досліджує раціональні шляхи навчання, систему засобів і принципів, які застосовуються в навчанні, реальний процес навчання. До її головних аспектів належать розробка та деталізація інструментальних процесів, причому створення нових технологій навчання й виховання є наслідком як незадоволення результатами навчання та виховання учнів, так і неефективністю педагогічної діяльності як професійного експромту.

Істотною особливістю педагогічної технології є те, що довільним діям вона протиставляє жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від елемента до елемента. Тобто потреба в розробці технологічних конструкцій (елементів навчання й виховання) виникла у зв'язку з ідеєю управління педагогічним процесом.

Використання педагогічної технології та її реалізація стали можливими на основі системного підходу, що дає змогу порівнювати різноманітні педагогічні вміння, які в сукупності гарантують результати розробок нової технології відповідно до потреб суспільства, доробок наукових досліджень, застосування програмового навчання таких наук, як кібернетика й інформатика, електронно-обчислювальна техніка, проблемне навчання, дослідження закономірностей розвитку мислення, філософських і психологічних досліджень із проблем людської діяльності, обґрунтування контекстного навчання та моделювання професійної діяльності в навчальному процесі.

Якщо проаналізувати виникнення в педагогічній практиці педагогічної технології, то можна стверджувати, що вона існує за такими рівнями:

- загальнопедагогічним – функціонування педагогічної технології, в основі якої відбувається цілісний освітній процес;
- предметно-методичним – функціонування педагогічної технології;
- локальним, модульним – функціонування педагогічної технології окремих видів діяльності, формування понять, виховання особистісних рис.

Отже, виходячи з розглянутого, правомірним є розмежування таких понять, як “освітня технологія”, “педагогічна технологія”, “технологія навчання”, “технологія виховання”, “технологія управління”. Та, незважаючи на спільне розуміння понять “освітні концепції”, “педагогічна система поглядів”, вони мають також певні особливості.

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти, призначена для розв’язання стратегічних освітніх завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування та планування цілей, результатів, основних етапів і форм освітньо-виховного процесу. До освітніх технологій слід віднести концепцію освіти, освітні закони, освітні системи. Наприклад, в Україні освітніми технологіями є гуманістична концепція освіти, закон України “Про освіту”, система безпосередньої освіти – дошкільні заклади, школа, вищий навчальний заклад, пілсвузівський рівень навчання.

Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов, де кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів навчального закладу; поєднання змісту, форм і засобів; охоплення таких спеціалізованих технологій, як промислові, електронні, інформаційні, поліграфічні, валеологічні.

Технологія навчання (управління й виховання) моделює шляхи засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного предмета, теми, питання. Наприклад, дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання, специфічні форми та методи цих предметів.

Отже, структура технології – це кількість технологічних етапів: ступінь технологічності, складність технологічності, гнучкість та мобільність технологій. Використання технології в навчально-виховному процесі здійснюється за допомогою двох напрямів (рис. 13).

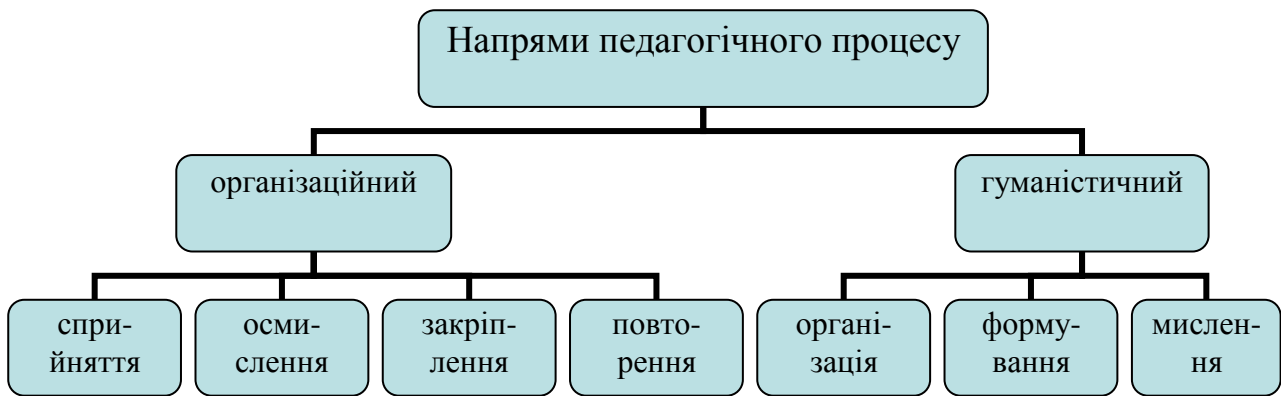

Рис. 13. Використання технології в навчально-виховному процесі

Якщо перший (організаційний) напрям реалізується за допомогою технології навчання, то другий – за допомогою моделей навчання: дослідницької, комунікативної, дискусійної, ігрової діяльності, де основним стрижнем виступає організація педагогічної роботи з учнями.

Технологічна модель вчительської діяльності передбачає репродуктивний характер діяльності учнів, а пошукова – носить продуктивний характер.

Середовищем реалізації педагогічної технології є технологічний процес, який містить у своїй основі систему технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

У теорії виховання також відбувається технологічний процес, складниками якого є методика колективних справ, методика організації колективу, система виховної роботи, форми та засоби організації практичних занять з удосконаленням умінь і навичок під час виконання фізичних вправ.

На результати технологічного процесу, пов'язаного з теорією виховання, можуть впливати рівень майстерності педагога, ступінь розвитку учнів, психологічний клімат у колективі.

Одним з аспектів використання технологічного процесу в навчально-виховній роботі є застосування розроблених технологічних схем та технологічних карт:

- технологічні схеми – це умовне зображення технологічного процесу, поділ на окремі елементи, характеристика й логічність зв'язків;
- технологічні карти – опис процесу у вигляді покрокової, поетапної послідовної дії із зазначенням засобів, які використовуються в технологічному процесі навчально-виховної діяльності.

У використанні педагогічної технології вагоме місце посідає визначення класифікацій (рис. 14). Критерії оцінювання педагогічної технології на етапі функціонування поділяються за:

- змістом і методом навчання;
- системою дидактичних засобів;
- організацією навчання.

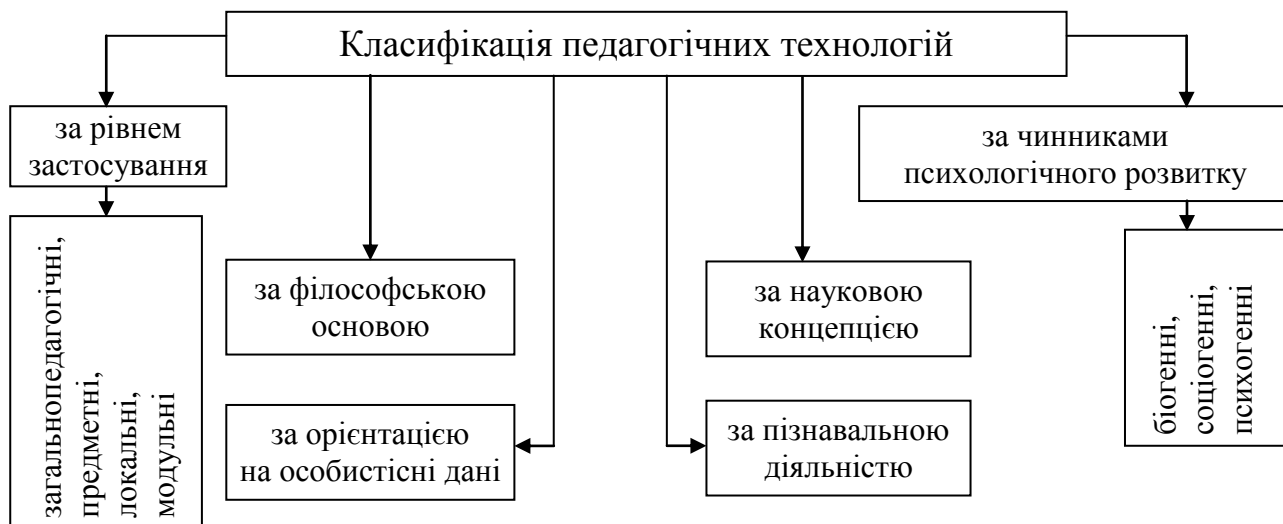

Рис. 14. Класифікаційна характеристика педагогічних технологій

Критерії ефективності засобів педагогічної технології включають:

- засвоєння знань – глибину, усвідомлення, систематичність, дієвість, міцність, самостійність;
- розвиток ціннісних орієнтацій;
- самореалізацію вчителя (учня);
- зміну відносин у педагогічному процесі;
- специфічне мислення.

Оскільки сучасний період розвитку української держави ставить більш високі вимоги і до освітнього, і до фізичного розвитку підрастаючого покоління, то майбутній фахівець фізичної культури повинен технологічно підвищувати свій якісний рівень, який відповідає потребам суспільства, удосконалюватися та створювати оптимальні умови для всебічного й фізичного розвитку особистості кожного учня.

Проблема професійної майстерності займає провідне місце в технології формування фахівця фізичної культури та спорту, це одне з центральних місць у теорії й практиці фізичного виховання.

Поняття *технологія професійної підготовки* майбутнього вчителя фізичної культури носить багатофакторний, багатоаспектний характер і відображає рівень освіченості, інформованості та вихованості з фізичного виховання, сформованість здібностей фізичної культури до педагогічної діяльності, риси особистості й характерні особливості вчителя-тренера фізичного виховання.

Технологія професіоналізму вчителя фізичного виховання може проявлятися у творчій діяльності за фахом, у чіткій організації навчального процесу, в ефективній діяльності вчителя та, відповідно, учнівського колективу, в індивідуалізації й диференціації виховного впливу на особистість школяра.

Процес технології професійної підготовки вчителя фізичної культури та спорту умовно можна поділити на три етапи. Кожен етап професійної підготовки має свої особливості, провідні форми й методи роботи, які сприяють професійній майстерності (рис. 15).

Рис. 15. Етапи формування професійної майстерності вчителя фізичного виховання

Аналіз бібліографічної літератури науковців-дослідників та вчительської діяльності з фізичної культури й спорту показав, що *перший етап* технології професійної підготовки характеризується тим, що він розпочинається задовго до вступу у ВНЗ і в основному відбувається в

старших класах, тобто коли учень робить свій вибір стосовно майбутньої професії.

Літературні джерела свідчать, що близько 70 % випускників шкіл свій вибір майбутньої професії роблять свідомо, хоча із 70 % 10 % назвали чимало труднощів, із якими їм доведеться в майбутньому стикатися в роботі вчителя фізичної культури.

Значна кількість опитаних відзначила, що цей вибір не випадковий, а пов'язаний із мотивацією професійної орієнтації, а саме: із любов'ю до дітей – 35 %, із любов'ю до фізичної культури та спорту – 30 %), з інтересом до професійних знань – 27 %. Разом із цим професійний вибір може бути й випадковим, тобто він пов'язаний із близьким розміщенням ВНЗ, отриманням направлення зі школи на навчання, порадою дорослих, інтересом до знань та оволодіння професійною майстерністю.

Таким чином, технологія першого етапу довузівської підготовки вчителя фізичної культури – це формування інтересу до професії вчителя, свідоме сприйняття й зацікавлення педагогічною діяльністю. Увесь цей комплекс складає поняття “мотивація”.

На другому етапі вузівської підготовки важливими й провідними елементами виступають оволодіння основами знань соціальних, психолого-педагогічних і спеціальних наук, які є основою педагогічної ерудиції. На цьому етапі велика роль належить розвитку педагогічних спостережень, здатності до аналізу, оволодінню теоретичною, практичною та методичною підготовкою, формуванню відповідних рис характеру особистості.

До особистісних характеристик учителя фізичної культури слід віднести доброту й любов до дітей, вимогливість, щирість, справедливість, самоосвіту, наполегливість, рішучість, ерудицію тощо. Саме ці риси й характеризують особистість учителя, його професійну майстерність.

Важливе значення, крім названих знань, умінь і навичок, має оволодіння педагогічним тактом, обізнаність зі стилями спілкування (конфліктним, авторитарним, потурання, демократичним).

Отже, можна констатувати, що на другому етапі професійного розвитку під час навчання у ВНЗ закладаються основи педагогічних

знань і професійна майстерність, а на основі формування знань, умінь та навичок відбувається формування особистісних характеристик, що становить технологічну модель професійних здібностей.

На третьому етапі технології післявузівської підготовки молодий учитель приступає до самостійної діяльності. Аналіз літературних джерел науковців та практиків, дослідження вчених засвідчують, що практичний досвід приходить через 4–5 років після закінчення вузу.

В. О. Сухомлинський зазначав, що вчитель назавжди викликаний до столу... Якщо вчитель постійно вдосконалюється, займається самоосвітою, тягнеться до професійного зростання, то лише тоді можна говорити про його професійну майстерність, а бажання самовдосконалюватися впливає на результати праці.

Науковець Н. В. Кузьміна у своїх дослідженнях розрізняє три типи вчителів, кожен із яких має свої особливості (рис. 16).

Рис. 16. Типові характеристики вчителів

Отже, кожен учитель у стінах ВНЗ має оволодіти знаннями, уміннями та навичками, методикою викладання свого предмета, щоб стати майстром своєї професії.

Технологія професійного вдосконалення майбутнього вчителя фізичної культури складається з теоретичної й практичної підготовки, що міститься в психолого-педагогічних дисциплінах, і спеціальної фахової підготовки до творчої діяльності в системі освіти середньої та вищої ланки навчання.

Наприклад, у Волинському національному університеті імені Лесі Українки типовий варіант навчального процесу включає:

- змістовний склад програмового матеріалу;
- використання таких форм і методів організації навчального процесу, які сприяють професійній майстерності майбутнього вчителя (тренера) фізичної культури.

Інститут фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету імені Лесі Українки готує педагогічні й тренерські кадри для сфери діяльності у школах, у дитячих і дорослих спортивних товариствах. Тому творча діяльність студентів ВНЗ має моделювати діяльність як учителів загальноосвітніх шкіл, так і тренерів спортивних установ.

Передусім, психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя не може бути представлена поза цілісною системою професійної підготовки вчителя будь-якої спеціальності. Тому на цьому етапі не слід акцентувати увагу лише на підготовці вчителя фізичної культури.

Відповідно до вимог сьогодення Української держави потрібне чітке розуміння високих, конкретних і здійснених вимог. Разом із цим технологія підготовки майбутнього вчителя включає не лише підготовку фахівця, а й підготовку такого вчителя, який би міг технологічно спрямовувати свою спеціальність на особистість кожного. На нашу думку, на перший план усіх вимог потрібно поставити вміння визначати індивідуальні особливості учнів різновікових груп, що дасть можливість скласти програму-професіограму своєї діяльності, сформувати культуру навчальної праці, виробити звичку до постійної самоосвіти та самоуправління, навчитися здійснювати патріотичне, інтернаціональне, моральне, правове, фізичне, естетичне, екологічне, економічне виховання.

Рівень сформованості вчителем критеріїв оцінки професійної кваліфікації залежить від ступеня збігу ідеальної уяви про риси фахівця з його справжніми даними.

У науковій літературі розрізняють три рівні сформованості майстерності спеціаліста-тренера, в основу кваліфікації яких покладено ставлення до спорту та педагогічної діяльності загалом і до роботи з учнями зокрема; характер змісту роботи з учнями; знання закономірностей навчально-виховного процесу.

Останнім часом велика увага звертається на фізичний розвиток людини, й кожен учитель має розуміти, що лише у взаємодії з опануванням знань з інших предметів з'являються відчуття гармонії, висока працездатність, активне довголіття. Таким чином, актуальність проблеми вдосконалення технології підготовки майбутнього фахівця фізичної культури обумовлена соціальним запитом суспільства як у дидактичному, так і виховному плані.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити сутність і поняття педагогічної технології як категорії навчання та виховання.

2. Обґрунтувати напрями й особливості організації технологічного процесу, критерії оцінювання та ефективність застосування педагогічної технології.

3. Охарактеризувати технологію професійної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури.

Література: 3, 15, 22, 34, 38.

Тема 11

ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Технологічна модель майбутнього вчителя фізичної культури – це зразок цілеспрямованої, систематичної, послідовної роботи щодо впровадження новаторських уведень, прийомів, засобів, дій, які охоплюють цілісний навчально-виховний процес.

Кожен спеціаліст за фахом має відповідати характерним особливостям своєї професії, але якщо говорити щодо багатьох спеціальностей, то слід мати на увазі високий рівень підготовленості, політичну зрілість, активну діяльність, високий рівень культури.

Працюючи в будь-якій галузі, фахівець спілкується з колективом, окремими його членами, тому у своїй трудовій діяльності йому слід дотримуватися принципів моралі, світосприйняття, ідеології й мати риси людини, які пропагує суспільство. Дотримуючись цих правил, він вносить свій вклад у справу, якій служить.

Фахівець фізичної культури має навчати не лише виконанню фізичних вправ, а й виховувати потребу постійно фізично себе загартовувати, готувати підростаюче покоління до розумової праці, активної діяльності в різних галузях науки, культури, громадського життя. Фундамент світосприйняття кожної людини закладається в школі, потім – у середніх та вищих навчальних закладах, де майбутній фахівець оволодіває теоретичними знаннями, набуває практичного досвіду в процесі оволодіння вміннями й навичками. Крім того, знайомиться зі змістом директивних документів зовнішньої та внутрішньої політики, із документами культури, науки, фізкультурного руху в державі.

Закінчивши навчання у вищому навчальному закладі, випускник працює над підвищенням своїх знань самостійно й на курсах підвищення кваліфікації, що дає йому змогу вміло орієнтуватися не лише в справах своєї спеціальності, а й бути обізнаним у справах України.

Не менш важливим для молодого фахівця є оволодіння психолого-педагогічними рисами, які притаманні вчителю (почуття патріотизму, інтелектуальні й духовні збагачення, моральні риси, любов до обраної професії, до дітей, цілеспрямованість, принциповість, вимогливість як до себе, так і до інших, почуття товариськості тощо).

Риси, які характеризують молодого спеціаліста з позитивної сторони, – це вміння активно брати участь у громадській роботі; пропагандистські, що пропагують досягнення фізичної культури й спорту; професійно-ділові здібності в організації та проведенні змагань, чітка система в роботі, уміле планування, складання звітів і довідок.

Не секрет, що кожен педагог прагне до високого рівня професійної підготовленості, а це залежить не стільки від набуття знань, умінь і навичок під час оволодіння професією, скільки від бажання студента, а в майбутньому – учителя фізичної культури та спорту. Одним із показників високого рівня професійної підготовленості фахівця із фізичної культури й спорту є наявність:

- знань директивних документів Міністерства освіти й науки України, Комітету з питань сім'ї і молоді, які стосуються фізичної культури й спорту;
- знань чіткого визначення сутності, мети, завдань та змісту системи фізичного виховання;
- організаційно-методичних і науково-теоретичних основ фізичного виховання, особливостей, конкретних форм та змісту практичної діяльності.

Усе це загалом становить модель спеціаліста фізичної культури й спорту, але кожна спеціальність за фахом має *характерні особливості*, притаманні лише тій чи іншій групі людей.

Щодо фахівця фізичної культури та спорту – це являє собою *професіограму вчителя фізичної культури*, яка включає практичну діяльність, проведення уроків, підготовку учнів до виконання комплексної компетенції оцінювання знань, умінь і навичок за дванадцятибальною системою, підготовку учнів до позашкільної спортивно-масової роботи та створення оптимальних умов зміцнення здоров'я й фізичного розвитку.

До характеристик професіограми вчителя фізичного виховання належать: досконалі знання навчальної програми; вміння планувати

роботу з фізичної культури та спорту; вміння оформляти й складати конспекти уроків різної спрямованості; знання вікових анатомо-фізіологічних особливостей учнів; вміння відбирати засоби та методи роботи з учнями на уроках фізичного виховання, дозувати навантаження, підвищувати рівень фізичного розвитку й фізичної працездатності; вміння регулювати виконання завдань і вправ на уроках і на заняттях спортом, які сприяють зміцненню здоров'я; набуття вмінь проводити заняття таким чином, щоб підвищувався рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості; успішне складання всіх нормативів із фізичного виховання за 12-бальною й модульною системами опитування.

Знання, вміння та навички шкільної методики фізичного виховання набуваються під час вивчення теорії й методики за фахом та під час проходження педагогічних практик, де студенти набувають вмінь планування, складання конспектів уроків, організації роботи спортивних секцій тощо. Лише після закінчення ВНЗ учитель починає коректувати свою роботу, вносити елементи творчості й новаторського підходу на професійному рівні.

Для того, щоб забезпечити цілеспрямовану реалізацію шкільної програми з фізичного виховання, необхідні вміння складати *робочі плани, конспекти уроків, керувати позакласною роботою, вести роз'яснювальну роботу* серед батьків про обов'язкові заняття учнів фізичною культурою і спортом. Крім того, учитель фізичної культури (тренер) має вміти відбирати обдарованих дітей, підлітків, юнаків і дівчат для занять у шкільних секціях, у ДЮСШ, комплектувати команди школярів для участі в змаганнях.

Набувати знання із наукової роботи в студентські роки означає вміти знайти оптимальні шляхи в роботі з учнями завдяки проведенню наукових досліджень під час написання курсових, дипломних і магістерських робіт, виступів на наукових конференціях, засіданнях СНТ, під час підготовки до семінарських занять, беручи активну участь у різних конкурсах.

Учитель фізичної культури повинен вміти встановлювати й підтримувати *ділові контакти* з учнями, їхніми батьками, педагогічним колективом школи. Наявність таких контактів є однією з рушійних сил у забезпеченні ефективного розв'язання завдань фізичного вихо-

вання дітей і підлітків, зміцнення їхнього здоров'я, підвищення рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості школярів. Завдяки діловим контактам учителю вдається створити матеріальну базу для занять фізичною культурою та спортом. Дуже вагомим для вчителя фізичної культури є вміння впевнено й доказово виступати перед аудиторією. Щодо цього педагог А. С. Макаренко зазначав: “Учням треба вміти сказати так, щоб вони у вашому слові почули вашу волю, культуру, вашу особистість”.

Спостереження засвідчують, що найкращих успіхів досягають ті вчителі, які вміють пропагувати фізичну культуру й спорт серед населення, серед батьків і учнів, колективу вчителів; виступають у засобах масової інформації; проводять зустрічі з ветеранами спорту, олімпійцями, молодими вчителями фізичної культури, спортивні вечори, свята, дні здоров'я, змагання.

Для успішної реалізації професійних умінь учитель фізичної культури (тренер) повинен правильно визначати мету, завдання педагогічної діяльності, вміти планувати свою працю; використовувати найбільш ефективні форми, методи й прийоми роботи з учнями; комплексно працювати над розв'язанням перспективних і поточних завдань; інтенсивно й раціонально використовувати робочий час. Таким чином, технологізація в системі роботи фахівця фізичної культури – це сукупність професійних дій, спрямованих на вирішення актуальних проблем фізичного виховання й навчання з позицій технологічної концепції, що забезпечує вихід на якісно новий рівень дотримання та впровадження нововведень. Розуміння майбутніми фахівцями фізичної культури структури технології навчання (рис. 17) забезпечує прийняття виваженого рішення про доцільність застосування конкретних технологій навчання й виховання.

Рис. 17. Структура педагогічної технології навчання

Технологічна модель професійних рис майбутнього фахівця фізичної культури виступає гарантом досягнення певного рівня засвоєння знань, розвитку ціннісних орієнтацій, виникнення творчого мислення, усебічної самореалізації, зміни стосунків у педагогічному колективі та в спілкуванні з учнями (рис. 18).

Рис. 18. Технологічна модель професійних знань майбутнього фахівця фізичного виховання

Таким чином, технологічна модель професійних рис майбутнього фахівця фізичної культури – це досягнення певного рівня навчання й виховання, ефективного за результатами й оптимального за витратами сили, використання ефективних методів і засобів впливу технологізації освіти з позицій гуманізації світогляду, духовних та ціннісних орієнтацій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризувати технологічну модель фахівця фізичної культури.
2. Обґрунтувати напрями й особливості організації технологічного процесу вчителя фізичної культури в практичній діяльності.
3. Визначити критерії оцінювання та ефективність функціонування педагогічної технології в професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури.

Література: 2, 9, 23, 31, 35.

Тема 12

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІОГРАМ ТРЕНЕРА, СТАРШОГО ТРЕНЕРА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Важлива роль у технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури та спорту належить підготовці до тренерської діяльності з дітьми різних вікових груп. Професіограма тренера має відповідати особистісним рисам фахівця не лише в здійсненні роботи з фізичної культури з учнями, а й тим, які стосуються тренерської діяльності.

До рис фахівця фізичної культури належать такі, які співвідносяться зі специфікою тренерської роботи, що й складає технологію тренера з фізичної культури та спорту:

- успіхи в трудовій діяльності з підготовки спортсменів до виконання нормативів єдиної класифікації;
- професійні риси для підготовки учнів до успішних виступів на змаганнях;
- вміння створювати оптимальні умови для зростання спортивної майстерності учнів;
- знання та вміння застосовувати передові методи й засоби тренерської роботи.

Ці загальні вимоги стосуються тренерів, які працюють з окремими спортсменами, командами, групами спортсменів. Чимало є тренерів, які мають “свою” школу, методи й засоби роботи, що оптимізують виконання запланованих завдань.

Велику роль у тренерській роботі відіграє використання різного виду тренажерів, що покращує якість тренувальних занять і підвищує рівень підготовленості спортсменів.

Висококваліфікованому тренеру, особливо в молодому віці, допомагає високий рівень технічної та фізичної підготовленості й те, що він сам демонструє. У старшому віці демонструвати виконання складних фізичних вправ тренеру важче, проте багаторічний досвід дає

позитивні результати. Одним зі стимулів у тренерській діяльності є наявність додаткових розрядів з інших видів спорту. Ці знання, уміння та навички сприяють удосконаленню в практичній роботі. Якщо тренер має ще й суддівську кваліфікацію, то його авторитет значно посилюється. Після закінчення вузу випускник-тренер має високий розряд з одного виду спорту та з двох додаткових.

Отже, тренерська робота потребує відповідного ставлення до професійної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури, зокрема глибокого засвоєння знань зі спеціальності, сформованості вміння самостійно поповнювати свої знання з методичної літератури, набуття практичного досвіду роботи, уміння організовувати ділові контакти з провідними фахівцями, використання в практичній тренерській діяльності новітніх тенденцій, тактики й методики проведення тренувальних занять.

До комплексу спеціальної професійної характеристики висококваліфікованого тренера входить чимало специфічних умінь, а саме: уміння спостерігати, вивчати, аналізувати особливості поведінки й ставлення спортсменів до тренувань та особливості проведення спортивних змагань, чому сприяють практичний досвід роботи й глибокі знання індивідуальних особливостей спортсменів.

Задатки тренерської діяльності формуються в студентів ще під час навчання та проходження педагогічних практик. Для забезпечення високого рівня професіоналізму вчителя-тренера фізичного виховання необхідно набути знання, уміння й навички, щоб забезпечувати підготовку юних спортсменів до виконання розрядів і норм спортивної кваліфікації; уміти організувати оптимальні режими тренувань, відпочинку, харчування й застосовувати відновлювальні засоби; складати багаторічний план тренувань, вести облік і контроль за виконанням плану та результатів роботи; використовувати науково-методичну й інформаційну літературу; здійснювати відбір здібних і обдарованих дітей, підлітків, юнаків та вміти прогнозувати результати на майбутнє; організувати й проводити навчально-тренувальні збори; комплектувати збірні команди за видами спорту; вирішувати питання покращення матеріальної бази; підтримувати контакти з батьками й учителями шкіл; пропагувати окремі види спорту.

Щоб майбутній фахівець фізичної культури зміг реалізувати себе повною мірою, йому необхідно ознайомитися з документами й інформаційними матеріалами про фізичну культуру, спорт та кваліфікаційними характеристиками за фахом, знати досконало обов'язки тренера й старшого тренера. Важливе місце в його підготовці належить опануванню професійними вміннями: проектувальними, конструктивними, організаційними, комунікативними, гностично-дослідницькими (рис. 19).

Рис. 19. *Професійні вміння тренера з фізичної культури*

Слід відзначити, що кваліфікаційні характеристики тренера й старшого тренера фізичної культури мають певні відмінні ознаки, які висвітлено в порівняльній характеристиці (рис. 20).

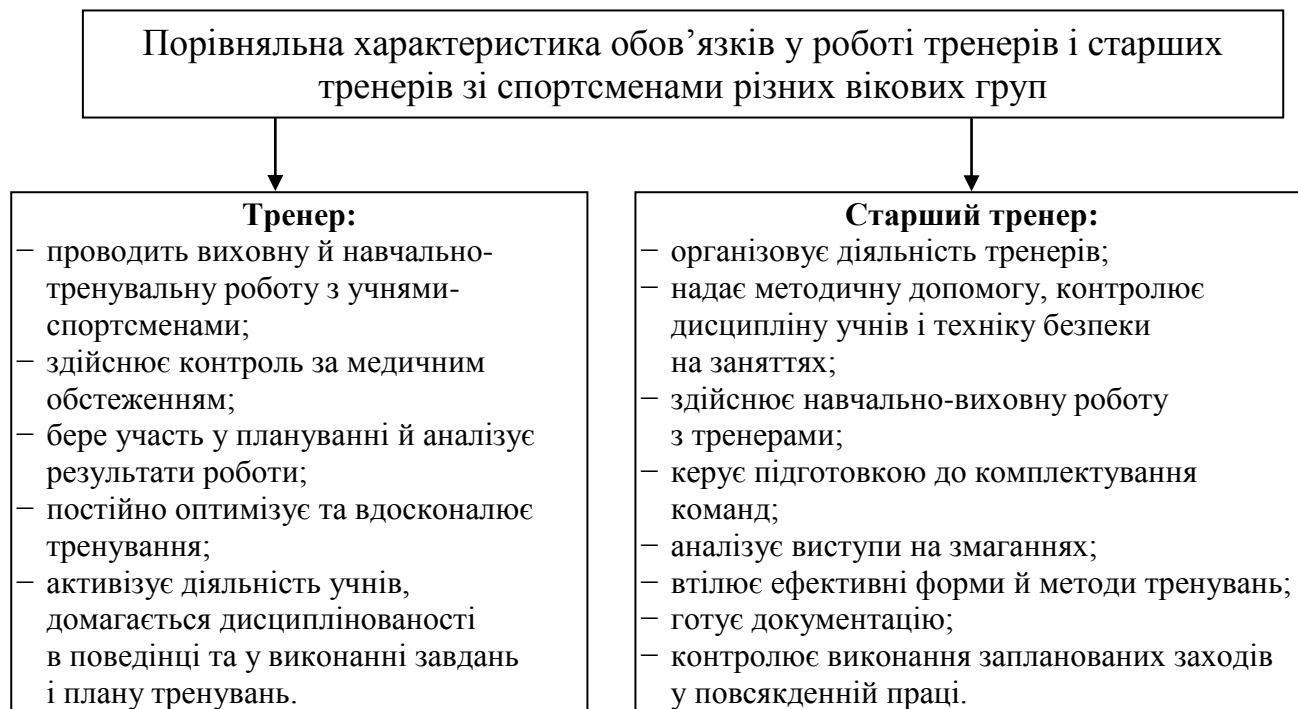

Рис. 20. *Порівняльна характеристика роботи тренерів*

Як відомо, будь-які досягнення в науці, освіті, мистецтві, спорті та інших галузях людської діяльності є заслугою високоефективної новаторської праці конкретних людей. Із цих позицій велика роль належить професійно підготовленим фахівцям фізичної культури: учителю фізичного виховання, тренеру й старшому тренеру.

Робота тренера й старшого тренера з фізичного виховання дуже відповідальна, тому процес технології професійної підготовки майбутнього фахівця фізичної культури та спорту довготривалий, він здійснюється не лише під час навчання у вузі, а й у кропіткій самотійній підготовці.

Завдання для самотійної роботи:

1. Охарактеризувати технологію професійної підготовки майбутнього тренера й старшого тренера з фізичної культури.

2. Визначити професіограму тренера та старшого тренера з фізичної культури й спорту.

3. Здійснити порівняльну характеристику обов'язків діяльності тренерів і старших тренерів зі спортсменами різних вікових груп.

4. Обґрунтувати формування рис високого професіоналізму тренера та старшого тренера в роботі з юними спортсменами й фахівцями тренерської діяльності.

Література: 1, 22, 34, 37.

Тема 13

ПРОФЕСІОГРАМА ОРГАНІЗАТОРА МАСОВОЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ В ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Окремі навчальні заклади – університети, інститути, – готують організаторів масової фізкультурно-оздоровчої роботи й туризму згідно з навчальними планами та програмами вищої освіти. У більшості випадків ці фахівці працюють на великих підприємствах, у санаторіях і лікувальних закладах, у таборах праці й відпочинку, у будинках відпочинку.

Організатори масової фізкультурно-оздоровчої роботи можуть працювати на посадах інструктора-методиста з проведення занять із виробничої гімнастики та з інших видів спорту; інструктора-методиста з організації й проведення фізкультурних заходів, спортивних занять із різних видів спорту та проведення змагань, спортивних свят.

Із метою мотивації в дорослого населення занять спортом і фізичною культурою проводять семінари й консультації, розробляють комплекси фізичних вправ, надають допомогу в організації та проведенні гімнастики, допомагають медичним працівникам в організації контролю за здоров'ям працюючих, у проведенні оглядів-конкурсів на краще проведення занять із фізичної культури в окремих відділах, цехах; беруть участь у розробці матеріалів з удосконалення спортивно-масової роботи в санаторіях, на підприємствах; здійснюють фізкультурно-масову роботу.

Організаторами у сфері фізичної культури та спорту є інструктори відділів спортивних комітетів рад ДСТ міських й обласних відділів освіти.

Організатори спортивно-масової роботи забезпечуються роботою в регіонах міста, області.

Для кваліфікованого здійснення цієї роботи існують посадові інструкції, тобто професіограми організаторів масової фізкультурно-оздоровчої роботи чи комплекси специфічних професійних характеристик, до яких ми відносимо:

- компетентність із питань планування та організації фізкультурного руху, що включає управління фізкультурним рухом, керівництво педпрактиками, уміння під час проведення спортивно-масових заходів організовувати спортивно-масову роботу, навчання на факультеті підвищення кваліфікації, постійну роботу в галузі підвищення спортивної майстерності;
- глибокі знання в галузі організації змагальної роботи, під час експлуатації спортивних споруд, у розвитку матеріальної бази та в процесі випробування ефективних методів роботи з іншими працівниками з фізичної культури й спорту;
- знання правових питань у галузі спортивно-масової роботи та наукової організації праці.

Усі перераховані знання студенти отримують у період навчання у вищому навчальному закладі й у період професійної діяльності.

Протягом останніх років велика увага приділяється розвитку туризму та туристичній роботі. Організатор масової фізкультурно-оздоровчої роботи й туризму повинен уміти:

- організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі, спортивні й туристичні заходи;
- проводити семінари, ділові наради з організаторами спортивно-масової, оздоровчої роботи та туризму;
- упевнено виступати й проявляти творчу активність в організаторській праці, бути кваліфікованим фахівцем-професіоналом, підвищувати фаховий рівень в організації спортивно-масової роботи з фізичної культури, спорту та туризму.

Організація фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів вимагає вміння визначати людей, які можуть та вміють організовувати необхідну роботу й структурувати, складати кошторис витрат. Під час організації й проведення семінарів організатор повинен уміти складати навчальні плани, підбирати кваліфікованих доповідачів, ви-

значати фахівців для проведення практичних занять, уміти підводити підсумки роботи.

Організація фізичної культури та спорту, як і будь-яка діяльність, потребує творчого підходу, який проявляється кожною людиною в праці. Організатори спортивно-масової роботи повинні вміти розробляти інструктивно-методичні матеріали, узагальнювати й розповсюджувати досвід роботи, виступати з доповідями та повідомленнями.

Дуже важливою в діяльності організатора спортивно-масової роботи є наявність умінь налагоджувати контакти з колегами по роботі та керівництвом, підтримувати традиції трудового колективу, своєчасно ставити питання перед керівництвом і домагатися їх вирішення.

Одним із важливих елементів у діяльності організатора спортивно-масової роботи є оволодіння навичками раціональної особистої праці, уміння чітко визначати конкретну мету й завдання своєї діяльності, правильно планувати свою працю, застосовувати раціональні форми, методи й засоби, комплексно вирішувати завдання на певних ділянках роботи, контролювати й обліковувати свою працю, інтенсивно й раціонально використовувати робочий час, оперативно і в повному обсязі виконувати завдання.

Таким чином, професіограма організатора масової фізкультурно-оздоровчої роботи й туризму являє собою визначений комплекс знань, умінь і навичок.

Одним з аспектів організації масової фізкультурно-оздоровчої роботи фахівців фізичної культури є кропітка й плідна робота з учнями сучасної школи. Практичне вирішення завдань фізкультурно-оздоровчої роботи в школі здійснюється на спеціально організованих заняттях. Для сучасної школи характерна велика різноманітність форм занять, які визначаються:

- складом учнів;
- місцем і часом проведення;
- змістом;
- характером діяльності учнів;
- керівною роллю вчителя.

Розмаїття форм фізкультурно-оздоровчої роботи в школі обумовлюється прагненням збільшити рухову активність школярів. Проте

слід пам'ятати, що кожна форма занять розв'язує як загальні, так і часткові завдання.

Основними формами роботи з фізичного виховання є фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня, зокрема гімнастика до початку занять, фізкультурні хвилинки, фізкультурні паузи, рухливі ігри та фізичні вправи на перервах. Найкращі умови для оздоровчого тренування мають спортивні секції. Вищеназвані форми використовуються в школі як елементи раціональної організації навчальної праці учнів, а основними завданнями фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня є активізація рухового режиму школярів, поліпшення їхнього здоров'я, удосконалення культури рухів, забезпечення гігієни розумової праці, підтримання оптимального рівня працездатності; формування організованості й свідомості дисципліни. Усе це вказує на необхідність використання всіх форм фізкультурно-оздоровчої роботи як у школі, так і за її межами.

У процесі визначення змісту, способів організації й методики проведення заходів слід урахувувати вікові особливості учнів, рівень їхньої фізичної підготовленості, характер роботи, вплив робочої пози на функціональний стан організму, динаміку працездатності протягом дня та умови проведення занять.

Велика увага повинна приділятися коефіцієнту оздоровчого ефекту заходів у режимі навчального дня, що може бути забезпеченим за умови:

- відповідного санітарно-гігієнічного стану місця для занять, особливо в приміщенні;
- залучення всього педагогічного колективу школи й фізкультурного активу;
- урахування фізіологічних закономірностей переходу від навчальних занять до виконання вправ із наступним поверненням до навчальної діяльності;
- послідовного виконання вправ відповідно до завдань і методичних правил кожної форми занять;
- зразкового показу фізичних вправ, лаконічності й чіткості пояснення з використанням доступної для учнів термінології;

- оптимальної моторної щільності занять за помірного фізичного й психологічного навантаження, яке забезпечує тонізуючий вплив на організм;
- підтримання постійного інтересу учнів до занять шляхом новизни та емоційності вправ, зміни вихідних положень, об'єднання засвоєних простих вправ у комбіновані дії (проведення знайомих рухливих ігор у нових варіантах, зміна видів шиккування, виконання вправ під загальний підрахунок уголос, під музичний супровід).

Систематичні заходи фізкультурно-оздоровчої роботи, зокрема заняття гімнастикою, туризмом, різними видами спортивних вправ, спортивними іграми в поєднанні із загартуванням – це здоров'я, тривала молодість і старість без хвороб, це життя з творчим трудовим піднесенням та натхненням.

Фізкультурно-оздоровчу роботу, яку здійснюють професіонали фізичної культури та спорту з людьми різних вікових груп, необхідно розглядати як важливий фактор збереження фізичної продуктивної праці й психічної активності людини, як здатність оптимального, фізіологічного та соціального функціонування кожної особистості від народження до глибокої старості.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити сутність і зміст роботи організатора масової фізкультурно-оздоровчої роботи та туризму.
2. Визначити професіограму організатора масової фізкультурно-оздоровчої роботи.
3. Здійснити технологічний підхід у формуванні знань, умінь і навичок в діяльності організаторів спортивно-масової та оздоровчої роботи з різними групами населення.

Література: 1, 22, 27, 34, 37.

Тема 14

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У результаті життя й побуту мільйонів людей протягом багатьох віків в Україні сформувалися самобутні народні ігри та забави, які з досвідом багатьох поколінь перевірялися й відшліфовувалися. У них відображено звичаї нашого народу, їхній побут та уявлення про світ. Кожна гра чи забава має свої специфічні функції й може розвивати фізичні та моральні риси дитини.

Своїм корінням українські ігри та забави сягають ще в доісторичні язичницькі часи. Тоді наші предки жили в тісному зв'язку з природою. Кожне свято чи якусь визначну подію супроводжували іграми, піснями й танцями. Із часом обрядові дійства втратили своє ритуальне значення та від них залишилися лише молодіжні й дитячі забави.

У процесі життя та побуту людей виникли різні рухливі ігри, спрямовані лише на фізичний розвиток дітей. До них можна віднести “Піжмурки”, “Довгу лозу”, “Тягти бука” й ще багато інших як із предметами, так і без них.

Природні умови, історичні та економічні особливості тієї чи іншої частини України наклали свій відбиток на народні ігри. Так, у степовій Україні, де багато рівних майданчиків, були поширеними ігри з елементами бігу, метання; у гірській місцевості Прикарпаття, Криму – ігри на рівновагу, перетягування, координацію.

Ігри для розвитку фізичних можливостей у дітей умовно можна поділити на групи: рухливі ігри та забави для розвитку сили, швидко-кісно-силових здібностей, швидкості, витривалості, спритності.

Фізичне виховання дітей сьогодення ставить за мету забезпечити всебічний розвиток, підвищити функціональний стан серцево-судинної системи, удосконалити навички основних рухів. Одним з основ-

них методів та засобів при цьому є рухливі ігри. Вони містять у своїй основі елементи загальнорозвивальних вправ, акробатики, боротьби, танцю. До них також входять ходьба, біг, стрибки, метання, лазіння тощо. Ці ігри сприяють виробленню в школярів активних рис характеру, зміцнюють почуття взаємодопомоги, покращують дружні стосунки.

Технологія проведення рухливих ігор на уроках фізичної культури в школі являє собою засоби гнучкої організації навчального процесу, вільного вибору видів і способів навчально-виховної роботи. Технологія вільного навчання сприяє формуванню позитивної мотивації, емоційно насиченої атмосфери взаємин учителя й учнів.

Слід добирати такі рухливі ігри, які виховують в учнів високі морально-вольові риси, зміцнюють здоров'я, сприяють правильному фізичному розвитку та формуванню життєво важливих рухових умінь і навичок. Недопустимо в процесі гри принижувати людську гідність, допускати грубість. Рухливі ігри відіграють велику роль у вихованні свідомої дисципліни в дітей, яка є неодмінною умовою кожної колективної гри.

У процесі ігор у дітей формуються поняття про норми громадської поведінки, виховуються певні культурні навички. Однак гра приносить користь лише тоді, коли вчитель добре обізнаний із виховними, оздоровчими та освітніми завданнями, що розв'язуються під час гри, з анатомо-фізіологічними й психологічними особливостями учнів, із методикою проведення ігор.

Більшість рухливих ігор має широкий віковий діапазон. Вони доступні дітям різних вікових груп. Технологія організованого проведення гри значною мірою залежить від того, як діти засвоїли її зміст і правила. Пояснення гри можна доповнити показом окремих прийомів і дій. Навчання дітей доцільно починати з простих, некомандних ігор, потім перейти до перехідних і завершити складними – командними.

До більш складних ігор слід переходити своєчасно, поки учні не втратили зацікавленості, що допоможе закріпити їхні вміння та навички. Перед тим, як вибрати певну гру, слід поставити конкретне педагогічне завдання, урахувуючи склад учасників, вікові особливості, їхні розвиток і фізичну підготовленість.

Під час добору гри слід урахувати форму проведення занять (урок, перерва, свято, тренування) і дотримуватися правила поступового переходу від легкого до складного. У визначенні ступеня складності гри враховують кількість елементів, які входять до її складу (біг, стрибки, метання).

Добір гри залежить також від місця проведення. У невеличкому, вузькому залі або коридорі можна проводити ігри із шикуванням у колони й шеренги, а також ті, у яких гравці беруть участь по черзі. У великому залі чи на майданчику – ігри великої рухливості: із бігом урозтіч, із метанням великих і малих м'ячів, з елементами спортивних ігор тощо. Під час добору гри слід пам'ятати про наявність спеціального інвентарю.

Ефективність проведення гри залежить від адекватності вирішення технологічних чинників, зокрема вміння дохідливо й цікаво пояснити гру; правильного розміщення гравців під час її проведення; визначення ведучих; поділу гравців на команди; обрання помічників та суддів, визначення дозування навантаження в грі; умілого завершення гри.

Перед поясненням учнів слід розмістити у вихідне положення, із якого вони будуть розпочинати гру. Пояснюючи, учитель повідомляє назву гри, її мету й правила, розповідає про роль кожного гравця, його місце, а для кращого засвоєння гри розповідь можна супроводжувати показом окремих складних рухів.

У командних іграх та естафетах змагаються між собою дві й більше команд, а розподіл гравців на команди може здійснюватися вчителем одним із таких способів: за допомогою розрахунків; фігурним маршируванням; за вибором капітанів, які по черзі добирають собі гравців. Поділ учнів на команди слід запроваджувати відповідно до характеру й умов проведення гри та складу гравців.

Керівництво грою, безперечно, – найважчий і водночас вирішальний момент у роботі педагога, оскільки лише це може забезпечити досягнення запланованого педагогічного результату. Воно має включати декілька обов'язкових елементів, а саме: спостереження за діями учнів, гравців; усунення помилок; показ правильних і колективних прийомів; припинення проявів індивідуалізму, грубого ставлення до

гравців; регулювання навантажень; стимулювання необхідного рівня змагальної активності протягом усієї гри.

Спрямовуючи ігрову діяльність, учитель допомагає вибрати спосіб розв'язання ігрового завдання, сприяє активності, самостійності й творчої ініціативи гравців. В окремих випадках він може включитися в гру сам, демонструючи як краще діяти в тому чи іншому випадку.

Ігрова діяльність своєю емоційністю захоплює дітей, тому вони не відчують втоми. Щоб уникнути перевтомлення учнів, необхідно своєчасно припинити гру або змінити її інтенсивність і характер навантаження. Регулюючи фізичне навантаження в грі, учитель може використовувати різноманітні прийоми: зменшувати або збільшувати час, відведений на гру; змінювати кількість повторень гри, розміри майданчика й довжину дистанції, яку пробігають гравці; корегувати вагу й кількість предметів; ускладнювати чи спрощувати правила гри та перешкоди; вводити короткочасні паузи для відпочинку або уточнення чи аналізу помилок. Закінчення гри має бути своєчасним (коли гравці отримали достатнє фізичне й емоційне навантаження). Передчасне або раптове закінчення гри викликає незадоволення в учнів. Щоб уникнути цього, педагог повинен укластися в час, відведений для гри. Після закінчення гри необхідно зробити підсумки.

Рухливі ігри використовуються для розв'язання освітніх, виховних та оздоровчих завдань відповідно до вимог програми. Залежно від завдань і характеру гри, її фізичного та емоційного навантаження, складу учнів вона може бути включена в усі частини уроку (тренування).

Підготовча частина – ігри невеликої рухливості й складності, які сприяють зосередженій увазі учнів. Найхарактернішими видами рухів для цих ігор є ходьба, біг із нескладними додатковими вправами.

Основна частина – ігри з бігом на швидкість, із подоланням перешкод, метанням, стрибками та іншими видами рухів, які потребують великої рухливості. Ігри в цій частині мають сприяти вивченню й удосконаленню техніки виконання тих чи інших рухів.

Завершальна частина – ігри незначної та середньої рухливості з простими рухами, правилами й організацією, що покликані сприяти

активному відпочинку після інтенсивного навантаження в основній частині. Усебічного виховання й гармонійного розвитку учнів можна досягти лише в процесі багаторічного, систематичного й технологічно організованого навчання рухливих ігор.

Ігри на місцевості належать до рухливих, але разом із тим відрізняються за змістом, завданнями, умовами, методикою проведення. Вони передбачають змагання, виборювання командної першості.

Кожна гра на місцевості має розпочинатися й закінчуватися за задалегідь визначеними сигналами. Після закінчення гри вчитель (тренер) разом з усіма гравцями повинен проаналізувати її хід, визначити переможців групи чи команди, які особливо успішно виконували завдання.

Технологія проведення рухливих ігор на уроках фізичної культури з учнями сучасної школи виступає як важливий складник виховної системи, тісно пов'язаної з уявленнями народу про роль генетичної спадковості, впливом на процеси виховання середовища, особливостями дитячої психіки та моторики. У фонді народних рухливих ігор концентруються глибинні народні знання про сутність людської особистості й правила її тілесного та духовного виховання. Рухливі ігри як елемент народної творчості відточувалися в процесі минулого, реально прожитого часу.

Вибір тієї чи іншої гри визначається конкретними завданнями та умовами проведення. Зміст ігор змінюється залежно від вікових особливостей дитини. Якщо на перших етапах ігрова діяльність носить спрощений характер, то пізніше вона значно збагачується як за формою, так і за змістом. Ці зміни визначаються зростаючою роллю свідомості в житті дитини. Виняткова роль належить іграм у становленні та зміцненні дитячого колективу, властиві елементи здорового суперництва, цікавого змагання. Ігрові змагання, як підкреслював В. О. Сухомлинський, – це участь дітей у спільних діях, узаємна вичурка, підтримка, організованість, дисциплінованість, винахідництво, додержання інтересів колективу.

Ігрова діяльність завжди пов'язана з виникненням і розвитком між гравцями певних стосунків. Вона сприяє активному спілкуванню

дітей, установленню контактів. У рухливих іграх завжди є переможці й переможені. Тому дуже важливо навчити дітей правильно це розуміти. Слід намагатися, щоб діти зберігали дружнє ставлення до переможців і до тих, хто програв, причому всі відносини мають ґрунтуватися на доброзичливості, глибокій повазі до однокласників, товаришів.

За допомогою рухливих ігор розвиваються різноманітні рухові здібності та, передусім, швидкість і спритність. Одночасно закріплюються й удосконалюються рухові навички. За складних різноманітних рухів в ігровій діяльності можуть бути задіяні всі м'язові групи, що сприяє гармонійному розвитку опорно-рухового апарату. Умови ігрового змагання вимагають від учасника значних фізичних навантажень. Почергова зміна моментів щодо високої інтенсивності з паузами відпочинку й діями, які потребують невеликого напруження, дає змогу гравцям виконувати великий обсяг роботи. Змінний характер навантаження має відповідати віковим особливостям підростаючого організму, що справляє сприятливий вплив на вдосконалення діяльності функціональних систем кровообігу й дихання. Гігієнічне значення ігор посилюється можливістю їх широкого використання в природних умовах. Ігри на лижах, у лісі, у воді – це ні з чим не зрівнянний засіб загартування й зміцнення здоров'я.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити роль українських народних ігор у системі фізичного виховання школярів.
2. Визначити місце ігор на уроках фізичної культури.
3. Висвітлити методику проведення рухливих ігор як засобу фізичного виховання учнів молодшої, середньої та старшої груп.

Література: 6, 17, 20, 32, 41.

Тема 15

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Уведення в навчально-виховний процес сучасної школи технологізації – неухильне дотримання змісту й послідовності етапів упровадження нововведень. Технологія виховної системи в організації позакласної роботи характеризує цілеспрямовану діяльність як умовно об'єднаний комплекс відносин між її учасниками та управлінською діяльністю. Технологія позакласної роботи школярів різних вікових груп – один зі складників навчально-виховного процесу школи, результати якої залежать від професійної підготовленості вчителя. Позакласна робота з фізичної культури відрізняється від навчальної тим, що вона здійснюється на добровільних умовах. Зміст і форми організації позакласної роботи з учнями визначаються з урахуванням інтересів більшості учнів, залежно від індивідуальних, психологічних та вікових особливостей, відповідно до шкільної програми з фізичної культури й умов школи. Керівництво позакласною роботою має інструктивний та педагогічний характер, що стимулює творчу ініціативу учнів.

Велику роль у здійсненні позакласної роботи з фізичної культури з учнями відіграють чітко визначені завдання з фізичного виховання школярів, зокрема:

- залучення до систематичних занять фізичним вихованням якомога більшої кількості учнів;
- розширення та вдосконалення знань, умінь і навичок; моральних, вольових і рухових здібностей, набутих на уроках фізичної культури, що забезпечує готовність учнів до якісного засвоєння програмового матеріалу;
- формування в школярів умінь і навичок самостійно використовувати доступні засоби фізичного виховання;

- підготовка громадського активу школи, який ефективно впливає на зв'язки позакласної діяльності з навчальною роботою;
- застосування принципів послідовності впливу фізичного виховання на особистість школяра, доступності та різнобічності форм, що забезпечує фізкультурно-спортивну діяльність широкого контингенту учнів із першого по випускний класи;
- узаємозв'язок принципів і методів позакласної виховної роботи з фізичного виховання за широкої участі учнівського колективу та фізкультурного активу школи;
- залучення батьків до позакласної роботи з учнями;
- забезпечення з боку адміністрації школи координації й чіткого керівництва позакласних занять із фізичного виховання учнів та спортсменів.

Створення відповідних технологічних умов для фізичного виховання в умовах школи ефективно впливає на здійснення позакласної роботи з учнями.

Під час організації позакласної роботи з учнями в будь-якому виді спорту мають бути чітко визначені загальні напрями, методи й засоби фізичного виховання з опорою на ініціативу й самодіяльність учнів. Якщо цей принцип знаходить своє відображення, то будь-яка виховна робота сприйматиметься школярами так, ніби вона виникає з їхньої ініціативи, хоч і була підказана вчителем фізичної культури.

Позитивний результат у технології організації позакласної роботи з фізичної культури здобувається тоді, коли окремі учні беруть участь в активній і пошуковій діяльності. Особливістю позакласної роботи є те, що вона не повинна будуватися лише на принципах розваг. Її успіху сприяють чітка організація й дотримання стабільного розкладу занять.

Найпоширенішою формою виховної позакласної роботи є проведення виховних годин, основна мета яких полягає в поглибленні й розширенні знань, світоглядних переконань, формуванні практичних умінь та навичок із фізичної культури й спорту. Цілеспрямована позакласна робота сприяє виробленню норм поведінки, які відповідають нормам моралі та загальнолюдської культури суспільства.

Безперечно, основою фізичного виховання є навчальний процес, але ідея побудови технології характеру навчання повинна знаходити своє відображення як у навчально-виховному процесі школи, так і в позакласній діяльності учнів.

Професійно підготовлений учитель має пам'ятати, що технологією педагогічної науки передбачено відповідні методи навчання, які доповнюють і збагачують процес виховання як під час занять із фізичної культури, так і в позакласній діяльності. Під час організації будь-яких позакласних заходів із використанням технологічного підходу слід розв'язувати не лише однопрофільне завдання та морально-естетичні проблеми, а й сприяти формуванню всебічно розвиненої особистості школяра. Тому важливо, щоб кожен виховний захід розв'язував максимальну кількість завдань, спрямованих на позитивні результати праці.

Під час вибору змісту технології, організаційних форм і методів фізичної культури в позакласній роботі необхідно зберігати загальнопедагогічні принципи, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей і підлітків.

Розкриваючи аспекти організації позакласної роботи в професійній підготовці фахівців фізичної культури, слід урахувувати велику роль підготовки громадського фізкультурного активу школи, який позитивно впливає на вдосконалення й проведення позакласної роботи зі школярами всіх вікових груп.

Шкільні колективи фізичної культури – це самостійні громадські організації учнів, покликані співпрацювати зі школою та сім'єю з метою фізичного виховання школярів. Об'єднання учнів у колективи, уміння розв'язувати педагогічні завдання мають велике педагогічне значення й сприяють усвідомленню корисності своєї справи та відповідальності перед товаришами. Добровільне виконання обов'язків і рівність у правах сприяють формуванню учнівського колективу. Обов'язок учителя – розробити програму поетапного залучення кожного учня до участі в організації та проведенні різних форм позакласної роботи з фізичного виховання.

Загальну відповідальність за діяльність шкільного колективу із фізичної культури несе дирекція школи, а методичну допомогу надає

організатор позакласної роботи. Колектив фізичної культури пропагує значення занять фізичною культурою.

Велику роль у формуванні інтересу до фізичної культури школярів відіграють гуртки. Залежно від умов, матеріального забезпечення й кількості бажаючих вони можуть бути організовані за віковими особливостями окремо в кожному класі. Комплектуються гуртки по 20–25 учнів з урахуванням фізичної підготовленості та бажання займатися більш поглиблено одним з обраних видів спорту. Заняття в таких гуртках рекомендується проводити 2–3 рази на тиждень тривалістю від 60 до 90 хв і працювати згідно з програмою з фізичної культури, планами фізичного розвитку, спрямованими на досягнення результатів.

Кожен професійно підготовлений учитель фізичної культури розуміє, що завдання гуртка – активізувати руховий режим дітей, розширити їхні знання з історії фізичної культури, удосконалити рухові вміння й навички, сформувати потребу до регулярних занять фізичними вправами. Тому велика увага в технології підвищення підготовки майбутнього вчителя має приділятися сформованості фахових знань, умінь і навичок із фізичної культури та спорту.

Однією з форм позакласної роботи з фізичної культури є керівництво спортивними секціями. Спортивні секції призначені для учнів, які бажають займатися окремими видами спорту. Основне завдання секцій – залучити учнів до систематичних занять спортом. Учителі й тренери з фізичної культури під час занять у секціях намагаються сприяти спортивному вдосконаленню учнів з обраного виду спорту, готують їх до участі в позашкільних змаганнях, допомагають набутти знань і навичок інструкторської роботи та суддівства змагань.

Під час відкриття секцій перевагу слід надавати тим видам спорту, які забезпечують технологію масової роботи з учнями. У секції набирають учнів основної медичної групи, які мають довідку-дозвіл лікаря для занять спортом. У спортивних секціях учнів розподіляють за групами з урахуванням віку (від шести до сімнадцяти років) та спортивної підготовленості. Групи загальної фізичної підготовки функціонують для учнів, які бажають покращити фізичну підготовле-

ність із метою глибокого оволодіння матеріалом навчальної програми та успішно займаються спортом. Основною метою роботи груп фізичної підготовки є залучення якомога більшої кількості учнів до систематичних занять фізичними вправами, формування в них позитивного ставлення до фізичної культури та спорту. Отже, технологія організації позакласної роботи з фізичної культури учнів 1–11 класів виступає як необхідна умова теоретичної й практичної підготовленості вчителя до проведення різних форм і видів цієї діяльності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити технологію організації та проведення позакласної роботи з фізичного виховання школярів сучасної школи.

2. Визначити особливості занять й оптимальні умови ефективності фізичного виховання в технології позакласної роботи з учнями різновікових груп.

3. Висвітлити технологію професійного керівництва роботою шкільних колективів, гуртків і секцій із фізичного виховання й спорту.

Література: 1, 7, 11, 33, 37.

Тема 16

ТЕХНОЛОГІЯ ЕТИКЕТУ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН – ОДИН ЗІ СКЛАДНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ, ТРЕНЕРА, ВИХОВАТЕЛЯ

Культура спілкування подружжя – це здоровий морально-психологічний клімат у сім'ї, у педагогічній компетентності й морально-етичній обізнаності батьків, у відповідальності за моральний образ дитини, в естетичній культурі почуттів, у формуванні справжньої інтелігентності. Саме в сім'ї закладається фундамент фізичного, психічного, морально-етичного здоров'я. Ці складові частини формування особистості людини повинні на професійному рівні здійснюватися всіма засобами виховання.

Де ж перевіряється вихованість, культура людини? Безумовно, у спілкуванні з рідними та близькими їй людьми. Адже родина формує підвалини характеру людини, ставлення до праці й найважливіших культурних цінностей.

Стосунки між чоловіком і жінкою, якими вони повинні бути? Саме стосунки між чоловіком і жінкою мають найбільш тривалу історію, як і весь людський рід. Характер узаємин подружжя в родині змінюється, по-перше, від однієї суспільно-економічної формації до іншої; по-друге, від доби до доби; по-третє, визначається суспільним ладом. Одна дуже важлива умова узаємин подружжя – підґрунтя любові, зумовлене потягом людей протилежної статі. Ви скажете, що цей інстинкт властивий і тваринам? Утім, на відміну від тварин, людина усвідомлює свої інстинкти.

Кохання – це не лише акт фізичної близькості з коханою людиною, а й складний комплекс почуттів, переживань, прав і обов'язків. У коханні природна основа зв'язку чоловіка й жінки олюднюється. Ставлення чоловіка до жінки є природним ставленням людини до людини. У взаєминах різної статі виявляється, наскільки людина є індивідуальною й водночас суспільною істотою.

Підґрунтям етикету сімейних відносин є моральний принцип, який полягає в тому, що вдома не можна поводитися, “як заманеться”. Навпаки, саме *культура спілкування подружжя в сім'ї*, їхня поведінка в побуті – головний критерій порядності й інтелігентності.

Зростання кількості розлучень протягом останніх років поряд з іншими причинами зумовлене й тим, що люди не вміють поводитися вдома, не знають азів етикету сімейних узаємин.

Практика сімейного існування доводить, що для щастя замало лише одного кохання, спільності інтересів і подібності характерів. Конче важливими в сімейному житті є інтелігентність (порозуміння), уміння поводитися (культура поведінки). Якщо хтось із подружжя має чуйну душу й почуття такту – сімейне життя складається щасливо.

Подружнє кохання на певному етапі саме по собі замінює і такт, і добрі манери. *Проте брак культури поведінки* згодом неодмінно позначиться на сімейному житті.

Родина – це соціальний осередок, у ній формується повага до старших, чемне, коректне й делікатне ставлення один до одного.

Варто пам'ятати одне прислів'я: “Якщо ви не хочете, щоб діти повторювали ваші помилки, не допускайте їх”. *Батьки* – вихідна модель для наслідування та взірць для дітей (якщо вони займаються вихованням).

Про виховання дітей у родині є чимало статей, книжок, у яких порушуються проблеми культури поведінки, зокрема гарні манери та етикет сімейних відносин. Наголошується на необхідності ознайомлювати з цим дітей саме в родині. Різні батьки роблять це на свій розсуд і відповідно до власного досвіду. Майбутні професійно підготовлені фахівці повинні вміти розтлумачити своїм дітям, що добре, а що погано.

Якщо батько палить цигарки, а дітям забороняє це робити – ціна копійка таким повчанням і такому прикладу. Не можна, щоб молодші діти в сім'ї відчували потурання за провини старших. І, безумовно, змалечку треба виховувати шанобливе, чемне ставлення до старших (бабусі, дідуся, сестри, брата). Повага до старих людей (бабусь, дідухів) завжди була на першому місці у вихованні дитини, оскільки вони вважались охоронцями сімейного вогнища. Із давнини йдеться про

вшанування старості, і проявляти це слід за святковим столом, у побуті та під час обговорень сімейних справ.

Ось чому звичай синівської шанобливості до старших – одна з головних аксіом культури поведінки всіх народів. Особливо про це зазначається в культурах, звичаях та обрядах Індії, Китаю, Японії, Середньої Азії й Кавказу.

Повагу дітей потрібно заслужити, а найкраще це досягається особистим прикладом. Старші мають бути тактовними й повинні суворо контролювати свою поведінку.

Універсальних формул, рецептів для ідеальної поведінки в родині, удома – немає. Кожен учинок потребує індивідуального рішення, яке б ґрунтувалося на міцному духовному фундаменті: чуйності, сумлінності, добропорядності, такті, умінні володіти собою, знанні норм і правил поведінки. Проте взаємна терпимість не означає всепрощення.

Сучасне життя в добу прискорених темпів і життєвих ритмів породжує нові форми взаємовідносин у родині. У домівки ввійшла сучасна побутова техніка, докорінно змінивши побут багатьох родин. Діти роблять висновки з усього, що бачать по телебаченню й надовго запам'ятовують. Вони стежать за кожним словом і діями батьків, копіюють їх у всьому.

Уміння з'ясувати стосунки – дуже складне мистецтво.

Родина – школа праці, школа життя, школа поколінь. Без добрих почуттів немає добрих справ.

Характер і глибина естетичного освоєння дитиною світу вирішальною мірою залежить від батьків. Тобто естетична культура дітей – це наслідок естетичної культури батьків.

Могутніми засобами естетичного виховання й самовиховання слугують література та мистецтво, які не лише збуджують і викликають благородне хвилювання, а й допомагають людині глибше пізнавати життя.

Культура спілкування подружжя в родині залежить від поваги чоловічої й жіночої гідності.

Виховання чоловічої гідності починається з дитинства, із поваги спершу до матері, сестри, бабусі, потім – до дівчини, дружини. У

сім'ї хлопчик здобуває перший досвід моральної відповідальності за власні вчинки, наслідуючи свого батька.

Жіноча гідність охоплює чарівність, інтелігентність, доброту, доброзичливість, пестливість, ніжність, турботу про батька, брата, чоловіка, дітей, постійну готовність морально підтримати чоловіка, уміння не ображати його людську гідність, щирість, вірність, взаємну довіру, почуття гумору. Розважлива жінка навіть у разі серйозної невдачі чоловіка знайде в собі сили підтримати його, підбадьорити й сповнити надією.

Людина – істота суспільна, тому у взаєминах між подружжям їхня сутність у різні часи виявляється по-різному.

Про кохання і писати, і говорити завжди непросто.

Кохання – це інтимне й глибоке почуття. У стародавній міфології й поезії – це космічна сила, подібна до сили тяжіння.

Природа наділила нас почуттям, обдарувала коханням, аби ми раділи красі й розмаїттю світу. Вона сповнила нас розумом та неоціненною здатністю свідомо розвивати й удосконалювати себе, щоб ми не заблукали у світі самих лише емоцій.

У “Крейцеровій сонаті” Л. М. Толстой стверджує, що в коханні людина безсмертна, що кохання – це властивість особистості. Кохання – це хист, і оскільки таким хистом наділений не кожен, то й кохати по-справжньому може далеко не кожен.

Шлюб, як правило, ґрунтується на коханні. Це величезне досягнення людської цивілізації. Кохання, на думку Л. М. Толстого, дарує особливий спосіб бачення світу, є однією із форм людського життя. У коханні виявляється міра людської досконалості. *Властивість кохання*, на його думку, саме в тому й полягає, що воно сповнює благом того, хто його відчуває. У ньому можуть поєднуватися найрізноманітніші почуття: насолода, страждання, радість, сум, страх, сміливість і навіть ненависть.

М. М. Коцюбинський у листах до О. І. Аплаксіної писав: “Недостатньо кохати як людину, як друга, як товариша – це буде не кохання, а дружба. Недостатньо кохати лише за те, що предмет кохання протилежної статі. Це буде хтивість, яка невдовзі минає, але не кохання. І тільки злиття обох цих почуттів у єдине гармонійне ціле – дає кохання”.

У 1913 році в одному з листів письменник з острова Капрі звертався до своєї коханої: “Неможливість часто бачити тебе страшенно терзає мене: уяви собі людину, якій закрили рота й не дають дихати; живописця, що осліп; музиканта, який втратив слух, – це й буду я. Ти мені потрібна як повітря, як художникові – фарби, як музиканту – звуки”.

Істинне людське кохання ґрунтується на взаємній повазі гідності, а не на забаганках почуттів і примхах серця.

Мірилом гідності жінки є чоловік, якого вона кохає.

Найбільше щастя в житті – це впевненість у тому, що тебе кохають.

Найважливіше, чого досягає чоловік, – це вміння кохати жінку, поклонятися їй вроді. Від кохання до жінки народилося все прекрасне на Землі. Жінка подвоює наші моральні та розумові здібності. Якщо людина не навчилася осягати мудрість кохання, – вона дикун.

Кохання народжується саме, живиться нашими вчинками та вмирає з нашою допомогою, а разом умирає й наше щастя.

Кохання – це найдосконаліший плід, найвище досягнення людської культури, найвища міра людяності, найвища близькість, неперевершений вид розуміння, найвищий різновид допомоги людині людині.

Отже, в основі кохання багатогранне, але щоб воно засяло всіма гранями, потрібне тонке сприйняття світу, палке захоплене поклоніння мистецтву, бо тільки духовно багата людина здатна на прекрасне й піднесене кохання.

Григорій Сковорода писав: “Усе минає, любов же ніколи, все тебе облишить, крім любого, в тобі суцього... Хороша любов є та, яка є істинною, міцною, вічною”.

Етикет сімейних узаємин – це захист від егоїзму, індивідуалізму, черствості, сліпих ревнощів, це шлях до рівності, дружби, узаємоповаги.

Рівність у коханні та дружбі – річ свята. Але кохання неможливе без довіри (утім, так само, як і без ревнощів, мук та страждань). Однак ми заперечуємо ревнощі власника, котрий уважає дружину (чоловіка) своєю власністю.

Ревнощі – це пристрасть, що притаманна людям егоїстичним, морально незрілим. Немає більшого зла для заліза, ніж іржа...

Ревнощі – це іржа, це чудовисько, яке себе зачинає й себе народжує (В. Шекспір). Ревнощі вдивляються в підзорну трубу, яка речі малі перетворює на великі, карликів – на велетнів, здогадки – на істину.

Ревнощі проявляються в принизливих сценах, даючи вихід хворобливому самолюбству. Вони підживлюються егоїзмом, доведеним до межі, себелюбністю.

Ревнивці нещасні удвічі: мучителі й мученики, тирани та раби. Ревнощі затьмарюють їм усе. Вони щомиті готові до сварок, що позначається на взаєминах, на статевому житті (із дев'яти убивств одне скоєне через ревнощі).

Ревнощі можуть бути деспотичними. Причому ревнощі для деспота – це ширма, за якою він приховує своє дикунство, убожество.

Утім, існують також інші ревнощі:

- побоювання втратити своє щастя, утратити кохання;
- опинитися в очах коханої гіршим за інших.

Ревнощі – це тінь кохання. Але у вихованої людини ревнощі можуть бути терплячими, мовчазними, необтяжливими, набувати форми жартівливої іронії.

Щоб ревнощі зникли, потрібне *розуміння*.

Не слід улаштовувати сімейних сцен, якщо чоловік неквапливий або моторний. Один любить музику, інший – техніку. Одна жінка математику-чоловікові сказала: “Я кохаю тебе, у тебе гарна чиста душа, тільки навіщо ти її висушуєш математикою?”. На це чоловік відповів: “Ти любиєш красу звуків, барв – це добре. Але ти не навчилася любити ще й красу людської думки. Сподіваюся, що це в тобі минеться”.

Тобто всім нам треба вчитися розуміти, шанувати, цінувати в людині те позитивне й особливе, що в ній є.

Пов'язавши себе узами Гіменея, не можна забувати про розвиток духовного світу особистості, про чемні манери, про правила гарного тону.

Дівчина йде на побачення причепурена, причесана, а дружина? Не слідкує за своєю зовнішністю, стає кумедною, жалюгідною, а цього не повинно бути.

Кохання... Воно починається із захоплення, але не всяке захоплення переростає в кохання.

Іноді запитують “Скільки разів можна кохати?” Якщо за кохання приймати скороминуче захоплення, – тоді багато разів, а по-справжньому кохати можна лише раз (М. Г. Чернишевський).

Молода дружина О. С. Грибоедова Ніна Чавчавадзе залишилася вірною чоловікові й після його смерті. Мужні дружини декабристів (О. Г. Муравйова, К. І. Трубецька, М. М. Волконська) вирушили за своїми чоловіками в Сибір.

Звісно, трапляється нове кохання, але воно слабше за перше. В. Г. Белінський писав: “Це не злочин – кохати декілька разів, і то не заслуга, кохати лише раз, утім дорікати за перше й вихвалитися другим – однаковою мірою безглуздо”. Важливою умовою подружньої сумісності є розрізнення подружжя за домінантністю (за поведінковим принципом). Такий тип відносин, коли схильна домінувати жінка, а чоловік підкаблучник, розмазня, не означає незадоволеності подружжя. Там, де панує гармонія подружніх стосунків, існує обопільність, визнання позитивних рис один одного.

Повага до жінки виявляється тим щиріше, чим вищою є духовна культура чоловіка. Ядром сімейної культури є визнання особистості іншої людини, зокрема жінки. Жінка чуйно дослухається до тону партнера, не приймає жодних ноток переваги. Жінка в сім’ї визнає чоловіче верховенство, коли воно ґрунтується на справедливому поділі праці.

Жіноча сімейна дипломатія заснована на етикеті сімейних відносин і є необхідною умовою подружньої гармонії.

На думку науковця С. І. Голода, існує сім царин сімейної адаптації: духовна, психологічна, сексуальна, інформаційна, родинна, культурна, побутова.

Задоволеність подружжя взаємовідносинами залежить від таких характеристик, як ніжність, увага, дбайливість, оцінка особистих рис, тобто повага. Особливо в шлюбі (за коханням) подружжя очікують один від одного такого ставлення. Розчарування в цій царині є дуже болючим.

Існує *духовна адаптація*, яка є важливим прийняттям подружжям головних життєвих цінностей та інтересів один одного. Побутує думка, що більш сумісним є подружжя із різними, навіть протилежними рисами. Але це не аксіома. Треба вміти застосовувати культуру взаємин і дотримуватись етикету. Предметами суперечок можуть бути одяг, їжа, марнотратство.

Для молодого сім'ї, яка живе з батьками, найактуальнішою стає родинна адаптація (РА). С. І. Голод вважає РА однією з трьох найважливіших цінностей шлюбу (роль інтимності у створенні інтимної гармонії, ставлення один до одного). Причиною непорозуміння в сімейних стосунках виступає неповага до індивідуальності, до звичок незалежності. У міцній сім'ї й розлука береже кохання, у поганій – “Геть з очей, і з серця геть!”.

Іноді тимчасова розлука дає й позитивні результати, постійне спілкування викликає одноманітність. А кохання в розлуці, якщо воно єдине, постає таким, яким воно є насправді.

Відповідне місце в подружньому житті належить інтимності: певній автономії духовного й фізичного стану обох.

Сім'я – це психологічний союз. Він має давати людині змогу бути спокійною, відвертою, емоційно розкріпаченою, не викликати суперечностей. Щоб не створювати передумов для конфліктів, необхідно правильно розв'язувати важливі сімейні справи й проблеми, формувати культуру спілкування, повагу й терплячість. Найтиповішими суперечками в сім'ї є зневага людської гідності партнера (тон, сердитий погляд: “Скільки можна повторювати!”).

Учений В. Сисенко висуває низку вимог до тактики розв'язання сімейних конфліктів “чоловік–жінка”:

- підтримка почуття людської гідності;
- виявлення взаємоповаги й шани;
- прагнення викликати ентузіазм у партнера;
- приборкання себе в нападах люті, гніву;
- уміння не акцентувати увагу на помилках та прорахунках партнера по шлюбу;
- уміння не дорікати минулим і помилками;

- жартом та гумором відволікати увагу, знімати психологічне напруження;
- стримувати власні ревнощі, підозрілість;
- необмеженість терпіння, поблажливість, добросердя, належна оцінка позитивних рис.

Численні конфлікти подружжя виникають тому, що один одного постійно переривають, не дають змоги партнераві висловитися до кінця. Треба заборонити собі перебивати іншого. Найефективнішим засобом у боротьбі з дратівливістю є гумор.

У Г. Сковороди читаємо: “Глупую важность встречают по виду, а выпроважают по смеху, а разумную шутку важный печатлеет конец” або таке: “Нет смешнее, как умный вид с пустым потрохом, и нет веселее, как смешное лицо с утаенною делностью”.

Уміння побачити себе в комедійному світлі здатне попередити численні сімейні конфлікти. Адже це доступно кожному: продемонструвати власне прагнення усунути сварку.

А. Т. Шмельов наводить приклади кумедних прийомів, доречних у сімейному спілкуванні: “Мене дратують розкидані по всій квартирі речі, – каже дружина, повернувшись із роботи, – бо це порушує моє уявлення про світову гармонію”. Це краще, ніж заява: “Казна-що за безлад у домі” чи “Якщо ти завтра забудеш узяти книжку в бібліотеці, я напишу на тебе скаргу міністрові”.

Кожному з нас слід навчитися виявляти свою роздратованість у пом’якшеній формі, а ліпше – не виказувати її зовсім, навчившись володіти собою. Важко здолана дратівливість пов’язана з неврастелістю, із виявом розбещеності, тобто послабленням внутрішніх гальм і дисципліни почуттів.

Утрата етикету сімейного спілкування порушує подружню гармонію, призводить до конфліктів. Ось чому так важливо вміти контролювати власні емоції, аналізувати свою роль у конфлікті, розв’язувати його, не намагаючись будь-що взяти гору.

Процес подружньої адаптації починається з того, що подружжя активно обговорює новини, обмінюється думками та спогадами. Для них вельми цікавими є взаємні оцінки інших людей і подій. Подруж-

жя вбачає одне в одному ідеальних слухачів, зацікавлених і доброзичливих.

Інтелектуальні, моральні й інші риси чоловіка стають звичними; послужливість, делікатність і тактовність сприймаються як безумовні. Подружжя має прагнути зберегти ті риси, які над усе приваблювали їх один в одному до одруження.

Моногамна сім'я передбачає подружню вірність. *Сім'я – це фортеця, а подружня вірність – її мур.* І хоч що там відбувається в середині фортеці, мур її має залишатися непорушним. Зберегти кохання куди складніше, ніж заслужити або викликати його.

Кохання – надійний фундамент шлюбу. Психологічна несумісність, низька культура спілкування зумовлюють узаємну зневагу. Дитина, помітивши, що дідусеві дають їжу з найгіршого посуду, а бабусю вкривають найстарішою ковдрою, пообіцяла батькам, що так само буде з ними поводитися, коли вони постаріють (Ані авто, ані меблі в старості не зігрівають. Усе минається. Залишається самотність).

Етикет сімейних узаємин зобов'язує всіх чоловіків, котрі бажають міцних подружніх стосунків, пам'ятати такі правила:

- не дозволяти носити дружині важке;
- завжди пропускати її вперед;
- подавати пальто;
- не вживати брутальних слів;
- не ганьбити рідних, друзів і її подруг;
- бути гостинним;
- не сперечатися через дрібниці;
- не демонструвати своє кохання;
- кіно, театр, музеї відвідувати разом.

Існують певні правила й ними треба користуватися:

- мені шкода гаяти час на порожні образи;
- я роблю установку на взаємне лідерство подружжя.

Що спонукає людину до сімейної діяльності? Заради чого вона здійснюється? Що означає психологічна сумісність у родині? Начебто все зрозуміло: люди кохають одне одного, не можуть бути в розлуці. Чому б їм не постаратися вивчити характер партнера?

Навіщо люди сваряться?

Кому потрібен конфлікт?

Чому люди виснажують один одного впертістю?

Чому б не порахувати до тисячі?

Немотивованих учинків не буває.

Відповіді можна отримати в аналізі причин: несхожість характерів; несприятливі побутові умови; духовна несумісність.

А втім, завжди слід пам'ятати про згадки кохання.

Кохання – це ідеалізація, обожнювання, самопожертва. Кохання – це найбільше щастя, сенс буття, великий дар, свято душі. Це внутрішнє світло, яке проникає в душу й творить дива. Це – духовна потреба й почуття відповідальності за іншого.

У родині, як і поза домівкою, треба дотримуватися основних норм і правил етикету, а вдома бути чемним, увічливим, не лаятися, не висловлюватися брутально. Чарівні слова “дякую”, “вибач”, “будь ласка” в сім'ї необхідні, хоч і умовні.

Іноді дружина жаліється, що чоловік їй наказує принести води, каву або подати щось.

Жінка ставить (подає на стіл) обід – не забувайте дякувати, хвалити їжу...

Пам'ятати треба про інтонацію і тембр голосу у спілкуванні. У деяких сім'ях називають чоловіка або жінку лагідними вигаданими іменами. Нічого тут немає, але ж це розмова лише 2-х людей і наодинці.

Не приведе до захоплення і не викличе радості в тещі зятеве звертання до неї на зразок “бабуся”. Це фамільярне звертання дорослого чоловіка скоріше обурить і скривдить літню жінку (таке звертання може бути виражено словом “мама” або на ім'я й по батькові).

Чистота та охайність одягу, особиста гігієна – важливі компоненти не лише уваги до себе, а й поваги до інших.

І загалом, чистота, затишок залежать від внутрішньої культури та правил організації побуту. Не можна перекладати підтримання порядку й чистоти в оселі на плечі лише однієї господині. Це справа всіх, хто проживає в домі.

Родина – клітинка соціальної організації суспільства, характер узаємин чоловіка й жінки. Це визначає і культуру дітей.

Охайний, чистий вигляд батьків виховує дітей і є одним із засобів збереження батьківського авторитету. Уважне око дитини схильне до порівняння. Уміння дітей усе бачити й чути, їхня спостережливість значно гостріші, ніж думають батьки. Ось чому діти для наслідування обирають улюблених, справедливих, працьовитих, серед тих, кого вони знають.

Хочу бути такою, як мама (тато). Але з часом діти зустрічають людей, кого хотіли б наслідувати, кого ідеалізують. Утім образ батька й матері лишається надовго.

Існує правило: якщо хочеш виховати дитину, виховай насамперед себе.

Батько – еталон, ідеал у очах дитини. Однак дитині слід познайомитися також з іншими порядними людьми, розповісти про їхню працю, досягнення. Виховання починається з праці. Допомога дітей у домашніх справах – це теж праця. Проте вона не може бути предметом купівлі-продажу: “Приберіть...– підете погуляти...”. Краще замість пообіцяти, похваліть дитину, наголосивши, що її праця була корисною, потрібною для всієї сім’ї.

Виховні заходи можуть стати марними, якщо діти помітять, що, наприклад, батько перекладає всі справи на матір. Хоча в сім’ї існує тема розуміння “справи лише для батька чи матері”. Кожен повинен мати обов’язки й пам’ятати про них.

Найважливішою сферою спілкування подружжя в сім’ї є домашній побут – повсякдення.

Хто має вести домашнє господарство?

Ніхто! Няньок немає!

Проблема сімейних свят – справа кожної окремої сім’ї, але день народження кожного члена сім’ї має бути днем узаєморозуміння, кохання й цілковитої згоди. Аналіз етикету сімейних узаємин свідчить, що дружини завжди болісно переживають, якщо чоловіки забувають знаменні їхні дати. Але забудькуватість не завжди означає неухважність.

Чоловіки творчі, активні, занурені в роботу й схильні до неуважності. Дружині треба бути великодушною.

Якщо молода сім'я живе окремо від батьків, то повинна відвідати й привітати батьків зі святом (коли це неможливо – надіслати привітання поштою). Старшим вітання слід надсилати в конвертах, молодим – у вигляді листівки.

Нерідко конфлікти виникають тоді, коли подружжя спільно проживає з матір'ю чоловіка (свекрухою). Це, мабуть, тому, що з'явилася ще одна господиня. У такому випадку на початку треба розподілити обов'язки, давати поради обережно.

В інтелігентних сім'ях свекрусі належить почесне місце за столом, із нею радяться щодо хатніх нововведень. Вона присутня на всіх сімейних урочистостях.

Слід пам'ятати, що люди похилого віку надто чутливі до того, якою мірою молодь дотримується етикету й норм увічливості щодо них. Правила етикету вимагають і від літніх людей тактовності. Їм слід обмежувати свою допитливість та не надто перейматися подробицями життя молодих. Не дізнаватися про те, що їм говорили; не дозволяти проявляти капризи й невдоволення. Не вживати фраз: “От у наш час...”. Не критикувати зятя (невістку) перед дочкою (сином). Не треба постійно розповідати про минуле життя. Членам сім'ї слід поважати звички один одного (листування, вхід до кімнат тощо).

Правила гарного тону передбачають *подружню галантність*.

подавати пальто дружині вдома і в гостях. Не читати за обідом. Перший танок – із дружиною. Помічати нову сукню. Говорити компліменти. Пропускати вперед. Інколи робити маленькі подарунки. Дарувати квіти. Цікавитися, чим займається дружина.

Є чоловіки-критики. Вони постійно роблять зауваження, повчають, критикують. Правила гарного тону, етикет сімейних відносин зумовили виникнення низки тактичних “порад” для дружини: не критикуйте, не повчайте, не копайтеся в його шухляді, не беріть під сумнів його компетентність. Етикет сімейних узаємин теж має свої правила. У разі сварки кожному треба замислитися над власною поведінкою. А чому я весь час нервую? У чому причина конфлікту?

Добробут, щастя в сім'ї значною мірою залежать від уміння зі звичайного, буденного, із повсякденних справ “створити” свято один одному. А псувати життя через дрібниці не варто.

Іноді сварки, конфлікти призводять до розлучень. Проте не треба з цим поспішати. Культура спілкування подружжя заперечує вживання різких висловів. Не можна відповідати образою на образу. Напевно, у будь-якій суперечці варто переконати чоловіка або жінку заявою: “Ти мій найдорожчий скарб!” Було б добре, якби ми могли засвоїти всі правила сімейного етикету, не допускаючи помилок. Вони позбавлять вас від жахливих днів туги й злості на себе, від свідомості своєї недосконалості в питаннях культури спілкування.

Завдання для самостійної роботи:

Орієнтовний план і зміст проведення бесіди на тему “Технологія сімейних узаємин – один зі складників професійної підготовки майбутнього вчителя, тренера, вихователя”.

1. Технологія культури спілкування подружжя в сім'ї.
2. Стосунки між чоловіком і жінкою.
3. Підґрунтя етикету сімейних узаємин.
4. Технологічні аспекти сімейних узаємин та духовна, психологічна, родинна адаптація чоловіка й жінки.
5. Сім'я як психологічний союз *чоловік–жінка–діти*.
6. Технологія формування особистісних рис батьків у системі навчання етикету в сім'ї та школі.

Література: Навчання дітей етикету в сім'ї та школі. – 192 с.

КОРОТКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авторитарне (латин. *autoritas* – влада, вплив) **виховання** (А. в.) – педагогічна концепція, яка передбачає підкорення вихованця волі вихователя. Придушуючи ініціативу і самостійність, А. в. перешкоджає розвитку індивідуальності дитячої особистості, призводить до її нівелювання, виникнення конфронтації між педагогом і дітьми.

Авторські освітні технології – розроблені педагогами-практиками технології, у яких у різних варіантах поєднано адекватні змісту й цілям різнорівневого та різнопрофільного навчання структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології.

Базова освіта – суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, який передбачає всебічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її освіти, громадянського та професійного становлення.

Взаємодія педагога й вихованців у педагогічному процесі – взаємний вплив дорослого й дітей, у процесі якого здійснюється їхній взаєморозвиток. Каналами взаємодії в педагогічному процесі є діяльність і взаємини вихователя й вихованців. Модель педагогічної взаємодії визначає характер педагогічної системи.

Виховна система – умовно об'єднаний комплекс виховних цілей, людей, що реалізують їх у процесі цілеспрямованої діяльності, відносин між її учасниками, освоєного середовища й управлінської діяльності із забезпечення життєздатності цієї системи.

Виховні цілі – цілі, що відповідають формуванню соціальних і особистісних рис, а також ціннісно-сміслових ставлень людини до навколишнього світу й самої себе.

Глобалізація (франц. *global* – взятий у цілому) **освіти** – одна з фундаментальних тенденцій розвитку освіти. Відображає формування єдиного соціального, інформаційного й освітнього простору в масштабах усієї планети, зокрема через діяльність засобів масової інформації, Інтернету.

Гуманізація (латин. *humanus* – людський, людяний) **педагогічного процесу** (Г. п. п.) – концепція, основу якої становить ідея побудови педагогічної системи на принципах гуманізму з метою створення найсприятливіших умов для повноцінного розвитку дитини. Г. п. п. передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання й виховання на основі активізації творчого саморозвитку особистості.

Дидактичне програмування – один із підходів до конструювання освітніх процесів і систем, пов'язаний із поетапним визначенням необхідної інформації, елементарних процедур її засвоєння й контролю. Особливого поширення набуває у зв'язку із впровадженням комп'ютерів і навчальних пристроїв.

Диференціація (латин. *differentia* – відмінність) **освіти** – процес у сучасній освіті, що забезпечує різноманітність форм навчання, які дають змогу максимально враховувати індивідуальні можливості, інтереси, нахили, ціннісні та професійні орієнтації тих, хто навчається. Базується на прийнятті психологічних відмінностей між індивідами й групами людей (за статтю, віком, соціальною належністю тощо).

Експеримент (латин. *experimentum* – проба, досвід) – метод дослідження, що передбачає виокремлення суттєвих факторів, які впливають на результати педагогічної діяльності, дає змогу варіювати ними задля досягнення оптимальних результатів; контрольована педагогічна діяльність, спрямована на створення та апробування нових технологій навчання й виховання, розвитку дітей, управління навчально-виховним закладом.

Засоби нових інформаційних технологій – програмно-апаратні засоби й пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки, а також сучасні способи та системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації.

Інноваційна освіта – система ідей, головною метою яких є збереження й розвиток творчого потенціалу людини. Започаткована Міжнародною академією наук вищої школи (МАН ВШ).

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного про-

цесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

Інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів.

Інновація – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

Компоненти педагогічної системи – мета (педагогічний ідеал виховання), зміст педагогічного впливу (освітня програма), засоби, форми, методи педагогічного впливу; результат; люди (педагоги, батьки, вихованці тощо) як носії педагогічної системи, об'єкти й суб'єкти педагогічної діяльності.

Методика в освіті – опис конкретних прийомів, способів, технік педагогічної діяльності в окремих освітніх процесах.

Нові інформаційні технології – сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передавання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій.

Педагог інноваційного спрямування – педагог із чіткою мотивацією інноваційної діяльності та визначеною інноваційною позицією, здатний не лише підтримувати інноваційні процеси, а й ініціювати їх.

Педагогічна інновація (нововведення) – сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання й навчання з позицій особистісно орієнтованої освіти; цілісна теоретична, технологічна й методична концепція оновлення педагогічної діяльності, що забезпечує її вихід на якісно новий рівень; процес освоєння нового (засобу, методики, технології, програми тощо).

Педагогічна технологія – своєрідна конкретизація методики, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці; змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково обґрунтований проект навчально-виховного процесу й має вищий рівень ефективності, на-

дійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання й виховання.

Система освіти – сукупність навчально-виховних закладів незалежно від їх організаційно-правових форм, типів і видів, які реалізують послідовні освітні програми та державні освітні стандарти різного рівня й спрямованості, а також система органів управління освітою.

Системні нововведення (С. н.) – нововведення, які охоплюють весь педагогічний процес навчально-виховного закладу. Їх освоєння потребує програми розвитку. До С. н. належать насамперед ті, які передбачають або перебудову всього закладу під певну ідею, концепцію, або створення нового навчального закладу на базі попереднього (наприклад дитячий садок-школа, адаптивна школа, школа-лабораторія тощо).

Технологізація – неухильне дотримання змісту й послідовності етапів упровадження нововведень.

Технологічна карта – опис процесу як покрокової, поетапної послідовності дій із зазначенням засобів, що використовуються.

Технологічна культура педагога (Т. к. п.) – динамічна система педагогічних цінностей, технологічних умінь і творчої індивідуальності педагога. Компонентами Т. к. п. є різні рівні педагогічної практики.

Технологічна схема – умовне зображення технології процесу, поділ його на окремі функціональні елементи й позначення логічних зв'язків між ними.

Технологічне навчання – тип освітніх теорій і систем, орієнтованих на формування вузькопредметних функціональних умінь та навичок у кожного учня, необхідних для успішної діяльності (функціональна грамотність).

Технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

Технологія колективної творчої діяльності – інноваційний засіб освіти, за допомогою якого педагоги досягають творчості; неперервний процес управління розвитком потреб, здібностей, засвоєнням педагогом досвіду людських стосунків і практичної творчості, у ході

якого формуються спрямованість на самодослідження, уміння самодіагностики психічного стану й прогнозування можливих варіантів своєї професійної поведінки та спілкування з іншими людьми.

Технологія базової освіти – суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, який передбачає всебічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її освіти, громадянського та професійного становлення.

Технологізація взаємодії педагога й вихованця в педагогічному процесі – взаємний вплив дорослого та дітей, у процесі якого здійснюється їхній узаємозв'язок. Каналами взаємодії в педагогічному процесі є діяльність і взаємини вихователя та вихованців. Модель педагогічної взаємодії визначає характер педагогічної системи.

Технологія алгоритмізації процесу навчання – один із напрямів педагогічних досліджень, який акцентує увагу на використанні тими, хто навчається, і тими, хто навчає, структурованих алгоритмів. Алгоритм – сукупність дій для розв'язання завдань.

Технологія виховної системи – умовно об'єднаний комплекс вихованих цілей, людей, які реалізують їх у процесі цілеспрямованої діяльності, відносин між її учасниками, освоєного середовища й управлінської діяльності із забезпечення життєдіяльності цієї системи.

Технологія виховної цілі – цілі, що відповідають формуванню соціальних і особистісних рис, а також ціннісно-сміслових ставлень людини до навколишнього світу та самої себе.

Технологія відкритого навчання – спосіб організації навчальної роботи в школах, який передбачає відмову від класно-урочної системи й оцінювання успішності на основі заданих норм, гнучку, відкриту організацію навчального простору, змінний склад навчальних груп, вільний вибір учнем видів і способів навчальної роботи. Технологія відкритого навчання сприяє формуванню позитивної мотивації дітей, емоційно-насиченої атмосфери взаємин учителів і учнів. Відкрите навчання пропагувалося в 60-х роках ХХ століття.

Технологічна підготовленість до інноваційної педагогічної діяльності – особистісний стан, який передбачає наявність мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння

способами та засобами досягнення педагогічних цілей, здатність до творчості й рефлексії.

Технологія гуманізації педагогічного процесу – концепція, основу якої становить ідея побудови педагогічної системи на принципах гуманізму з метою створення сприятливих умов для повноцінного розвитку дитини. Технологія гуманізації педагогічного процесу передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання й виховання на основі активізації творчого саморозвитку дитини.

Технологія дидактичної системи – сукупність елементів (мета, принципи, методи, зміст, форми організації та методи навчання), що утворюють єдину цілісну функціональну структуру, орієнтовану на досягнення цілей навчання.

Технологія дидактичного програмування – один із підходів до конструювання освітніх процесів і систем, пов'язаний із поетапним визначенням необхідної інформації, елементарних процедур її засвоєння й контролю. Особливого поширення набуває з упровадженням комп'ютерів.

Технологія диференціації в освіті – процес у сучасній освіті, що забезпечує різноманітність форм навчання, які дають змогу максимально враховувати індивідуальні можливості, інтереси, нахили та професійні орієнтації тих, хто навчається.

Технологія засобів інформатизації в освіті – засоби нових інформаційних технологій у поєднанні з навчально-методичним, нормативно-технічним та інструктивним матеріалом, що забезпечує їх доцільне використання.

Засоби нових інформаційних технологій – програмно-апаратні засоби й пристрої, що побудовані на базі обчислювальної техніки, яка сприяє інформаційному обміну, забезпечує операції збирання, накопичення, збереження, оброблення та передачі інформації.

Технологія змісту освіти – система наукових знань про природу, суспільство, особистий і соціокультурний досвід, що реалізується, розвивається й трансформується в системі освіти.

Технологія індивідуалізації в навчанні – організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, яка дає змогу створити оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного.

Технологія інноваційної компетентності педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистих рис педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Технологія інноваційного навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально адаптованих можливостей особистості.

Технологія комплексної освітньої програми – визначає основний зміст роботи з учнями в умовах навчально-виховного закладу на основі єдиної педагогічної концепції.

Технологія педагогічної творчості – прийняття й здійснення педагогом оптимальних нестандартних рішень і змінних умов навчально-виховного процесу.

Технологія якості освіти – рівень знань і вмінь розумового, морального, фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності та надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом.

Управління педагогічними інноваціями – вид соціального управління, що підтримує цілеспрямованість і організованість інноваційних процесів у системі освіти.

Якість освіти – рівень знань та вмінь, розумового, морального й фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності та надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балахнічова Г. В. Формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури : навч.-метод. посіб. для студ. випускних курсів ін-тів фіз. культури / Г. В. Балахнічова, Л. В. Заремба. – Луцьк : РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2004. – 82 с.
2. Балахнічова Г. В. Технологічні аспекти формування професійних якостей вчителя фізичної культури в сучасний період / Г. В. Балахнічова, Л. В. Заремба // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Вип. V. – Рівне, 2007. – С. 3–5.
3. Бордовский Г. А. Новые технологии обучения. Вопросы терминологии / Г. А. Бордовский, В. А. Извозчиков // Педагогика. – 1993. – № 5.
4. Буркова Л. Технології в освіті / Л. Буркова // Рідна шк. – 2002. – № 2.
5. Бурмака Я. І. Про форми організації навчальної діяльності школярів / Я. І. Бурмака // Радян. шк. – 1984. – С. 39–44.
6. Вільчковський Е. С. Рухливі ігри в школі / Е. С. Вільчковський, В. І. Старшинський. – К. : Радян. шк., 1971.
7. Власюк Г. Інновації в навчально-виховній діяльності вчителя фізичної культури / Г. Власюк // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 4. – Рівне, 2006. – С. 3–6.
8. Власюк Г. Модель сучасного вчителя фізичної культури / Г. Власюк // Компоненти. Актуальність : зб. наук. пр. – Вип. V. – Рівне, 2007. – С. 5–9.
9. Державна національна програма “Освіта” Україна ХХІ ст. // Освіта, 1993. – Грудень. – № 44–46.
10. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
11. Дудчак М. Проблеми спорту для всіх в Україні в контексті європейської інтеграції / М. Дудчак // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 4. – Рівне, 2006. – С. 18–24.

12. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / Жалдак М. И. – М. : [б. и.], 1989. – 48 с.
13. Зазюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І. А. Зазюн // Світло. – 1996. – № 1.
14. Закон України “Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про Освіту»”. – К. : Генеза, 1996. – 36 с.
15. Заневська Л. Самооцінка готовності майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму та рекреації до використання сучасних інформаційних технологій / Л. Заневська // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 4. – Рівне, 2006. – С. 25–30.
16. Зуев К. Я. Компьютер и общество / Зуев К. Я. – М. : Политиздат, 1990. – 314 с.
17. Каленюк О. М. Технологія формування духовності : монографія / О. М. Каленюк, К. О. Нісімчук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2003. – 204 с.
18. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе / Кларин М. В. – М. : Знание, 1989. – С. 78.
19. Макрідіна Л. О. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності. ТРВЗ – педагогіка / Л. О. Макрідіна // Початкова шк. – 1995. – № 7.
20. Мудрик С. Б. Рухливі ігри на уроках фізичної культури / Мудрик С. Б. – Луцьк : Надстир’я, 1996. – 155 с.
21. Назарова Т. С. Педагогическая технология : новый этап эволюции / Т. С. Назарова // Педагогика. – 1997. – № 3.
22. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. – К. : Вид. центр “Промсвіта”, 2000. – 368 с.
23. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. педвузов / под ред. Е. С. Полат. – М. : Изд. центр “Академия”, 1999.
24. Нор Е. Ф. Технология организации групповой деятельности / Нор Е. Ф. – Николаев : [б. и.], 1998. – 75 с.

25. Омельченко С. Д. Формування педагогічної техніки як компонента педагогічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / С. Д. Омельченко. – Х., 1995. – 24 с.
26. Освітні технології / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : [б. в.], 2001. – С. 91–108.
27. Падалка О. С. Педагогічні технології / О. С. Падалка, А. С. Нісімчук, О. І. Смолюк, О. Т. Шпак. – К. : Укр. енцикл., 1996. – 254 с.
28. Паламарчук В. Від творчої особистості до нових технологій навчання / В. Паламарчук, С. Рудківська // Рідна шк. – 1998. – № 2. – С. 52–62.
29. Петюков В. Ю. Основы педагогических технологий : учеб.-метод. пособие / Петюков В. Ю. – М. : [б. и.], 2001. – С. 63–119.
30. Пехота Е. Н. Технологический подход в образовании с позиций педагогики ненасилия и развития / Е. Н. Пехота // Наук. вісн. Південно-українського держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. – Вип. 4. – О., 1999.
31. Полат Е. С. Новые педагогические информационные технологии в системе образования / Полат Е. С. – М. : [б. и.], 1999. – С. 22.
32. Приступа С. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави : методологія, теорія і практика / С. Приступа, О. Слимаківський, М. Лук'янченко. – Дрогобич : Вимір, 1999.
33. Програма “Україна – 2010”. – К. : [б. в.], 1999. – 92 с.
34. Рожерс Т. Професійна підготовка вчителя фізичного виховання у процесі взаємодії ВНЗ та школи / Т. Рожерс // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 4. – Рівне, 2006. – С. 55–57.
35. Світельник І. Деякі проблеми впровадження інновацій у систему інформаційного забезпечення вищої фізкультурної освіти / І. Світельник // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 4. – Рівне, 2006. – С. 61–62.
36. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народ. образование, 1998.
37. Симонов В. П. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателя : учеб. пособие для студ. педвузов, учителей и слушателей ФПК / Симонов В. П. – М. : [б. и.], 1995.

38. Смолюк І. О. Педагогічні технології : дослідження соціально-особистісного аспекту / Смолюк І. О. – Луцьк : РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 1999. – 294 с.
39. Театр фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят : Авторський стиль роботи : [метод. рек.] / авт.-укл. М. М. Єфіменко. – К. : [б. в.], 1995.
40. Форми навчання в школі. Книга для вчителя / за ред. Ю. І. Мальованого. – К. : Освіта, 1992. – 160 с.
41. Цьось А. В. Українські народні ігри та забави / Цьось А. В. – Луцьк : Надстир’я, 1993.
42. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Шиян Б. М. – Ч. I, II. – Т. : Навч. кн. – Богдан, 2004. – 272 с.
43. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів : теорія і методика / Ярошенко О. Г. – К. : Партнер, 1997. – 193 с.

Навчальне видання

Серія “Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки”

Цьось Анатолій Васильович,
Балахнічова Галина Валентинівна,
Заремба Людмила Василівна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН

Навчальний посібник

Редактор і коректор Г. О. Дробот

Верстка М. Б. Філіповича

Підп. до друку 20.08.2010. Формат 60×100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Таймс. Друк цифровий.
Обсяг 7,67 ум. друк. арк., 7,3 обл.-вид. арк. Наклад 500 пр. Зам. 2401. Видавець
і виготовлювач – Волинський національний університет ім. Лесі Українки (43025, м. Луцьк,
просп. Волі, 13). Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 3156 від 04.04.2008 р.

А. В. Цьось, Г. В. Балахнічова, Л. В. Заремба

**СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ
СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН**